

Kandidatuppsats:

Islamistisk radikalisering

En studie av särskilt utsatta områden

Författare: Tobias Fredriksson & Magnus Torstensson

Handledare: Professor Tomas Müllern

Examinator: Professor Mike Danilovic

Huvudområde: Samhällsvetenskap, 15 hp

Kurskod: FÖ9014

Stockholm 2019-05-27

Islamistisk radikaliserings

En studie av särskilt utsatta områden

Thesis: Social science, 15 ECTS

Final seminar date: 4 June 2019

Authors: Tobias Fredriksson & Magnus Torstensson

Supervisor: Professor Tomas Müllern

Examiner: Professor Mike Danilovic

Abstract - Islamist radicalization – A study of particular exposed areas

Islamist radicalization has emerged in Sweden over the past decade, mainly because of the terrorist attacks in Stockholm in 2010 and 2017, but also because of a strife of individuals who have been radicalized in Sweden and joined various terror networks around the world.

It is only in recent years that Swedish authorities have seriously addressed the problems that radicalization entails. Sweden has since then developed a national strategy with the aim of preventing and counteracting increasing radicalization, especially in vulnerable suburban areas. The authorities concerned have subsequently published a number of different writs with the aim of preventing and counteracting Islamist radicalization in exclusion areas. Since the phenomenon may be considered relatively new from a Swedish perspective, research in the area is limited. It is above all the Swedish National Defense College with its Center for Asymmetric Threats and Terrorism Studies that has driven Swedish research in the field.

This study aims to investigate the radicalization that takes place in particularly exposed areas with a focus on structural factors and their impact, which contributes to the need that Swedish authorities and expertise in the field demanded.

By conducting a qualitative analysis of previous theories in the field of Islamist radicalization, an analysis tool has been designed to indicate whether a specific area is at risk of suffering from islamist radicalization. This analysis tool consists of four structural factors and two criteria. The analysis tool has subsequently been applied through a multiple-case study on four districts in Stockholm, Gothenburg and Malmö.

The result of the multiple-case study confirms the importance of the structural factors for individuals in these areas to be more susceptible to the influence of radical elements. In this investigation, these elements are the criteria's stated in the analysis tool.

The analysis tool designed can probably be further developed by adding qualitative research methods to capture individual factors, which also affect the conditions for radicalization in an area.

Keywords: Radicalization, Islamism, Sweden, Particularly exposed areas, Case study, Rosengård, Angered, Rinkeby

Sammanfattning – Islamistisk radikalisering – En studie av särskilt utsatta områden

Islamistisk radikalisering har aktualiserats i Sverige under det senaste decenniet, framförallt på grund av terrordåden i Stockholm 2010 och 2017, men också på grund av en strid ström av individer som radikaliserats i Sverige och anslutit sig till olika terrornätverk världen över.

Det är först under de senaste åren som svenska myndigheter på allvar adresserat den problematik som radikaliserings innebär. Sverige har sedan dess utvecklat en nationell strategi i syfte att förebygga och motverka en ökande radikalisering, framförallt i utsatta förortsområden. Berörda myndigheter har därefter utkommit med en rad olika skrivelser med målsättning att förebygga och motverka islamistisk radikalisering i utanförskapsområden. Då fenomenet får anses vara relativt nytt ur ett svenskt perspektiv är forskningen på området begränsad. Det är framförallt Forsvarshögskolan med sitt Centrum för asymmetriska hot och terrorismstudier som drivit den svenska forskningen på området.

Denna studie syftar till att undersöka den radikalisering som sker i särskilt utsatta områden med fokus på strukturella faktorer och deras inverkan, vilket bidrar till det behov som svenska myndigheter och expertis på området efterfrågar.

Genom att genomföra en kvalitativ analys av tidigare teorier på området islamistisk radikalisering, har ett analysverktyg utformats för att indikera huruvida ett specifikt område löper risk att drabbas av islamistisk radikalisering. Detta analysverktyg består av fyra strukturella faktorer och två kriterier. Analysverktyget har därefter tillämpats genom en flerfallstudie på fyra stadsdelar i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Resultatet av flerfallstudien bekräftar de strukturella faktorernas betydelse för att individer i dessa områden skall vara mer mottagliga för påverkan av radikala element. Dessa element utgörs i undersökningen av de kriterier som anges i analysverktyget.

Det analysverktyg som utformats kan sannolikt utvecklas ytterligare genom att addera kvalitativa undersökningsmetoder för att fånga individuella faktorer, som också påverkar förutsättningarna till radikalisering i ett område.

Nyckelord: Radikalisering, Islamism, Sverige, Särskilt utsatta områden, Fallstudie, Rosengård, Angered, Rinkeby

Innehållsförteckning

Abstract - Islamist radicalization – A study of particular exposed areas.....	3
Sammanfattning – Islamistisk radikaliserings – En studie av särskilt utsatta områden	4
Figurförteckning	6
1 Introduktion	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte.....	10
1.3 Problemformulering.....	10
2 Referensram	12
2.1 Centrala begrepp.....	12
2.2 Tidigare forskning.....	16
2.3 Teoretisk ram.....	18
2.4 Källkritik.....	20
2.5 Moghaddams trapphusmodell	21
2.6 Ranstorps kalejdoskop av faktorer.....	24
2.7 Roys teori gällande radikaliserings	28
2.8 Triggers i teorimodellerna	31
2.9 Kriterier utifrån teoribildningen	34
2.10 Teorimodellen och dess kriterier	35
3 Metod.....	37
3.1 Vetenskapsteoretiskt synsätt	37
3.2 Metodansats.....	37
3.3 Undersökningsdesign	38
3.4 Etiska överväganden.....	40
3.5 Operationalisering av teoribildningen.....	40
4 Undersökning av den teorimodellen.....	45
4.1 Val av särskilt utsatta områden	45
4.2 Område 1 Rinkeby	45
4.3 Område 2 Angered	48
4.4 Område 3 Rosengård.....	51
4.5 Område 4 Referensområde Vällingby	54
4.6 Sammantaget resultat av den empiriska undersökningen.....	56
5 Analys.....	57

5.1	Analys av teorimodellens relevans.....	57
5.2	Perspektiv på teorins kvalitet.....	63
6	Slutsatser.....	65
6.1	Sammanfattande resultat av studien.....	65
6.2	Författarnas egna reflektioner.....	65
6.3	Förslag på fortsatt forskning.....	67
7	Litteraturförteckning.....	70
7.1	Litteratur.....	70
7.2	Vetenskapliga artiklar.....	71
7.3	Offentliga tryck.....	71
7.4	Webbsidor.....	71
7.5	Övrigt.....	73

Figurförteckning

Figur 2.1	Teoretisk ram.....	19
Figur 2.2	Moghaddams trapphusmodell med drivande faktorer.....	32
Figur 2.3	Strukturering av triggers.....	34
Figur 3.1	Undersökningsdesign.....	38
Figur 3.2	Kriterier i teoribildningen.....	41
Figur 3.3	Operationalisering av strukturella faktorer.....	43
Figur 3.4	Analysverktyg.....	43
Figur 4.1	Analysverktyg med värden från Rinkeby.....	48
Figur 4.2	Analysverktyg med värden från Angered.....	51
Figur 4.3	Analysverktyg med värden från Rosengård.....	54
Figur 4.4	Analysverktyg med värden från Vällingby.....	56
Figur 4.5	Summering av områdenas värden.....	56

1 Introduktion

Terrorismen har på senare år allt mer gjort sig påmind i västvärlden, inte minst i Sverige. Vi minns alla terrordådet på Drottninggatan i Stockholm den 7 april, 2017, i vars följd fem personer miste livet.¹ I den dagliga nyhetsrapporteringen möts vi av en strid ström av rapporter om hur individer hemmahörande i olika västeuropeiska länder på mycket kort tid radikaliseras och utför terrordåd eller ansluter sig till olika terrornätverk i oroshärdar världen över. I takt med globaliseringen och teknikutvecklingen har flöden av människor, idéer och finansiella medel ökat, vilket på flera sätt underlättat terrornätverkens olika verksamheter och därmed satt en högst internationell prägel på dagens terroraktivitet. Terrordåden utförs numer där de får störst påverkan och uppmärksamhet och inte nödvändigtvis i anslutning till de oroshärdar som skapat grogrund till terrorismen från första början.

Terror är på intet sätt något nytt fenomen eller ett specifikt svenskt problem, utan något som stora delar av Västeuropa brottats med länge.² Det som är nytt i sammanhanget är den i rask takt ökande omfattningen av islamistisk radikalisering som sker i särskilt utsatta områden, vilka växt fram i våra större svenska städer.³ Särskilt utsatta områden har en många gånger komplex problembild - förutom islamistisk radikalisering förekommer även allvarliga gängkonflikter med omfattande kriminalitet och skjutningar samt klanstrukturer med blodshämnd och hedersförtryck.⁴ Radikaliseringen i dessa områden är därför ingen isolerad företeelse utan en utkomst av en miljö med en mångfacetterad problembild.⁵

1.1 Bakgrund

Svenska myndigheter har under de senaste åren fått upp ögonen för de mekanismer som föregår terrorhandlingar. Startskottet för det utökade intresset kan i flera avseenden härledas till ”Rosengårdsrapporten” från 2009 och Säkerhetspolisens (SÄPO) ändring av ”Sveriges strategiska terrorhotbedömning” från *lågt* till *förhöjt* hot - baserat på Nationellt centrum för terrorbedömnings (NCT) värdering av läget, i oktober 2010.^{6,7} Hotnivån har sedermera kvarstått.

Under mitten av 2015 publicerade Sveriges regering skrivelsen ”*Den svenska strategin mot terrorism*”. Strategin syftar till att utgöra ett fundament för svenska myndigheters långsiktiga motverkan av terrorism.⁸ I skrivelsen delas det övergripande arbetet för bekämpning av terrorism in i tre områden - *förebygga*, *försvara* och *förhindra*. Det betonas i skrivelsen att

¹ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, *Utvärdering av attentatet i Stockholm 7 april 2017*, 2018, s. 8

² Ranstorp, Magnus, Gustafsson, Linus & Hyllengren, Peder, *Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå Exempel och lärdomar från Sverige och Europa*, 2015, s. 10

³ Ranstorp 2015, s. 10

⁴ Nationella operativa avdelningen. *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015. s. 18

⁵ Ranstorp, Magnus, Gustafsson, Linus & Hyllengren, Peder, *Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå Exempel och lärdomar från Sverige och Europa*, 2015, s. 10-11

⁶ Ranstorp, Magnus & Dos Santos Josefin. *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö*, Stockholm: Försvarshögskolan, Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier. 2009

⁷ Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus, *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Stockholm, 2017, s. 27

⁸ Regeringskansliet. *Regeringens skrivelse 2014/15:146 Förebygga, förhindra, och försvara - Den svenska strategin mot terrorism*, Stockholm: 2015, s. 3-12

särskild fokus ska läggas inom området *förebygga* som omfattar motåtgärder rörande radikaliserings- och rekryteringsprocesser till terrornätverk. Människor föds inte till terrorister, de blir däremot terrorister om de genomgår en fullständig radikaliseringsprocess.⁹ Skrivelsen fastslår även att dagens radikaliseringsprocess framförallt härrör till tre olika grupperingar, vänsterextrema, högerextrema samt islamistiska - där de islamistiska grupperingarna utgör det mest betydande hotet mot det svenska civilsamhället.¹⁰

En av de mest framträdande målsättningarna i skrivelsen är:

*“Att hitta och utveckla kunskapsbaserade metoder och åtgärder som kan förebygga radikaliserings-, våldsbejakande extremism och terrorism.”*¹¹

Skrivelsen poängterar även vikten av att terrormotverkande åtgärder genomförs lokalt, eftersom problembilden kan variera mellan olika geografiska områden - bland annat är SÄPO i behov av lokalt förankrad information och underrättelser för att kunna utföra sitt arbete så effektivt som möjligt. Kommunerna har därför uppdragits av regeringen att utse lokala samordnare för att möjliggöra en effektiv myndighetssamverkan på lägsta nivå.¹²

Då omfattande och organiserad terrorism är en relativt ny företeelse i Sverige är radikaliseringsprocessen och förutsättningarna för denna sporadiskt undersökta i dagsläget.

Mot bakgrund av det rådande läget och Sveriges långsiktiga strategi att motverka och förebygga radikaliseringsprocesser, finns det i dagsläget ett stort behov av ytterligare studier för att stödja svenska myndigheters fortsatta arbete att förhindra islamistisk extremism i särskilt utsatta områden.¹³

I förordet till ”SOU 2017:67 *Våldsbejakande extremism, en forskarantologi*”, beskriver den svenska samordnaren mot våldsbejakande extremism, *Anna Carlstedt*, behovet av ytterligare kunskap rörande förebyggande åtgärder mot våldsbejakande extremism, som på ett konkret sätt kan användas för att stötta de aktörer som arbetar på det lokala planet. Hon poängterar bland annat vikten av kännedom kring de strukturer som ger förutsättningar till den våldsbejakande extremismen och avslutar sitt förord med att understryka vikten av fortsatt forskning på området:

*”Om vi inte vet hur det ser ut kan vi heller inte föreslå relevanta åtgärder, varken när det gäller det breda förebyggande arbetet eller det som i andra änden handlar om att förhindra och försvåra. Vi har fortfarande lång väg att gå, och mycket mer forskning behövs.”*¹⁴

⁹ Goerzig, Carolin & Al-Hashimi, Khaled, *Radicalization in Western Europe: integration, public discourse and loss of identity among Muslim communities*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015, s. 16

¹⁰ Regeringskansliet. *Regeringens skrivelse 2014/15:146 Förebygga, förhindra, och försvåra - Den svenska strategin mot terrorism*, Stockholm: 2015, s. 4

¹¹ Regeringskansliet 2015, s. 9

¹² Regeringskansliet 2015, s. 42

¹³ Ranstorp, Magnus, Gustafsson, Linus & Hyllengren, Peder, *Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå Exempel och lärdomar från Sverige och Europa*, 2015, s. 6

¹⁴ Sverige. Utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, *Våldsbejakande extremism: en forskarantologi*, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 4-5

Magnus Ranstorp är docent vid Försvarshögskolan (FHS) och tillhör Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier (CATS). *Ranstorp* är internationellt erkänd som en av världens främsta forskare när det kommer till militanta islamistiska organisationer.¹⁵ I det avslutande kapitlet till rapporten "*Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*" publicerad 2017, vilket avhandlar fortsatt forskning, pekar *Ranstorp* på kvarstående forskningsbehov:

*"Socioeconomic factors such as level of education, employment rate, income level including household income, and different levels of analysis including individual psychosocial and socioeconomic contexts in smaller geographical areas with concentration of foreign fighters might further help in explaining potential factors causing violent extremism"*¹⁶

Ranstorp menar att undersökningar rörande strukturella faktorer i avgränsade geografiska områden kan ge en klarare bild rörande uppkomsten av radikaliserings och våldsbejakande extremism.

Även i senare rapporter som CATS publicerat på ämnet islamism, ligger fokus framförallt på grupprelaterade och individuella faktorer. Rapporterna lägger mindre vikt vid att redogöra för bredare sociala och strukturella omständigheter som ligger till grund för islamistisk radikaliserings. Det finns därmed anledning att utvidga undersökningarna på området genom att inkludera grundläggande och strukturella faktorer.¹⁷ I det avslutande kapitlet i CATS rapport "*Mellan salafism och jihadistisk salafism*" antyder författarna att de gör en första ansats till att förstå uppkomsten av salafistisk jihadism i Sverige på en lokal nivå.¹⁸

I samtal med *Filip Ahlin*, som i dagsläget tjänstgör som analytiker vid CATS, och som även är medförfattare till rapporten som nämns ovan, har nyttan av att utöka den tidigare forskningen på området kunnat bekräftas. Genom att addera förståelse kring de strukturella faktorerna vilka skapar grogrund till radikaliserings kan den tidigare forskningen i särskilt utsatta områden kompletteras. *Ahlin* hyser därmed förhoppningar om att denna studie ska kasta ljus över den breda tillkomsten av radikaliserings i några av de områden där CATS valt att undersöka individer och grupperingar.¹⁹

Mot bakgrund av vad svenska myndigheter och expertis för fram, står det därmed klart att de lokala aktörerna såsom kommuner och polis är i behov av konkreta kunskaper och förklaringsmodeller för att på ett effektivt sätt kunna förebygga och motverka våldsbejakande islamism. Det står också klart att det krävs undersökningar som kastar ljus över de strukturella faktorerna och deras påverkan ur ett radikaliseringshänseende, i geografiskt avgränsade områden med en islamistisk problembild.

¹⁵ Ranstorp, Magnus (red.), *Mapping terrorism research: state of the art, gaps and future direction*, Routledge, London, 2007, s. ix

¹⁶ Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus, *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Stockholm, 2017, s. 107

¹⁷ Gustafsson & Ranstorp 2017, s. 107

¹⁸ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 227

¹⁹ Ahlin, Filip, samtal med Filip Ahlin vid Försvarshögskolan 2019-03-13

1.2 Syfte

Forskningen kring islamistisk radikaliserings i svenska utanförskapsområden (särskilt utsatta områden, riskområden och utsatta områden) är i dagsläget bristfällig, trots samhällets insatser och den mediala uppmärksamhet som terrorism och radikaliserings fått i Sverige under de senaste åren. Kunskap om grundläggande förutsättningar och orsaker till radikaliserings saknas alltjämt.

Syftet med denna studie är att utveckla en teori för att kunna undersöka risken för radikaliserings i ett utanförskapsområde. Indikationer och premisser för radikaliserings kan vara av stort värde för en lokal myndighet eller aktör som har till uppgift att förebygga och motverka uppkomsten av radikaliserings. Utsatta områden kan därmed identifieras varpå resurser kan omfördelas och kraftsamlas för att omhänderta radikaliseringsprocesser i ett tidigare skede.

Slutsatser beträffande det aktuella temat kommer även att utgöra ett komplement till den tidigare forskningen, inte minst den senaste i raden av CATS-rapporter – ”*Mellan salafism och salafistisk jihadism*” - där *Ranstorp* med flera ingående beskriver de tongivande islamistiska miljöerna ur ett organisatoriskt och individuellt perspektiv.

1.3 Problemformulering

Radikaliserings i Sverige och särskilt utsatta områden har under de senaste åren konkretiserats genom att cirka 300 individer valt att resa till terroristkontrollerade områden i syfte att strida för en fundamentalistisk tolkning av islam.²⁰ Därtill har Västeuropeiska länder, inklusive Sverige, sett en betydande ökning av islamism bland yngre män i segregerade och utsatta områden. Somliga har bistått eller deltagit i terroristhandlingar eller via sociala medier hyllat dessa samt använt dåden i propaganda.²¹ Många har nu även återvänt då terrornätverken lidit svåra förluster och förlorat kontrollen över ockuperade områden i Syrien och Irak, och vistas nu åter i svenska utanförskapsområden.²²

Inom det aktuella forskningsfältet har ledande forskare utvecklat teorier som påvisar drivande faktorer i en radikaliseringsprocess. Dessa utgörs av både strukturella och individuella faktorer. De strukturella faktorerna härrör framförallt till grundläggande förutsättningar inom ett område medan de individuella faktorerna förklarar psykologiska och beteendevetenskapliga processer vilka kan kopplas till grupperingar och enskilda individer. Sammantaget ger de strukturella och individuella faktorerna en bild av radikaliseringsprocessen och hur denna är uppbyggd.

²⁰ Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus, *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Stockholm, 2017, s. 13

²¹ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 109

²² Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus, *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Stockholm, 2017, s. 95

Denna undersökning söker svar på om det går att strukturera dessa faktorer, för att indikera huruvida ett område löper högre eller lägre risk för radikaliserings samt ifall teoribildningen på området ger stöd för detta. Studiens övergripande problemställning är därför:

Vad skapar förutsättningar för en islamistisk radikaliserings inom ett givet område?

Till den övergripande problemställningen har två forskningsfrågor tagits fram. Avsikten med detta är att strukturera problemställningen och därmed göra den hanterbar ur ett undersökningsperspektiv:

- 1. Vilken kombination av relevanta strukturella faktorer indikerar ett områdes risk för radikaliserings?***
- 2. Vilka kriterier krävs för att de strukturella faktorerna ska kunna indikera en ökad risk för radikaliserings?***

2 Referensram

Referensramen utgörs av centrala begrepp och framträdande teorier inom området samt tidigare forskning och källkritik. I detta kapitel identifieras de faktorer som bedöms vara möjliga att undersöka empiriskt, varpå ett analysverktyg konstrueras.

2.1 Centrala begrepp

Detta avsnitt omfattar definitioner av centrala begrepp, vilka är vitala för undersökningen.

Drivande faktorer

Faktorer som påverkar och främjar en radikaliseringsprocess. I undersökningen omfattar drivande faktorer alla de faktorer som påverkar radikaliseringsprocessen - strukturella som individuella.

Radikalisering

Denna studie kretsar i allt väsentligt kring begreppet radikaliseringsprocess vilket föranleder en närmare granskning av begreppets innebörd och betydelse, i syfte att skapa ett fundament att bygga vidare från.

Radikalisering är ett i många avseenden svårförklarad fenomen, det finns i dagsläget ingen allmängiltig definition som med precision och entydighet ger en fullständig och genomgripande bild av begreppet. En av anledningarna till detta är forskningsfältets vidd med drivande faktorer i en hel rad vetenskapsgrenar – social- och beteendevetenskap, kriminologi, psykologi och teologi. Mot bakgrund av den vetenskapliga spännvidden är begreppet synnerligen perspektivberoende - från det individuella och psykologiska perspektivet, via grupperspektiv till övergripande och strukturella perspektiv med utgångspunkt i socialvetenskap.^{23, 24}

En ytterligare anledning till avsaknaden av definition är forskningsområdets relativt sena utveckling. Det är först efter 9/11-dådet som forskningen inom området tagit fart på allvar.²⁵ För att rama in begreppet och ge en förståelse för de faktorer och mekanismer som skapar förutsättningar och leder fram till radikaliseringsprocess görs därför en sammanställning av förståelsen för begreppet nedan.

Radikalism har historiskt sett haft en något bredare mening än vad begreppet har i dagsläget. I Svenska akademiens ordbok beskrivs radikalism som en politisk meningsriktning som hävdar radikala principer och konkreta åtgärder snarare än något som leder till våld och terroraktioner.²⁶ Ett halvt sekel senare beskrivs radikaliseringsprocess i regeringens skrivelse ”SOU 2017:167 Våldsbejakande extremism i Sverige – en forskarantologi” som ”Den process som leder till att en person eller en grupp stödjer eller utövar ideologiskt motiverat våld för att

²³ Ranstorp, Magnus (red.), *Mapping terrorism research: state of the art, gaps and future direction*, Routledge, London, 2007, s. 7

²⁴ McCauley, Clark & Moskalenko, Sophia, *Mechanisms of political radicalization: Pathways towards terrorism*, Bryn Mawr College, Pennsylvania, s. 3-4

²⁵ Ranstorp, Magnus (red.), *Mapping terrorism research: state of the art, gaps and future direction*, Routledge, London, 2007, s. 3

²⁶ Svenska akademiens ordbok [Elektronisk resurs], OSA-projektet, Göteborg, 1997-
<http://www.saob.se/>, [Hämtad 2019-05-12]

främja en sak.”²⁷ Baserat på dessa två förklaringar har begreppet, under ett halvt sekel, gått från att vara ett politiskt avgränsat fenomen till att utgöra en process, i en bredare ideologisk kontext, vilken leder till terrorhandlingar. Begreppet har därmed genomgått en högst väsentlig transformering avseende dess betydelse. Ordet radikal förknippades tidigare med positiva skeenden som framåtanda och progressivitet, i dagsläget har ordet fått en snarast motsatt klang.²⁸ Denna utveckling har framförallt skett under senare tid, i takt med forskningsområdets ökande aktualitet. Det ligger därför nära till hands att förutspå en fortsatt utveckling av begreppet i takt med att forskningen inom området gör nya framsteg.

I likhet med Sverige har statliga myndigheter i andra västländer gjort ansatser att förklara begreppet. Även om det finns flera nyanser i de olika försöken till definitioner är majoriteten av de mest framstående forskarna på området överens om att radikaliseringsprocessen ska ses som en process över tid, snarare än ett fenomen som uppstår över en natt.²⁹ Det finns dock exempel i närtid där enskilda individer tagit sig igenom en fullständig radikaliseringsprocess på mycket kort tid.³⁰

Eftersom radikaliseringsprocessen är en komplex process som påverkas av en rad olika faktorer och mekanismer tillgodoses en beskrivning bättre genom en teoretisk modell än generaliserande textstycken vars abstraktionsnivå gör dem alltför intetsägande. I dagsläget existerar det ett flertal modeller som syftar till att beskriva de olika vägarna till radikaliseringsprocessen.

Det övergripande och gemensamma med dessa modeller är deras indelning i olika fördefinierade steg, vilka i slutändan leder till att en individ går från ett begynnande missnöje och radikala åsikter till att utöva ideologiskt motiverat våld. Detta innebär naturligtvis inte att alla som är missbelåtna med sin situation i samhället kommer att utföra terrorhandlingar.

Denna studie tar fasta på *Moghaddams* förklaringsmodell, *The Staircase model*, som är den mest spridda och den som refereras till i ”*SOU 2017:167 Våldsbejakande extremism i Sverige – en forskarantologi*”.^{31,32} *Moghaddam* beskriver i sin modell radikaliseringsförloppet likt ett trapphus med fem våningar där terroristrekryten uppfyller vissa kriterier för att ta sig till olika nivåer av radikaliseringsprocessen. På de lägre nivåerna är det generellt sett enklare att återgå till en nivå av lägre radikaliseringsprocess medan detta är svårare ju högre upp i trapphuset terroristrekryten tar sig.

Radikalism har två närbesläktade begrepp, *fundamentalism* och *extremism*, vilkas betydelse och innebörd kan ge ytterligare klarhet och minska missuppfattningar och sammanblandning i begreppsfloran. I en artikel publicerad på *European Eye on Radicalizations* (EER) webbsida under 2018 gör *Alessandro Boncio* en ansats att förklara de olika begreppen, och deras

²⁷ Sverige. Utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, *Våldsbejakande extremism: en forskarantologi*, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 22-23

²⁸ Sverige 2017, s. 22

²⁹ Goerzig, Carolin & Al-Hashimi, Khaled, *Radicalization in Western Europe: integration, public discourse and loss of identity among Muslim communities*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015, s 15

³⁰ Perski, Tom, Snabb radikaliseringsprocesser efter "personliga besvikelser" - så ser det islamistiska terrorhotet mot Sverige ut, Publicerad 180313, <http://www.dagensjuridik.se/2018/03/snabb-radikaliseringsprocesser-efter-personliga-besvikelser-sa-ser-det-islamistiska-terrorhotet-mot-sv>, [Hämtad 2019-05-12]

³¹ Moghaddam, Fathali, "The Staircase to terrorism – a psychological exploration. *American Psychologist*, februari-mars 2005

³² Sverige. Utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, *Våldsbejakande extremism: en forskarantologi*, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 229-230

inbördes förhållande i syfte att definiera radikaliserings.³³ Det övergripande syftet med artikeln är att ensa den generella uppfattningen kring begrepp för att underlätta kommunikationen mellan olika organ och myndigheter i en europeisk kontext. I artikeln beskrivs *fundamentalism* som en ytterlig religiös åskådning som står i motsats till sekulära och moderna värderingar till förmån för en livsåskådning med ett strikt förhållningssätt till äldre religiösa skrifter. Uttrycket förknippas i dagsläget framförallt med islam men var från början en benämning på bokstavstroga kristna i USA. Begreppet har efterhand kommit att beteckna religiösa grupper och individer som sätter sin trosuppfattning framför moderna och demokratiska värderingar.

Extremism betecknar en politisk eller religiös åskådning som i sin ytterlighet är skild från det ordinära eller moderata - majoriteten i ett samhälle. En *extremists* övergripande mål är att, i strid med både lagar och demokratiska principer, skapa ett likriktat samhälle baserat på den ideologi som framhävs. *Extremister* behöver dock inte nödvändigtvis använda sig av våldshandlingar för att uppnå sina syften, även om detta många gånger utgör den enda möjligheten för att driva igenom en samhällsomdaning med antidemokratiska förtecken. När våldsanvändning utgör en legitim metod för att uppnå ideologiska syften övergår *extremism* till *terrorism*, vilket definieras i särskild ordning i nästkommande avsnitt.

Radikalism antyder i likhet med *extremism* åsikter som skiljer sig från det ordinära. Skillnaden gentemot *extremism* ligger snarare i att *radikalism* i högre utsträckning förhåller sig till majoritetssamhällets lagar och regler. *Radikalism* kan därför samexistera med demokratiska värderingar även om det många gånger utvecklas till *extremism*.

Mot bakgrund av det inbördes förhållande som råder mellan begreppen - *fundamentalism*, *extremism* och *radikalism* - ligger det nära till hands att beskriva den process som spänner från *radikalism*, via *extremism* och *fundamentalism*, till *terrorism* som *radikaliserings*.³⁴

Terrorism

Begreppet *terrorism* saknar en global definition, därför kommer begreppet att definieras utifrån EU:s gemensamma definition gällande terroristbrott. Denna definition har införts i svensk lag och utgör juridisk riktlinje för att definiera terroristbrott i Sverige. Enligt svensk författningssamling definieras terrorism som gärningar vilka:

”... allvarligt kan skada en stat eller en mellanstatlig organisation och avsikten med gärningen är att 1. injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en befolkningsgrupp, 2. otillbörligen tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå från att vidta en åtgärd, eller 3. allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i en stat eller i en mellanstatlig organisation.”³⁵

³³ Boncio, Alessandro, Towards a Definition of Jihadist Radicalization: A Case Study, <https://eeradicalization.com/towards-a-definition-of-jihadist-radicalization-a-case-study/>, [Hämtad 2019-05-12]

³⁴ Maskulinaite, Asta, *Exploring the theories of radicalization*, Tartu: Baltic Defence College, 2015, s. 4

³⁵ Regeringskansliet, <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2003:148> [Hämtad 2019-05-13]

Särskilt utsatt område

Ett särskilt utsatt område är enligt svenska polisens definition ett område som kännetecknas av en social problematik och kriminell närvaro som lett till en utbredd obenägenhet att delta i rättsprocessen och svårigheter för polisen att fullgöra sitt uppdrag.³⁶ Dessa områden kännetecknas av ett antal företeelser; såsom parallella samhällsstrukturer – exempelvis gängbildningar och shariadomstolar, extremism som bryter mot religionsfrihet och begränsar invånarnas fri- och rättigheter, individer som ansluter sig till terrornätverk i konfliktområden samt en hög närvaro av kriminella element.³⁷

Islamism

Inom islam finns en rad olika trosinriktningar och idétraditioner, vilka för en utomstående kan vara svåra att begripa och kategorisera. Denna studie kommer att beröra tre av dessa begrepp – *islamism*, *salafism* och *jihadism*. Begreppen är fundamentala för att, på ett djupare plan, förstå de mekanismer som skapar förutsättning för radikaliseringsprocessen. Det finns därför anledning att förklara dessa närbesläktade begrepp mera ingående, och klargöra deras inbördes förhållande och samband.

Islamism, eller *politisk islam* som det i vissa fall benämns, är en allomfattande och fundamentalistisk syn på islam. Utmärkande för *islamism* och *islamistiska grupperingar* är deras avståndstagande gentemot demokratiska grundprinciper och grundläggande mänskliga rättigheter, såsom religions- och yttrandefrihet. Islamism har därmed vissa likheter med andra odemokratiska ideologier som befinner sig i utkanterna på den politiska höger- och vänsterskalan.³⁸

Salafism är ett mångfacetterat begrepp som är strukturellt underordnat islamism och betecknar en minoritetstolkning inom den muslimska idétraditionen. *Salafister* bekänner sig till ett bokstavstroget förhållningssätt, grundat på profeten Muhammeds leverne och vad som finns uppdiktat i hans samtida skrifter, profetskrifterna. Det *salafistiska* idealet är därmed ytterst dogmatiskt och bygger på strikta och oföränderliga lagar och regler – *sharia*. Sharialagarna står därmed huvudsakligen i motsats till västerländska värderingar och demokratiska ideal, men också modernare muslimska tolkningar.³⁹

Ordet *jihad* har flera olika betydelser vilket gör att begreppet *jihadism* kan tolkas på flera sätt. För de flesta muslimer är *jihad* intimt knutet till gudfruktighet och okontroversiella religiösa dygder. Det finns dock muslimska idétraditioner där gudfruktigheten i sin förlängning ställs i motsats till andra trosinriktningar. *Jihad* kan därför också beteckna en islamistisk kamp gentemot det som anses vara ogudaktigt enligt sharialagarna. Det är denna våldsbejakande, och mer vedertagna, förklaring av begreppet *jihadism* som kommer att användas i denna studie fortsättningsvis.

³⁶ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015, s. 13

³⁷ Nationella operativa avdelningen 2015, s. 13

³⁸ Fazlhashemi, Mohammad, Politisk islam, 2011-05-02 <http://www.norstedts.se/nyheter/138015-politisk-islam> [Hämtad 2019-05-13]

³⁹ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 23-24

Detta innebär i förlängningen att alla *jihadister* är *salafister* medan endast en bråkdel av alla *salafister* är *jihadister*.⁴⁰

Islamistisk radikaliserings betecknar därmed den process där en muslimsk trosutövare underkastar sig en allt mer fundamentalistisk och polariserad världsbild som i slutänden legitimerar terrordåd.

2.2 Tidigare forskning

Inom terrorforskning markerar 9/11 en tydlig brytpunkt. Enligt *Ranstorp*, som tjänstgör vid CATS, var skaran av forskare innan terrordådet mot *World Trade Center* i New York 2001 både liten och akademiskt splittrad. Den bestod framförallt av en handfull forskare på det politiska, militära och sociala området. Efter 9/11 förmligen exploderar forskningsområdet kring terrorism, och radikaliserings som en del av detta.⁴¹ De senaste decenniernas omfattande och allvarliga terrordåd i Europa har aktualiserat problematiken i hela västvärlden. Forskningen möter dock motstånd på ett antal punkter. En grundläggande svårighet med terrorstudier grundar sig i att ämnet bygger på sociala, psykologiska och beteendevetenskapliga strukturer.⁴² I tillägg är även studier ur politiska och religiösa perspektiv relevanta vilket gör forskningen inom området ytterst mångfacetterad. Terrorism och radikaliserings är dessutom svårångade fenomen då de sker i en dold kontext där terroristernas agenda kan vara svårtydd. Ur ett statligt perspektiv står ett lands säkerhets- och underrättelsetjänst ofta för utredningar och rapporter på området. Dessa rapporter hamnar regelmässigt under sekretesslagstiftning vilket gör det svårt för forskare att ta del av informationen.

Forskning med tyngdpunkt på radikaliserings är underordnad den övergripande terrorforskningen och fokuserar framförallt på att skapa modeller för att beskriva tillkomsten av terrorism. Terrorforskaren *Peter Neumann* kategoriserar radikaliserings kort och gott som "*What goes on before the bomb goes off*" - de händelser som leder till terrordåd.⁴³

Den tidigare forskningen på området var framförallt fokuserad på strukturella faktorer, såsom geopolitiska och socioekonomiska eller individualistiska samt psykologiska faktorer. Dessa modeller och teorier har dock visat sig vara otillräckliga för att på ett mer övergripande och generellt plan förklara uppkomsten eller beskriva radikaliseringsförloppet. Dagens forskning bygger därför på synen att radikaliserings uppstår som en process med drivande faktorer ur ett både strukturellt och individuellt hänseende.⁴⁴ Det finns därför enighet kring synen på radikaliserings som ett processliknande förlopp som uppstår över tid snarare än en plötslig händelse.

Processen ska i detta avseende förstås som en serie av händelser och utkomster som sker i växelverkan mellan individer, grupper och miljöer, vars följdverkan påverkar individens

⁴⁰ Ranstorp m.fl. 2018, s. 23

⁴¹ Ranstorp, Magnus (red.), *Mapping terrorism research: state of the art, gaps and future direction*, Routledge, London, 2007, s. 3

⁴² Ranstorp 2007, s. 7

⁴³ Maskulinaite, Asta, *Exploring the theories of radicalization*, Tartu: Baltic Defence College, 2015, s. 4

⁴⁴ Goerzig, Carolin & Al-Hashimi, Khaled, *Radicalization in Western Europe: integration, public discourse and loss of identity among Muslim communities*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015, s. 8

åsikter och utvecklar en radikal och extremistisk livsåskådning. I den islamistiska kontexten handlar denna process även om en gradvis mer fundamentalistisk syn på samhället.

I kölvattnet av 9/11 har ett flertal teoretiska modeller för radikaliseringsprocessen utarbetats världen över. De skiljer sig en aning åt men har gemensamt att de beskriver ett antal steg som den radikaliserade individen passerar innan rekrytering till terrororganisationer och terroråd sker. En annan viktig och gemensam nämnare är modellernas illustrativa uppbyggnad, med en bred bas och en avsmalnande topp, vilket tydliggör hur antalet individer i varje steg mot terrorhandlingar efterhand minskar - en radikaliserad individ behöver nödvändigtvis inte gå hela vägen till att bli terrorist och begå våldshandlingar.⁴⁵ De olika modellerna utgår från olika perspektiv och har därför olika förklaringar till varför människor hamnar i en radikaliseringsprocess. De skiljer sig även i vilka grundläggande faktorer som krävs för att påskynda och underhålla processen.

En av dessa modeller är utvecklad av *Fathali Moghaddam*, professor i psykologi vid Georgetown University som började utveckla sin modell för radikalisering i kölvattnet av 9/11-attackerna.⁴⁶ Flera svenska rapporter på ämnet radikalisering hänvisar till just *Moghaddams* modell som ur svenskt hänseende är den mest refererade.⁴⁷

Moghaddam beskriver radikaliseringsprocessen i form av en metafor, ett trapphus, där den radikaliserade individen förflyttar sig mellan våningarna i takt med att mer fundamentalistiska åsikter legitimeras. Det är på den femte och sista våningen i *Moghaddams* trapphus som en radikaliserad individ genomför terroraktioner. *Moghaddam* beskriver även att det förekommer en viss rörlighet i båda riktningar i sitt trapphus, både uppåt och nedåt, vilket förklaras av att vissa individer avradikaliseras och tar sig ur processen. Radikalisering behöver därför inte nödvändigtvis leda till terrorism, enligt *Moghaddams* trapphusmodell, vilken beskrivs närmare i kommande kapitel.⁴⁸

McCauley och *Moskalenko* är två andra forskare, med anknytning till amerikanska säkerhetsmyndigheter, som beskriver radikaliseringsprocessen i en pyramidliknande modell i flera nivåer. Skillnaden gentemot *Moghaddams* trapphusmodell ligger i att *McCauley* och *Moskalenkos* modell tar fasta på tre aspekter - individuella, grupprelaterade och strukturella - samt tolv mekanismer som förklarar olika vägar in i radikaliseringsprocessen.⁴⁹ Denna modell framhäver framförallt de politiska aspekterna av radikalisering vilket gör modellen mindre allmängiltig än *Moghaddams*.

Förutom *Moghaddams* och *McCauley/Moskalenkos* modeller finns det en rad andra försök att förklara radikaliseringsprocessen. Den franske statsvetaren *Olivier Roy* är en av dessa som

⁴⁵ Goerzig & Al-Hashimi 2015, s. 16

⁴⁶ Moghaddam, Fathali, "The Staircase to terrorism – a psychological exploration. American Psychologist, februari-mars 2005

⁴⁷ Sverige. Utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, *Våldsbejakande extremism: en forskarantologi*, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 229

⁴⁸ Moghaddam, Fathali, "The Staircase to terrorism – a psychological exploration. American Psychologist, februari-mars 2005

⁴⁹ Goerzig, Carolin & Al-Hashimi, Khaled, *Radicalization in Western Europe: integration, public discourse and loss of identity among Muslim communities*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015, s. 16

istället för hänvisa till en modell radar upp en serie drivande faktorer som leder till radikaliserings.⁵⁰

Ur ett svenskt perspektiv har forskningsfältet på senare år formats av Försvarshögskolan genom CATS. CATS har producerat en rad rapporter som framförallt beskriver den salafistiska miljön i Sverige och förklarar bakgrunden till uppkomsten av IS-terrorister och deras engagemang i de senaste årens oroshärddar i Mellanöstern.^{51, 52}

Ranstorp, som tjänstgör vid CATS, beskriver uppkomsten av radikaliserings som ett ”Kalejdoskop av faktorer”. Dessa finns beskrivna i en text utgiven av *Radicalisation Awareness Network* (RAN) vilket är ett EU-organ för terror och radikaliseringsfrågor. De faktorer som *Ranstorp* redovisar är nio stycken till antalet och spänner från det strukturella till det individuella perspektivet. De strukturella faktorerna härrör framförallt till en upplevelse av missnöje sprungen ur sociala faktorer såsom diskriminering, marginalisering och orättvisa. De individuella faktorerna stammar företrädesvis ur psykologiska processer hos en enskild individ. I texten beskrivs även att det oftast är flera av dessa faktorer, både strukturella och individuella, som i samverkan skapar en väg in i radikaliserings och terrorism.⁵³

Vid sidan av CATS bedriver SÄPO ett intensivt arbete med att informera övriga statliga myndigheter avseende radikaliserings och dess påverkan. I syfte att identifiera radikaliserade individer i ett tidigt skede har SÄPO tagit fram ett teoretiskt verktyg som särskiljer fyra olika vägar in i radikaliseringsprocessen.⁵⁴

Då terrorism och radikaliserings gått från att vara ett marginellt bekymmer till ett allvarligt och samhällsomfattande problem under de senaste 20 åren har Regeringskansliet gett i uppdrag åt en rad myndigheter att kartlägga problemområden ur olika perspektiv, som lett fram till en serie av strategiska dokument, vilka spänner från åtgärdsplaner till lägesbeskrivningar. Det mest framträdande dokumentet i dagsläget är ”*SOU 2017:67 Våldsbejakande extremism – en forskarantologi*” - en rapport som problematiserar kring olika perspektiv, producerad av en grupp av experter med anknytning till de aktuella ämnena. Målsättningen med rapporten har varit att göra den samlade kunskapen på området tillgänglig för kommuner och lokala aktörer, allt i syfte att underlätta arbetet att motverka våldsbejakande strömningar och radikaliserings i samhället.⁵⁵ Rapporten utgör därmed en viktig referens på området.

2.3 Teoretisk ram

Denna undersökning kommer att fokuseras på tre huvudsakliga teorier som avhandlar bakomliggande orsaker till islamistisk radikaliserings, inom ramen för studiens problemställning. Därutöver kommer undersökningen att tillföras empiri i form av data från

⁵⁰ Goerzig & Al-Hashimi 2015, s. 16

⁵¹ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 7-9

⁵² Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus, *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Stockholm, 2017, s. 5-6

⁵³ Magnus Ranstorp, *The Root Causes Of Violent Extremism 04/01/2016*, artikel, (Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence 2016

⁵⁴ Säkerhetspolisen, *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*, Säkerhetspolisen, Stockholm, 2010, s. 43-45

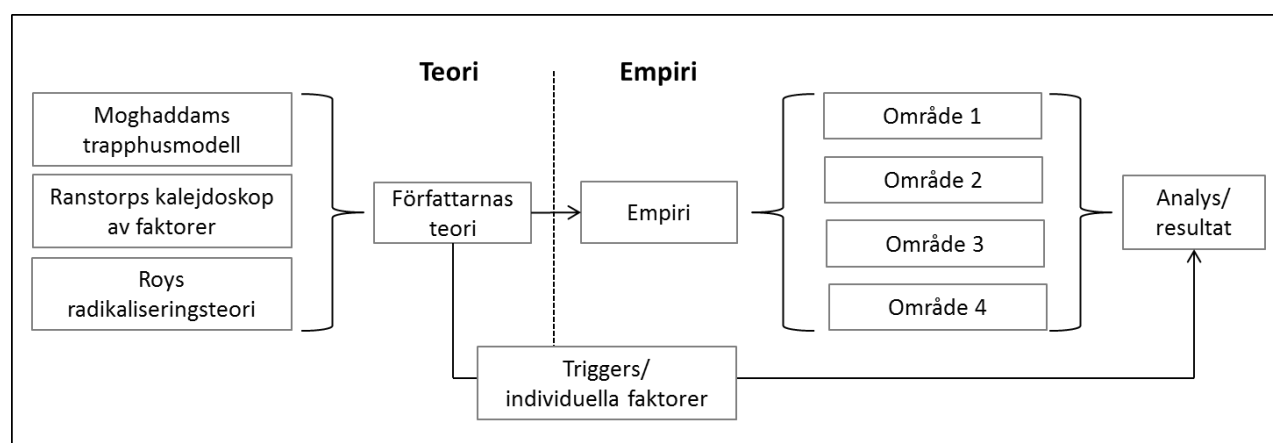
⁵⁵ Sverige. Utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, *Våldsbejakande extremism: en forskarantologi*, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 3

de särskilt utsatta områden som undersöks. På så vis kan teorins relevans bekräftas och forskningsfrågorna besvaras.

Aktuella teorier är *Moghaddams "Staircase model (Trapphusmodell)"* för radikaliserings, *Ranstorps "The root causes of violent extremism"*, eller som den också benämns; *"Ranstorps Kalejdoskop av faktorer"*, samt *Roys "Teori gällande radikaliserings"*. Dessa tre teorier är relevanta av ett flertal orsaker. *Moghaddams trapphusmodell* används idag i flertalet publikationer och rapporter. Bland annat refererar den offentliga statliga utredningen om våldsbejakande extremism i Sverige *"SOU 2017/67"* till *Moghaddams trapphusmodell*.⁵⁶ Därutöver används *Moghaddams trapphusmodell* som den grundläggande förklaringsmodellen för radikaliseringsprocessen i studien - *Radicalization in Western Europe*.⁵⁷ I denna vetenskapliga rapport jämförs andra förklaringsmodeller gentemot *Moghaddams trapphusmodell*. Sammantaget gör detta att *Moghaddams trapphusmodell* framstår som den mest vedertagna och refererade förklaringsmodellen för radikaliseringsprocessen i dagsläget.

Ranstorps "Kalejdoskop av faktorer" utgör ett ramverk för att förstå de grundläggande faktorerna till att individer riskerar att hamna i en radikaliseringsprocess. *Ranstorp* är också en av medförfattarna till statens offentliga utredning om våldsbejakande terrorism i Sverige *"SOU 2017/67"* samt delförfattare och redaktör till bland annat forskningsstudien *"Mellan salafism och salafistiskt jihadism"*.⁵⁸ *Ranstorps* teori kommer därmed att utgöra underlag för teoribildningen i denna studie med anledning av dess spridning, allmängiltighet och möjlighet att applicera på svenska förhållanden i särskilt utsatta områden.

Dessa tre teorier kommer till vissa delar att överlappa varandra, och på andra punkter ge olika förklaringar på samma fenomen. Denna undersökning kommer därför, utifrån teoribildningen, att syntetisera en teori utifrån de tre tidigare nämnda, för att förklara risken för uppkomsten av radikaliserings i särskilt utsatta områden.

Figur 2.1 Teoretisk ram

⁵⁶ Sverige 2017, s. 229

⁵⁷ Goerzig, Carolin & Al-Hashimi, Khaled, *Radicalization in Western Europe: integration, public discourse and loss of identity among Muslim communities*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015, s. 16

⁵⁸ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistiskt jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018

Genom att skapa en teori av strukturella faktorer kommer denna undersökning därutöver att identifiera faktorer i teoribildningen som inte är statistiskt mätbara i de geografiska områden som studien fokuserar på. Detta gäller både strukturella och individuella faktorer vilka spelar en betydande roll för att förklara radikaliseringsprocessen. Dessa faktorer benämns som *triggers* och återkommer i analyskapitlet där resultatet av den empiriska undersökningen analyseras och svaret på forskningsfrågorna samt problemställningen söks. För att teorin skall vara giltig krävs kriterier vilka är gällande för de områden som undersöks. Ett kriterium kan också utgöra en trigger, vilka kommer att tydliggöras i kommande kapitel.

2.4 Källkritik

Denna undersökning kommer att genomföras med en kvalitativ metod vilken utgör grunden för skapandet av författarnas teori. I kvalitativa undersökningar som bygger på teoribildningar och sekundärdata är det viktigt att kvalitet genomsyrar undersökningen och att en grundlig värdering av källmaterialet genomförs. Värderingen har i denna undersökning genomförts enligt de fyra kriterier för källkritik som får anses som vetenskapligt vedertagna.⁵⁹ Dessa fyra kriterier är äkthets-, tids-, tendens- och beroendekriteriet. I denna undersökning utgörs primärkällorna av tre typer av källmaterial:

- Vetenskapliga texter
- Myndighetsrapporter
- Statistisk data från Statistiska centralbyrån (SCB) och Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

Dessa tre typer av källmaterial utgör huvudparten av studiens källmaterial och därutöver har studielitteratur tilldelad av Högskolan i Halmstad använts för att kunna genomföra undersökningen på ett metodmässigt korrekt sätt.

Äkthetskriteriet anger hur äkta en källa är och att informationen som anges av källmaterialet faktiskt har producerats vid angiven tidpunkt, i angivet sammanhang och av de eller den person som anges. I vårt arbete med att inhämta källmaterial och empirisk data har vi utgått från publikationer utgivna av etablerade och välrenommerade forskare vid högskolor och universitet. Detta för att säkerställa att källmaterialet vilar på en vetenskaplig grund och är framtaget med en vetenskaplig metod. Vad gäller empiriska data, som tillförs i syfte att undersöka den framtagna teorin, kommer informationen i grunden från SCB, vilket är en statlig förvaltningsmyndighet. Detta gör att äktheten får anses som hög. Visst källmaterial kommer från Polismyndighetens egna rapporter och även dessa får anses ha ett högt äkthetsvärde då myndigheter i Sverige för en noggrann katalogisering av sina utgivna handlingar. Problematiken med äkthet av källmaterialet gäller primärt det källmaterial som är inhämtat på internet där författare, utgivningsdatum och källor inte alltid redogörs tydligt. Inom ramen för denna undersökning har denna problematik hanterats genom rimlighetsbedömningar samt kontroll gentemot andra källor.

⁵⁹ Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 3., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007, s. 288

Tidskriteriet handlar om att källmaterialet skall genomsyras av samtidighet.⁶⁰ I denna undersökning är det viktigt att de händelser och data som beskrivs och avhandlas skall ha så samtida kontext som möjligt. Undersökningens frågeställning är kopplad till den aktuella bilden i de områden som undersöks. Därför är det viktigt att källmaterialet är så aktuellt som möjligt. I denna undersökning har därför den senaste möjliga statistiken, myndighetsrapporteringen och vetenskapliga litteraturen använts. Därigenom tillgodoses kriteriet avseende källmaterialets samtidighet.

Tendenskriteriet anger hur tendensiöst källmaterialets upphov är. Med detta menas att en källa inte ska återge en snedvriden och tillrättalagd bild av verkligheten.⁶¹ Genom att nyttja källmaterial från välrenommerade forskare vid vetenskapliga institutioner förutsätts att informationen vilar på en vetenskaplig metod och följer de etiska riktlinjerna om forskning och urval av fakta. Vad gäller information från statliga institutioner är denna också att anse som verklighetsnära, då informationen inte upprättats med syftet att vinkla verkligheten eller återge en på förhand framtagen bild.

Beroendekriteriet beskriver, liksom *tids-* och *tendenskriteriet* själva informationen. Det finns tre aspekter som avgör hur oberoende källmaterialet är. Dessa tre aspekter är: ”*Möjligheterna att bekräfta innehållet, avståndet mellan upphovsman och innehåll och upphovsmannens grad av oberoende.*”⁶² Vad gäller dessa aspekter tar denna undersökning fasta på två olika teorier för att kunna bekräfta och söka rimlighet i de påståenden som forskarna gör. Därutöver finns det rapporter från svenska myndigheter som stödjer och bekräftar aktuellt källmaterial. Avståndet mellan upphovsman och material kan vara problematiskt att undersöka då ämnet rör islamistisk radikaliseringsprocess, vars miljöer inte möjliggör att upphovsmännen till källmaterialet kunnat studera skeenden på nära håll, förutom de intervjuer som viss del av källmaterialet bygger på. Det går dock fastställa att de forskare och myndigheter som står bakom lejonparten av källmaterialet inte har några ekonomiska eller politiska intressen samt att hot eller tvång inte förekommit.

2.5 Moghaddams trapphusmodell

Under 2005 framlade *Moghaddam* sin modell av radikaliseringsprocessen i den vetenskapliga tidsskriften *American Psychologist*. *Moghaddam* beskriver i inledningen till sin artikel att hans modell syftar till att stödja förståelsen för uppkomsten av terrorism - via radikaliserings - på ett övergripande plan. Han anför även förbyggande åtgärder ur ett långsiktigt perspektiv, i syfte att motverka de mekanismer som skapar grogrund för radikaliseringsprocessen ur ett socialt perspektiv.

Moghaddam tar i och med sin modell sikte på att införliva flera olika faktorer, från skilda vetenskapliga discipliner, för att skapa en mer allomfattande modell för tillkomsten av en radikaliseringsprocess.⁶³

⁶⁰ Esaiasson m.fl. 2017, s. 294

⁶¹ Esaiasson m.fl. 2017, s. 292

⁶² Esaiasson m.fl. 2017, s. 292-293

⁶³ Moghaddam, Fathali, ”The Staircase to terrorism – a psychological exploration. *American Psychologist*, februari-mars 2005, s. 161

Moghaddams modell bygger på en metafor om ett trapphus där de olika våningsplanen representerar grader av radikaliseringsprocessen - ju högre upp i trapphuset en individ befinner sig desto närmare är denne att begå terrorhandlingar. Modellen illustrerar även möjligheten att röra sig nedåt i trapphuset, det vill säga en avradikalisering.^{64, 65} Beroende på skilda faktorer kan radikaliseringsprocessen ta olika lång tid. Det finns exempel då processen i sin helhet gått väldigt fort medan den i andra fall kan ta flera år.⁶⁶ Ju snabbare processen går desto svårare blir den att motverka.

Nedan följer en sammanfattning av de fem stegen i *Moghaddams* trapphusmodell.

Bottenplanet

I modellens bottenplan befinner sig huvuddelen av en given population. Människorna som befinner sig här upplever en relativ känsla av samhället som rättvist och tillmötesgående. Det finns dock en minoritet inom populationen som känner frustration och besvikelse på grund av upplevd orättvisa, marginalisering och diskriminering. I praktiken kan frustrationen härröra till exempelvis ekonomiska bekymmer eller avsaknad av inflytelse över den egna situationen, på arbetet eller i den rådande samhällsstrukturen. *Moghaddam* understryker dock att det framförallt är känslan av marginalisering som är avgörande. Detta exemplifieras genom att jämföra en mycket fattig individ som trots sina bekymmer upplever en hög grad av rättvisa i samhället kontra en person som bor i ett relativt välmående samhälle men upplever sig själv som åsidosatt. Det är de senare individerna som enligt *Moghaddam* har förutsättningar att förflytta sig uppåt i trapphuset.⁶⁷

Första våningsplanet

Individer som tagit sig upp en våning i *Moghaddams* trapphusmodell är framförallt individer som upplever att deras möjligheter att påverka den rådande situationen som begränsade. Dessa individer saknar med andra ord ett förtroende för majoritetssamhället, och söker därför alternativa vägar för att påverka den egna situationen till det bättre. Det är här som radikaliseringsprocessen påbörjas och pågår intill dess att individen rör sig hela vägen upp till det femte våningsplanet, eller tar sig ned till bottenplanet igen. De individer som lyckas utmåla en tydlig bakomliggande orsak eller kraft till den situation de befinner sig i, har förutsättningar att ta sig vidare upp i trapphuset mot det andra våningsplanet.⁶⁸

Andra våningsplanet

På det andra våningsplanet återfinns de individer som kommit så pass långt i radikaliseringsprocessen att de överväger att använda våld i syfte att påverka sin situation. På detta våningsplan påverkas individen främst av olika psykologiska mekanismer eller individuella faktorer snarare än sociala och strukturella som på det underliggande

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Goerzig, Carolin & Al-Hashimi, Khaled, *Radicalization in Western Europe: integration, public discourse and loss of identity among Muslim communities*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015, s. 16

⁶⁶ Perski, Tom, Snabb radikaliseringsprocesser efter "personliga besvikelser" - så ser det islamistiska terrorhotet mot Sverige ut, Publicerad 180313, <http://www.dagensjuridik.se/2018/03/snabb-radikaliseringsprocesser-efter-personliga-besvikelser-sa-ser-det-islamistiska-terrorhotet-mot-sv>, [Hämtad 2019-05-12]

⁶⁷ Moghaddam, Fathali, "The Staircase to terrorism – a psychological exploration. *American Psychologist*, februari-mars 2005, s. 162-163

⁶⁸ Moghaddam 2005, s. 163-164

våningsplanet. De individer som moraliskt kan förlika sig med våldsanvändning har förutsättningar att ta sig till det tredje våningsplanet.⁶⁹

Tredje våningsplanet

Individer som befinner sig på detta plan fortsätter djupare in i radikaliseringsprocessen, genom att gradvis isolera sig från sina tidigare kontakter samtidigt som ett parallellt leverne etableras. Radikaliseringsprocessen på detta plan medför att individen identifierar sig allt starkare med likasinnade, vilket öppnar upp för en första kontakt med våldsbejakande nätverk eller terrororganisationer. Denna nivå är kritisk ur aspekten att det fortfarande går att ta sig nedåt till underliggande våningsplan. De som däremot fortsätter till det fjärde våningsplanet ansluter sig helt och fullt till ett våldsbejakande nätverk.⁷⁰

Fjärde våningsplanet

I förhållande till antalet individer på de lägre våningsplanen existerar endast en bråkdel på denna nivå. Kännetecknande för individerna på fjärde våningsplanet är en fullständig legitimering av de mål och metoder som den aktuella terrororganisationen använder sig av. Terroristrekryten introduceras även till organisationens traditioner och tidigare medlemmar. Världsbilden har därtill blivit allt mer svartvit parallellt med en tilltagande ”vi-mot-dem-känsla”. På detta våningsplan sker också praktisk träning och förberedelser inför terrordåd, vilket många gånger innebär att rekryten lever i total kontroll av organisationen. När terroristrekryten är förberedd att genomföra ett terroristdåd öppnas dörren till det femte och sista våningsplanet.⁷¹

Femte våningsplanet

De som når till det femte och sista våningsplanet står i den borte änden av radikaliseringsprocessen. Efter det att ett terroristdåd begåtts övergår radikalisering till terrorism. Terrorister ställs i många fall inför att medverka till att oskyldiga civilister mister livet. Detta rättfärdigas genom tankegångar liknande: endera är du med oss, eller mot oss.⁷²

Moghaddams trapphusmodell syftar framförallt till att skapa möjligheter att förebygga radikalisering. För att effektivt begränsa den tilltagande terrorismen krävs en förståelse för den process som leder till våldshandlingar inom ramen för terrorism.⁷³ Tanken är att trapphusmodellen ska fungera som plattform för ytterligare forskning på området samt förenkla framtagandet av grundprinciper för att motverka radikalisering. *Moghaddam* har i och med framtagandet av sin trapphusmodell skapat en möjlighet att översätta strukturella faktorer i samhället och psykologiska faktorer hos individen till olika grader av radikalisering. De olika stegen i radikaliseringsprocessen kan därmed särskiljas både vad gäller mekanismer som leder vidare till ökad radikalisering men också motåtgärder och förbyggande insatser från samhället.⁷⁴ Förutom att beskriva radikaliseringsprocessen ger *Moghaddam* även fyra

⁶⁹ Moghaddam 2005, s. 164-165

⁷⁰ Moghaddam 2005, s. 165-166

⁷¹ Moghaddam 2005, s. 166-167

⁷² Moghaddam 2005, s. 166-167

⁷³ Moghaddam 2005, s. 161

⁷⁴ Moghaddam 2005, s. 162

övergripande rekommendationer med utgångspunkt i trapphusmodellen vilka avser att motverka radikaliseringsprocesser.

Till att börja med påpekar *Moghaddam* vikten av förebyggande åtgärder. Han slår fast att det är dessa åtgärder som ger långsiktiga lösningar på radikaliseringsproblematik. Varför ska samhället omfördela resurser i syfte att förebygga radikaliseringsprocesser? *Moghaddam* menar att dessa åtgärder kommer att löna sig i längden, ur flera perspektiv. De psykologiska, sociala, politiska och ekonomiska kostnaderna av ett väl utförd terroråd är enorma. Ett lyckat terroråd ger dessutom incitament att utföra ytterligare. *Moghaddam* hävdar att ett samhälle måste fokusera på åtgärder i modellens bottenplan. Det är här som grunden till radikaliseringsprocessen frodas på grundval av upplevda orättvisor i samhället. Det är därför viktigt att samhället inte hänger sig åt kortsiktiga åtgärdsplaner för att motverka symptomen på radikaliseringsprocesser. Att hitta enskilda terrorister och avlägsna dessa är en dyr och ineffektiv process. Dessutom leder den oftast till att den avlägsnade terroristen snabbt ersätts av en ny individ med samma intentioner. Kortsiktiga lösningar måste därför kombineras med en mer allomfattande förändring i modellens bottenplan.⁷⁵

Moghaddam påtalar vikten av integrering som en betydelsefull förebyggande åtgärd. Samhällsminoriteter bör härvid ges möjligheter att i större utsträckning påverka sin egen situation i samhället. Som ett led i detta bör kvinnornas ställning uppmärksammas. En kvinnlig frigörelseprocess spelar enligt *Moghaddam* en avgörande roll i en minoritets integrering i samhället.⁷⁶

De förebyggande åtgärderna bör även inkludera motverkan av tydlig kategorisering av individer. Om samhället ständigt väljer att utskilja en minoritet utnyttjas detta enkelt till fördel för extremister. Dessa spår på den klyfta som samhället skapat mellan sig självt och minoriteten, vilket ger bränsle åt radikaliseringsprocessen.⁷⁷

Avslutningsvis påtalar *Moghaddam* vikten av kulturell förståelse mellan minoritet och samhälle. För att uppnå detta krävs att en öppen dialog etableras. Konflikten i Nordirland kan i detta fall utgöra förebild. Den dåvarande terrororganisationen IRA:s politiska falang deltar i dagsläget i den demokratiska processen vilket fått till följd att terrorhandlingarna i området försvunnit.⁷⁸

2.6 Ranstorps kalejdoskop av faktorer

Enligt *Ranstorp* finns det ett ”kalejdoskop av faktorer”, som leder fram till att en individ blir radikaliserad och sedermera går över till att bli en våldsbejakande extremist.⁷⁹ Med ”kalejdoskop” menar *Ranstorp* att mängden faktorer kan kombineras i en mängd komplexa faktorer och bilda en oändlig mängd olika kombinationer. Detta ”kalejdoskop” bygger på *Magnus Ranstorps* och *Peder Hyllengrens* rapport ”Förebyggande av våldsbejakande

⁷⁵ Moghaddam 2005, s. 167

⁷⁶ Moghaddam 2005, s. 167

⁷⁷ Moghaddam 2005, s. 167-168

⁷⁸ Moghaddam 2005, s. 168

⁷⁹ Magnus Ranstorp, *The Root Causes Of Violent Extremism 04/01/2016*, artikel, (Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence 2016)

extremism i tredjeland”⁸⁰. I denna rapport sammanfattar *Ranstorp* och *Hyllengren* teorier från en mängd forskare på området. En utvecklad och förkortad version av detta finns i *Radicalisation Awareness Networks (RAN)* rapport *The Root Causes of Violent Extremism* från 2016. *Ranstorp* menar att faktorerna kan delas in i några grundläggande kombinationer: 1. *Individuella psyko-sociala faktorer*. 2. *Sociala faktorer* 3. *Politiska faktorer*. 4. *Ideologiska och religiösa faktorer*. 5. *Kultur- och identitetsproblem* 6. *Trauma*.⁸¹ Utöver dessa finns tre grupper av faktorer som fungerar som en motor för vidare radikaliseringsprocesser: 7. *Gruppdynamiska faktorer*. 8. *Radikala element* 9. *Sociala medier och dess roll*.⁸² Dessa faktorer kan sedan brytas ned i en mängd drivande faktorer för varje grundläggande kombination. Dessa faktorer är beskrivande, vilket innebär att de är svåra att mäta och snarare beskriver faktorerna som en del av en annan faktor. Vissa av de underliggande faktorerna är till viss del mätbara. Andra faktorer talar om fenomen eller företeelser som måste finnas i individens närhet, vilket gör att de i viss mån går att mäta eller bekräfta.

Ranstorp delar upp dessa i *push-* och *pull-faktorer* för att beskriva de mekanismer som ligger bakom individers radikaliseringsprocesser.⁸³ Med *push-faktorer* menar *Ranstorp* att dessa beskriver det sociala rummet runt individen och hur individen uppfattar sin omgivning och sig själv. Skillnaden mot *pull-faktorer* är att de beskriver individens önskan och vilja. Detta innebär att *push-faktorer* kan ses som *strukturella* och *pull-faktorer* som *individuella faktorer*. *Ranstorp* anger att hela mekanismen bakom radikaliseringsprocessen är en samverkan mellan *push-* och *pull-faktorer* och att radikaliseringsprocessen går olika fort beroende på kombinationen av dessa.

I *Moghaddams* trapphusmodell redogörs för fem våningsplan, där det översta våningsplanet beskriver slutet av radikaliseringsprocessen och det första våningsplanet utgör starten för radikaliseringsprocessen. I det första steget tar *Moghaddam* upp faktorer som *Ranstorp* anger som *sociala* och *psykosociala faktorer*. Vad avser *Ranstorps* faktorer är dessa mätbara i ett geografiskt område och som *Moghaddam* anger vara kriterier för att ta steget in på första våningsplanet.

Individuella psykosociala faktorer

Dessa utgörs av känslomässiga parametrar som individen upplever. Enligt *Ranstorp* utgörs dessa av *exkludering, ilska och frustration, klagomål* och *stark känsla av orättvisa*.⁸⁴ Därutöver ska individen ha ett strikt binärt tänkande vilket leder till att individen missförstår situationer och blir mer mottaglig för konspirationsteorier. Individen ser sig själv som ett offer vilket leder till större mottaglighet för radikalisering.

Dessa faktorer är svåra att mäta statistiskt och hänförs därför till *triggers* för att förklara hela radikaliseringsprocessen. De kommer alltså inte att utgöra faktorer i den teori som tas fram för

⁸⁰ *Ranstorp, Magnus & Hyllengren, Peder, Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland: åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2013

⁸¹ *Magnus Ranstorp, The Root Causes Of Violent Extremism 04/01/2016*, artikel, (Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence 2016), s. 3

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Ibid.*

att förklara hur individer går från bottenivån till första nivån i *Moghaddams* trapphusmodell. Dock kan dessa faktorer härledas till andra faktorer, och kan ses som ett möjligt resultat av *exkludering, arbetslöshet, begränsad ekonomisk ram* och *rasism*.

Sociala faktorer

Sociala faktorer är ett vitt begrepp som omfattar vilka förutsättningar och vilket välstånd en befolkning inom ett geografiskt område har. Sociala faktorer är de faktorer som definierar hur socialt utsatt ett område är i förhållande till andra områden. Enligt Ranstorp utgörs sociala faktorer även av faktorer som medför *social exkludering, marginalisering* och *diskriminering*. Dessa kan vara äkta eller upplevda för den enskilda individen.. För att förklara orsakssambandet som ligger till grund för steget in i radikaliseringsprocessen beskriver *Ranstorp* ett antal statistiskt mätbara parametrar.

De parametrar som förklarar sociala faktorer kopplat till ett socialt utsatt område är: *Begränsad social rörlighet för individen, begränsad utbildningsnivå, hög arbetslöshet, kriminalitet, brist på social sammanhållning* och *självexkludering*.⁸⁵

Vad gäller begränsad *social rörlighet* för individen, är detta ett mått på hur individer kan förflytta sig mellan olika sociala skiktningar i samhället.⁸⁶ Rörligheten mellan dessa skiktningar möjliggörs av *integration, ekonomiska medel, utbildning* och *arbete*. Samtliga eller ett flertal av dessa faktorer är nödvändiga för att en individ ska kunna röra sig mellan de sociala skiktningarna. Enligt *Ranstorps* teori är alltså exkludering till följd av *hög arbetslöshet, låg inkomst, kriminella element* och *låg utbildningsnivå* olika delförklaringar som kan leda till att en individ känner sig marginaliserad, och på så sätt mer mottaglig för radikal indoktrinering eller islamistisk radikaliserings.

Sociala faktorer är strukturella och kommer att vara centrala för teoribildningen i denna studie. Dessa parametrar är i vissa avseenden statistiskt mätbara vilket gör dem lämpliga för användning i teoribildningen av denna undersökning.

Politiska faktorer

Ranstorp beskriver politiska faktorer som att individen utmålar sig som ett offer, exempelvis kopplat till västerländsk utrikespolitik och militära interventioner. Individen kan uppfatta det som att västerländska länder är i krig med islam, vilket skapar en ”vi-och-dem-känsla”. Därutöver kan andra händelser, som till exempel karikatyrer av profeten Mohammed, medföra att individen upplever en känsla av orättvisa och att islam är under attack.⁸⁷ Denna känsla förstärks i ett samhälle med utbredd *islamofobi* och *främlingsfientlighet*.

Dessa faktorer är i grunden individuella då de kopplas till hur individen upplever sin situation i förhållande till Sveriges eller andra västerländska länders utrikespolitiska agerande. Då dessa faktorer inte utgör mätbar grund för *Moghaddams* första våningsplan, kommer dessa faktorer hänföras till den avslutande analysdelen.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Europaportalen, *Rapport: Tydligt minskad social rörlighet i Sverige, 2017*, <https://www.europaportalen.se/2017/04/rapport-tydligt-minskad-social-rorlighet-i-sverige> [Hämtad 2019-04-15]

⁸⁷ Magnus Ranstorp, *The Root Causes Of Violent Extremism 04/01/2016*, artikel, (Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence 2016), s. 3

Ideologiska och religiösa dimensioner

Med denna faktor menar *Ranstorp* att individen måste tro på ett heligt uppdrag och besitta en övertygelse om en apokalyptisk profetia. Med detta menas att individen måste ha en *salafistisk* och *jihadistisk* tolkning av sin muslimska tro.⁸⁸ Väst är fienden som hotar islam med sin sekularism och omoral.

Detta är till viss del en individuell faktor som dock går att indikera kopplat till förutsättningarna för en individ att komma i kontakt med *salafistiska* tankebanor. Denna faktor är en *trigger* som till viss del förklarar hur en individ går från första våningsplanet och vidare uppåt i *Moghaddams* trapphusmodell.

Kultur- och identitetsproblem

Med *kultur- och identitetsproblem* menar *Ranstorp* att individen lider av *kulturell marginalisering*.⁸⁹ Detta leder till att individen inte känner sig hemma i det samhälle som denne tillhör, vilket i sin tur gör att individens religiösa övertygelse stärks. I förlängningen leder detta till religiös solidaritet med andra muslimer globalt.

Detta är en individuell faktor och kommer inte att utgöra en del i teorimodellen. Faktorn återkommer dock för att komplettera och kontextualisera analysen.

Trauma

Denna faktor involverar personliga trauman för den enskilde individen. Det kan enligt *Ranstorp* röra sig om trauman kopplat till föräldrar med PTSD⁹⁰ eller andra psykologiska problem.⁹¹

Faktorn i sig är individuell och baserar sig på den enskilde individens personliga upplevelser. Det kan dock vara av strukturell art om en viss befolkning i ett område består av en hög andel första och andra generationens invandrare som kommer från svårt krigshärjade områden. Detta kännetecknar särskilt utsatta områden som generellt har en väldigt hög andel första och andra generationens invandrare. Vi förutsätter att en population med en hög grad invandrare, som utgörs av första och andra generationens invandrare, bör ha fler individer från krigshärjade områden än områden med lägre antal invandrare och där invånarna till större del utgörs av människor som växt upp i Sverige. Därav utgör områdets koncentration av första och andra generationens invandrare en strukturell faktor i teorimodellen.

Gruppdynamiska faktorer

Gruppdynamiska faktorer utgör enligt *Ranstorp* en av motorerna för radikaliserings. Med *gruppdynamiska* faktorer menas att individen påverkas av grupper där det finns ett karismatiskt och tilltalande ledarskap. Tidigare vänskapsband med individer i olika grupperingar och släktförhållanden spelar också in. Den sociala aspekten leder till ett *socialiserat grupptänkande, självisolering, polariserat uppträdande och motkulturella*

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Posttraumatiskt stressyndrom

⁹¹ Magnus Ranstorp, *The Root Causes Of Violent Extremism 04/01/2016*, artikel, (Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence 2016), s. 3

element. Detta leder till att individen anammar ett grupptänkande och på sikt tappar sin egen identitet och självkritiska hållning.⁹²

Den gruppdynamiska aspekten och de faktorer som underbygger den är en del av de *triggers* som förklarar *Moghaddams* växelverkan på det andra till fjärde våningsplanet i *Moghaddams* trapphusmodell. Vi kommer därför att se på dessa faktorer som *triggers* i undersökningen.

Radikala element

Enligt *Ranstorp* innefattar denna faktor delar som är avgörande för att en individ ska nå de högre stegen i *Moghaddams* trapphusmodell. Det innefattar närvaron av hatpredikanter och individer som livnär sig på andras svagheter. Ett annat element kan vara *jihadister* eller *terrorister* samt att individen befinner sig tillsammans med dessa i slutna konstellationer, i till exempel ett fängelse. Speciellt individer som påverkats av andra strukturella faktorer och redan befinner sig på första våningsplanet i *Moghaddams* trapphusmodell, individer som utsatts för *rasism*, *marginalisering* och *utanförskap*, är särskilt mottagliga för påverkan av sådana individer.⁹³ Detta får effekten att individens egen identitet marginaliseras varpå denne blir en del av gruppens identitet och ideal.

Denna faktor utgör en av de *triggers* som kommer att användas i teorimodellen. Den är inte statistiskt mätbar, men går att problematisera runt i kommande analyskapitel. Faktorn kommer därmed att utgöra *trigger* i teorimodellen för att förklara radikaliserings högre våningsplan enligt *Moghaddams* trapphusmodell.

Sociala medier och deras roll

Sociala medier spelar en stor roll för individer som redan befinner sig på första våningsplanet, eller är på väg upp mot det första våningsplanet, i *Moghaddams* trapphusmodell. Även individer som redan befinner sig i radikaliseringsprocessen kan komma att påverkas av sociala medier och därmed klättra i trapphusmodellen. Det som utgör kärnan för sociala medier som faktor är att individen känner en samhörighet där *radikala*, *konspiratoriska* och *salafistiska* åsikter vädras i en ekokammare.⁹⁴ Med ekokammare menas att individer med liknande världsbild stänger in sig i slutna forum där de inte blir ifrågasatta av utomstående som utmanar den interna världsbilden.

Denna faktor är en viktig del av radikaliseringsprocessen och enligt *Ranstorp* särskilt betydelsefull för individer som självradikaliseras. Faktorn kan ses som en *trigger* i vissa sammanhang och bildar en individuell faktor. Denna faktor kommer inte att användas i undersökningens teorimodell då den inte är statistiskt mätbar enligt undersökningsmetoden. Faktorn tas istället upp i analyskapitlet för att kontextualisera problematiken med radikalisering.

2.7 Roys teori gällande radikalisering

Roy tar ansats i att förklara radikalisering av unga människor i Europa med att påstå att radikaliseringsprocessen är beroende av en mängd olika faktorer som ser olika ut för varje

⁹² Ibid.

⁹³ *Ranstorp* 2016, s. 4

⁹⁴ Ibid.

enskild individ.⁹⁵ Roys förklaringsmodell är att ses som global, med en viss fokusering på Europa, och kan därav divergera något från svenska förhållanden. Den tyska federala polisen, *Bundeskriminalamt*, gav 2015 ut en rapport som bygger på Roys föreläsning vid en konferens inom ämnet ”åtgärder mot radikaliseringsprocessen”. Där Roy sammanfattar sina teorier gällande radikaliseringsprocessen. Enligt Roy kan ett kluster av mönster ses då de individuella banor som radikaliserade individer tagit i sin radikaliseringsprocess studeras. I dessa mönster uppstod också tydliga skillnader mellan olika europeiska länder vad gäller vissa drivande faktorer. Roy nämner som exempel att unga radikaliserade i Frankrike inte, i någon större utsträckning, hade haft kontakt med en moské men att det såg helt annorlunda ut i Österrike, där detta var väldigt vanligt.

Roy försöker besvara frågan om det finns en generell förklaring till att unga människor blir radikaliserade och vad radikalisering handlar om genom följande resonemang:

*“Radicalisation is a youth revolt against society, articulated on an Islamic religious narrative of jihad. It is not the uprising of a Muslim community victim of poverty and racism: only young people join, including converts who did not share the “sufferings” of Muslims in Europe. These rebels without a cause find in jihad a “noble” and global cause, and are consequently instrumentalised by a radical organisation (Al Qaeda, ISIS), that has a strategic agenda.”*⁹⁶

Med detta menar Roy att den generella förklaringen till radikalisering är att det är en revolt mot samhället av unga individer som upplever sig marginaliserade och utsatta. I sin forskning har Roy ändå kommit fram till vissa generella faktorer när han granskat vilka de radikala individerna är och var de kommer från. Dessa är högst generella och Roy förtydligar ett flertal gånger att det alltid finns undantag och enskilda fall, vilka inte omfattas av de generella klustren.

- Roy anger att en gemensam faktor i klustren är upplevd *frustration* och *förbittring* mot samhället. Enligt Roy innebär det ett lidande för individen då dennes förväntningar på samhället inte lever upp till den sociala situation som denne befinner sig i. Ett behov av erkännande i en värld av narcissistisk kris gör att individen blir mottaglig för nihilism eller erbjudande om hjältestatus, som islamistiskt radikala grupper kan skänka dem.⁹⁷
- En majoritet av de radikala individerna i Europa kommer från andra generationens muslimer som är födda i Europa. Nästa stora andel är individer som konverterat till islam. I Frankrike är en huvuddel av dessa från områden där befolkningen utgörs av en överväldigande del migranter.⁹⁸

⁹⁵ Olivier Roy, *International Terrorism: How can prevention and repression keep pace*, Tal vid BKA Autumn Conference 2015, Bundeskriminalamt 2015.

⁹⁶ Olivier Roy, *International Terrorism: How can prevention and repression keep pace*, Tal vid BKA Autumn Conference 2015, Bundeskriminalamt 2015, s 4

⁹⁷ Olivier Roy 2015, s. 5

⁹⁸ Olivier Roy 2015, s. 6

- En majoritet av de radikaliserade har tidigare ägnat sig åt småbrottslighet, där drogrelaterad kriminalitet är överrepresenterat. Dessa individer uppvisar ingen tidigare religiös övertygelse, utan radikaliserades hastigt efter en brytpunkt i livet. Roy tar här upp fängelsestraff som ett exempel.⁹⁹
- Väldigt få radikaliserade individer har tidigare varit aktiva i politiska, *salafistiska* eller *militanta* grupper. Enligt Roy är huvuddelen av de som radikaliseras i Europa inte från politiska organisationer, som till exempel muslimska brödrskapet, eller har någon tidigare historia av fundamentalistiskt leverne. Detta gäller framförallt individer som konverterar till islam efter att ha kommit i kontakt med muslimska grupper i sitt närområde eller på internet.¹⁰⁰
- En ovanligt hög andel av de som radikaliseras är individer som konverterar till islam från andra religioner, eller har övergått från ateism. Detta gäller de som tagit sig till toppen av *Moghaddams* trapphusmodell och således är i stånd att genomföra, eller har genomfört, terrordåd. I USA var andelen konverterade radikala som greps för *jihadistisk* radikalisering hela 40 procent år 2011. I Frankrike var andelen 25 procent.¹⁰¹
- Ett senare mönster är enligt Roy unga kvinnor som gifter sig med radikaliserade unga män, som ofta tagit steget upp till det femte våningsplanet i *Moghaddams* trapphusmodell. Dessa män har anslutit sig till en terroristgrupp och genomfört, eller är i stånd att genomföra, terrordåd. Även i detta fall är narrativet med hjältestatus talande och i denna kategori återfinns den högsta delen konverterade.¹⁰²
- Motiven för att ansluta sig till terrorgrupper är enligt Roy att; ”... *det är ett litet brödrskap av superhjältar som hämnas det muslimska ummah.*”¹⁰³ Detta narrativ har enligt Roy en bärighet mot samhället som individerna kommer från, där exempelvis tv-spel glorifierar hjältar och våld.¹⁰⁴
- Den religiösa aspekten är enligt Roy inte självklar. Anledningen till att ”*ungdomsrevolten*”, som nämns i inledningen till detta stycke, kretsar kring religiösa termer är att huvuddelen av de radikaliserade är muslimer. Detta gör dem mottagliga för en återislamisering.¹⁰⁵

⁹⁹ Olivier Roy 2015, s. 6

¹⁰⁰ Olivier Roy 2015, s. 8

¹⁰¹ Olivier Roy 2015, s. 9

¹⁰² Olivier Roy 2015, s. 9

¹⁰³ Ummah = Den muslimska religiösa gemenskapen

¹⁰⁴ Olivier Roy, *International Terrorism: How can prevention and repression keep pace*, Tal vid BKA Autumn Conference 2015, Bundeskriminalamt 2015, s. 9

¹⁰⁵ Olivier Roy 2015, s. 10

Roy gör en distinkt skillnad mellan *salafism* och *jihadism*, där han menar att alla *jihadister* är *salafister* men långt ifrån alla *salafister* är *jihadister*. Det vill säga radikaliserade till den översta nivån i *Moghaddams* trapphusmodell. Roy gör även en intressant bedömning att anledningen till att unga går in i radikaliseringsprocessen och blir *salafister*, även om de aldrig tidigare levt ett traditionellt liv enligt islams lagar, är att *salafism* ger unga regler och ett förhållningssätt. Individen får därmed ett högre syfte och tydliga riktlinjer, vilket har en psykologiskt strukturerande effekt. Roy betonar även att den religiösa aspekten inte har samma betydelse för *jihadister*. Det är istället hjältestatusen som är målet för dem.

Roy nämner också tre viktiga punkter för att sammanfatta sitt resonemang runt att en stor del radikala inte har någon tydlig koppling till en moské eller ett samfund. De deltar inte i vanliga arrangemang som muslimska samfund anordnar och när de predikar är det inte för att sprida islams lära, utan snarare att rekrytera som är huvudsyftet. Med detta menar Roy att det; 1. Inte ger mycket underrättelser att övervaka moskéer för att få vital information om hur radikala rekryterar eller uppträder. 2. Vanliga imamer har litet till inget inflytande över radikaliseringsprocessen. 3. Att ”reformera islam” gör ingen nytta i sammanhanget. De som redan är radikala struntar i islam och lärorna och bryr sig inte om vad islam egentligen innebär.¹⁰⁶

Dessa identifierade slutsatser kring radikalisering gäller för Europa och även globalt. Det är dock tydligt att dessa teser är applicerbara med *Ranstorps* teorier och faktorer kopplat till radikalisering.

2.8 Triggers i teorimodellerna

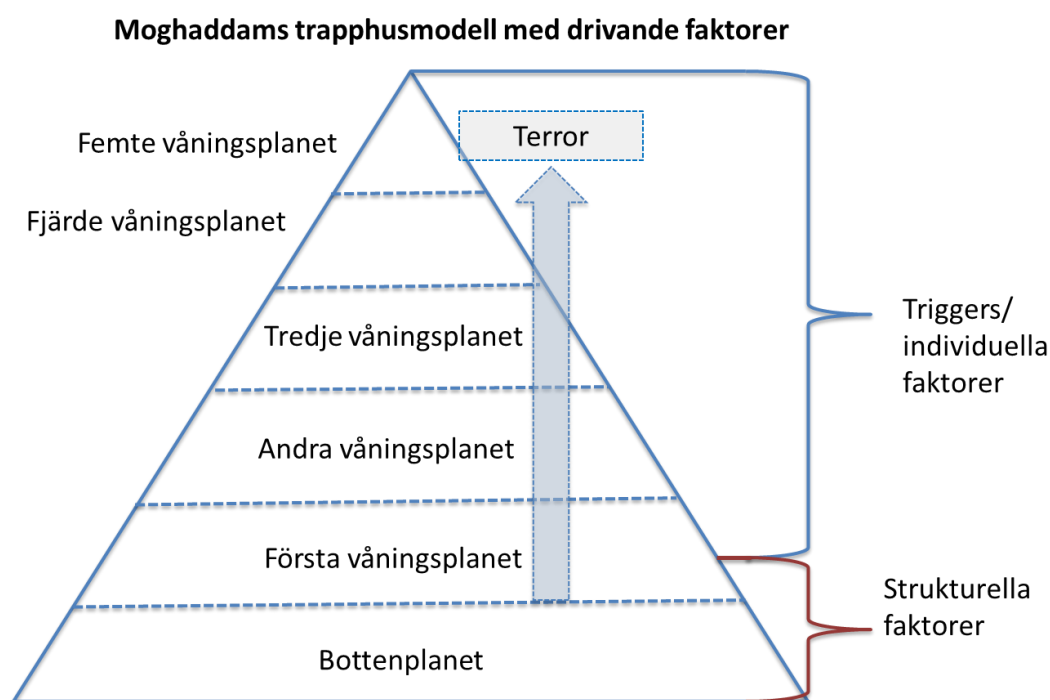
I *Moghaddams* trapphusmodell talas om fem våningsplan och ett bottenplan, för att förklara hur radikaliseringsprocessen ser ut. Dessa steg förklarar sedan *Ranstorp* och *Roy* med sina faktorer och teser, runt vad som får individer att gå från ett steg i trapphusmodellen till ett annat. Sammantaget talar de bägge forskarna om att strukturella faktorer är huvudanledningen till att individer går från bottenplan till det första våningsplanet i trapphusmodellen. För att klättra ytterligare krävs fler faktorer, som till största delen är av individuell art. Därutöver finns även vissa strukturella faktorer som är svåra att applicera på geografiska områden. Dessa faktorer benämns som *triggers*, då de är en förutsättning för vidare klättring i trapphusmodellen när individen tagit steget in till första våningsplanet.

Det kan därmed konstateras två typer av faktorer, de strukturella och de individuella. I denna undersökning benämns de individuella faktorerna för *triggers*. Vissa *triggers* kommer att utgöra kriterier i teorimodellen, eftersom de är relevanta och mätbara enligt denna studies undersökningsmetod.

För att specificera en *trigger* är det en faktor som tagits upp under någon av de huvudsakliga teorierna och inte är statistiskt mätbar i ett geografiskt område. En *trigger* är alltså en individuell eller strukturell faktor som inte är mätbar eller kan konstateras i denna form av undersökning. *Triggers* är dock viktiga för en individs fortsatta radikalisering och kan i de

¹⁰⁶ Olivier Roy 2015, s. 12

enskilda fallen vara en förklaring till varför individer radikaliseras och klättrar i trapphusmodellen. Vissa av dessa *triggers* kommer att utgöra kriterier i teorimodellen och även kriterier för de områden denna undersökning tar fasta på då teorimodellen undersöks.

Figur 2.2 Moghaddams trapphusmodell med drivande faktorer

Bilden ovan visualiserar strukturella och individuella faktorer i förhållande till *Moghaddams* trapphusmodell. Till dessa finns ett antal triggers, eller kriterier, som möjliggör för individer att röra sig vertikalt i trapphusmodellen.

Ranstorps triggers

Ranstorp tar upp psykosociala faktorer som *exkludering, ilska och frustration, klagomål och stark känsla av orättvisa*. Dessa är högst individuella för den enskilde individen och vi ser på dessa som triggers kopplat till vår analys. Vad gäller de sociala faktorerna är de faktorer som i första hand spelar roll för individer som befinner sig på bottenplanet och är på väg att gå mot det första våningsplanet i trapphusmodellen. Dessa faktorer kan i sig utgöra grund för de psykosociala faktorerna, men precis som med de politiska faktorerna är det orsakssamband som inte kommer att tas upp som faktorer i vår teorimodell. Vi kommer dock att återkomma till dessa i analyskapitlet. Under ideologiska och religiösa dimensioner tar *Ranstorp* upp viktiga parametrar för att förklara islamistisk radikalisering. Närvaron av *salafistiska* och *jihadistiska* element är vitala för en individ som redan befinner sig på första våningsplanet. Enligt *Ranstorp* blir individen radikaliserad genom yttre påverkan. Således är närvaron av dessa element viktiga för att en individ ska fortsätta uppåt i trapphusmodellen. Vi anger därför närvaron av *salafistiska* grupperingar och *radikala* element som en trigger.

Under nästa punkt kulturella problem och identitetsproblem tar *Ranstorp* upp *marginalisering* och att individen tar stöd av andra muslimer globalt. Det är en individuell faktor som inte kommer att tas med i teorimodellen, men återkomma i analyskapitlet. Under punkten

gruppdynamiska faktorer tar *Ranstorp* åter upp närvaron av *salafistiska* och *radikala* element. Dessa kommer att ses som närvaron av *radikala* element och *salafistiska* grupperingar. Till detta hör också tidigare historik på området, där en tidigare problematik med individer som gör terroristresor och återvändare får ses som en indikator. Under nästa del som är just närvaron av radikala element fördjupar *Ranstorp* resonemanget runt dessa element. Därtill kommer hatpredikanter och individer som livnär sig på andra människors svagheter. Vi kommer därför att ta med närvaron av hatpredikanter som en trigger och även som ett kriterium i vår teorimodell.

Avslutningsvis tar *Ranstorp* upp sociala medier och påtalar att just denna faktor spelar stor roll för att förklara individer som självradikaliseras. På internet finns ett otaligt antal forum, sociala plattformar och videoklipp som syftar till att rekrytera och indoktrinera. Speciellt individer som redan lämnat bottenplanet i *Moghaddams* modell är särskilt mottagliga för propaganda på internet. Eftersom detta är en individuell faktor kommer vi att se på den som en *trigger* för individer att fortsätta klättra i trapphusmodellen och återkoppla till denna i undersökningens analyskapitel.

Roy's triggers

Roy tar upp ett flertal faktorer som är individuella och har en drivande funktion i processen med att radikaliserar individer. Liksom *Ranstorp* nämner han *exkludering*, *sociala problem* och *marginalisering* som något individen upplever. *Roy* tar sedan upp närvaron av *radikala element* som en *trigger* för att en individ med den upplevda känslan ska fortsätta uppåt i trapphusmodellen. *Roy* belyser även att just närvaron till en moské inte är av särskild stor betydelse i Frankrike, medan det ser helt annorlunda ut i Österrike. Med denna motsägelse, och utan kunskap om hur det ser ut för svenska förhållanden, är det sannolikt att närvaron av *radikala element* är en trigger som väger tyngre än närvaro av en lokal moské även om den aspekten inte kan förringas. Det resonemanget stöds av att *Roy* framhärdar att den religiösa aspekten för de som är radikaliserade och befinner sig högt upp i trapphusmodellen, är av mindre betydelse då de inte följer den vedertagna tolkningen av islam. Dessa två *triggers* kommer vi att återkomma till i analyskapitlet.

Strukturering av triggers

Trigger	Förklaring
Närvaro av radikala element	I området finns predikanter, salafistiska grupper, eller individer, som är kända för att genomföra rekryteringspredikningar och att aktivt arbeta med att rekrytera individer. Därtill kan även individer som återvänt från IS krigszoner också finnas samt individer från andra islamistiskt radikala grupper.
Sociala medier	En individ som kommer i kontakt med radikal islam på internet och befinner sig i trapphusmodellens första våningsplan, är sannolikt mer mottaglig för påverkan och propaganda från sociala medier.
Rasism, exkludering och	Psykosociala faktorer som fungerar som en trigger för att

marginalisering	söka sig uppåt i trapphusmodellen. Möjliggör för radikala element att närmas sig individen fysiskt eller via sociala medier.
Politiska faktorer	Sveriges förda säkerhetspolitiska bana kan komma att spela roll om individer upplever att Sverige deltar i krig mot islam. Därutöver kan individen känna orättvisa om denne upplever islamofobi på grund av karikatyrer eller annat som förlöjligar islam, och detta inte går att hindra genom svensk lagstiftning.
Kulturell marginalisering	Upplever individen sig bo i ett samhälle där denne inte hör hemma, kan det leda till en känsla av marginalisering. Politiskt talas det om utanförskap och brist på integration. Individen som upplever detta kan sluta sig och söka samhörighet med sin egen kultur. En sådan sökande person, som inte levt islamskt tidigare, kan bli mer mottaglig för propaganda och predikningar under sitt sökande efter gemenskap.

Figur 2.3 Strukturering av triggers

Dessa *triggers*, eller individuella faktorer och grundläggande kriterier, går inte att applicera på en modell för att undersöka radikaliseringsprocesser mot ett specifikt område. Undantaget de *triggers* som också fungerar som kriterier i vår egen teorimodell. Vi kommer därför att återkomma till dessa i analyskapitlet, där vi problematiserar runt resultatet av fallstudien, samt vilken verkan dessa individuella faktorer kan ha på individer i de områden som undersöks.

2.9 Kriterier utifrån teoribildningen

Utifrån *Ranstorp* och *Roys* teorier står det klart att det inte finns någon fast modell för hur en radikaliseringsprocess påbörjas eller utvecklas. *Moghaddams* förklaringsmodell fungerar väl för att förklara var en individ befinner sig i radikaliseringsprocessen men inte hur han hamnar i de olika våningsplanen. Därav fungerar *Moghaddams* trapphusmodell som ett ramverk för teoribildningen i denna undersökning. Vad som är signifikant för både *Ranstorp* och *Roys* teorier är att en individ måste komma i kontakt med *radikala element* på något sätt och vara mottaglig för det budskap som förmedlas. Mottagligheten kan förklaras till viss del med de strukturella faktorer som vi ämnar värdera i teorimodellen, och till viss del med de *triggers* som både *Ranstorp* och *Roy* omnämner. Vad gäller *radikala element* kan dessa finnas fysiskt i individens närhet eller på internet genom sociala medier. Vi väljer i vår undersökning att bortse ifrån sociala medier då dessa inte är specifika för ett geografiskt område. Vidare påvisar, enligt *Ranstorp*, antalet IS-terrorister eller antalet återvändande IS-terrorister att individer i ett område till större del än i övriga landet löper risk att radikaliserar.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 109-110

Radikala element kan enligt *Ranstorp* vara *hatpredikanter, salafistiska grupper, IS-återvändare* eller *radikala individer* som riktar in sig på utsatta och mottagliga människor för att radikaliserar dessa. Vi kommer därför att fastställa följande kriterier utifrån teoribildningen:

- Närvaro av moské med kända salafistiska eller extremistiska predikanter
- En utmärkande stor del IS-resenärer och/eller IS-återvändare

Vi kommer att använda dessa två kriterier som grund för undersökningen. För att vi ska kunna undersöka vår teori om strukturella faktorer måste något av dessa två kriterier finnas i området. Vi gör ingen åtskillnad om ett av dessa eller bägge kriterier finns i området då det finns ett samband mellan dem.

2.10 Teorimodellen och dess kriterier

De bägge teorierna som *Ranstorp* och *Roy* presenterar delar in de bakomliggande faktorerna för radikaliserings i strukturella och individuella. Många av de strukturella faktorerna är statistiskt mätbara, kopplat till ett geografiskt område, och dessa faktorer utgör ofta en förklaring till varför individer går från bottenplanet till den första våningen i *Moghaddams* trapphusmodell. Dessa faktorer har ofta ett samband mellan sig och är beroende av varandra. De strukturella faktorer som är gällande i *Ranstorps* teori är:

- *Begränsad social rörlighet för individen*
- *Begränsad utbildningsnivå*
- *Hög arbetslöshet*
- *Kriminalitet*

Begränsad social rörlighet

Social rörlighet kan förklaras som en individs förmåga att röra sig mellan de olika sociala skikten i ett samhälle. För att kunna göra detta krävs att en individ har medel att kunna byta skikt. Är individen redan från början exkluderad på grund av språk, bristande utbildning och förståelse för det svenska samhället blir det svårt att hitta arbete, få en bättre ekonomisk situation och på så sätt förbättra sin situation. Denna faktor kan tydligt kopplas till särskilt utsatta områden och då första och andra generationens invandrare som är överrepresenterade i arbetslöshet i dessa områden. Därutöver förekommer tydliga problem med integration i dessa områden som ytterligare stigmatiserar och försvårar för individer med utländsk bakgrund att röra sig mellan de sociala skikten i samhället. Invandrare som kommit till Sverige som flyktingar har generellt lägre utbildning och den utbildning de har är ofta inte gällande på den svenska arbetsmarknaden.¹⁰⁸ Detta medför också en överförd stigmatisering till den andra generationen av invandrare i dessa områden då arv och miljö påverkar en individs förmåga att påverka sin situation. En etniskt och infödd svensk medborgare som kulturellt, språkmässigt och socialt känner sig som en del av det svenska samhället, har bättre förutsättningar att röra sig mellan de sociala skikten. Därför är det inte intressant för undersökningen vilken specifik

¹⁰⁸ Ekonomifakta, *Utbildningsnivå - utrikes födda*, 2019, <https://www.ekonomifakta.se/fakta/arbetsmarknad/integration/utbildningsniva/> [Hämtad 2019-05-20]

etnisk härkomst individen har, utan snarare att individen har en annan kulturell tillhörighet. Vi kommer därför att se på befolkningen i ett område och hur stor del som är första och andra generationens invandrare.

Begränsad utbildningsnivå

Begränsad utbildningsnivå är en faktor som påverkar den *sociala rörligheten*, men också en individs förmåga att kunna förbättra sin situation genom arbete och på så sätt lättare acklimatisera sig och integreras i det svenska samhället. Att ett område har en stor andel individer som saknar gymnasiala betyg och även eftergymnasial utbildning påvisar att området har ett högre antal individer som kan komma att söka bekräftelse och framgång på annat sätt än legitimt arbete. Denna undersökning kommer därför att ta fasta på utbildningsnivån i de undersökta områdena.

Hög arbetslöshet

Hög arbetslöshet är en faktor som påverkar den sociala rörligheten och en individs förmåga att kunna röra sig mellan de sociala skikten. *Exkludering, hopplöshet och frustration* är individuella faktorer som kan kopplas till långvarig arbetslöshet. Då merparten av de som radikaliseras är unga män i åldern 15 till 30 år,¹⁰⁹ påvisar detta att det är unga män som utgör den mätbara parametern. Män i 15-20 årsåldern omfattas inte av arbetslöshetsstatistik och vi kommer därför att undersöka unga män i ålder 20 till 35 år. Arbetslösheten i ett område är därmed en faktor i undersökningens teoribildning.

Kriminalitet

Kriminalitet omnämns av både *Roy* och *Ranstorp* som signifikant för en individ som radikaliseras. Vissa individer har ett kriminellt förflutet och många som radikaliseras kommer från områden med en hög kriminalitet. Framförallt drogrelaterad kriminalitet anges av *Roy* som en form av brottslighet som är vanlig bland europeiska individer som radikaliseras. I vår teori kommer vi att undersöka brottsstatistik i ett område för att utröna huruvida detta är kriminellt belastat. Vi kommer inte att se på drogkriminalitet specifikt, utan förekomsten av generell kriminalitet. Existerar en hög koncentration av kriminalitet i ett område är risken att utsättas och komma i kontakt med kriminella element högre. Kriminalitet omfattar i undersökningen all form av brottslighet då det återspeglar ett områdes sociala problematik.

¹⁰⁹ Regeringskansliet Justitiedepartementet, *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*, Ds 2014:4, Rapport, 2014, s. 55

3 Metod

I detta kapitel redogörs för den metod som använts för undersökningen. I en vetenskaplig studie är det av vikt att redogöra för härledningen av framkomna resultat. Därav syftar detta kapitel till att skapa trovärdighet och förståelse för resultatet av studien. Vi kommer också att redovisa hur vi resonerat i valet av arbetssätt i studiens operationaliserande delar.

3.1 Vetenskapsteoretiskt synsätt

I denna del avhandlas undersökningen grundläggande forskningsfilosofi. Här finns det två huvudsakliga filosofier som utgör grunden. Antingen har studien en *positivistisk* eller *hermeneutisk* filosofi. Det är en diametral skillnad mellan dessa bägge paradigmen och valet av filosofi för undersökningen speglar därmed vilken ansats och metod som kommer att användas. *Positivismen* tar sin utgångspunkt i naturvetenskaperna, som studerar fysiska ting. Auguste Comte anses som *positivismens* grundare och formulerade i början 1800-talet tre teser, som fortfarande utgör grundstommen i den positivistiska forskningen.¹¹⁰ Comte hävdar att vetenskap skall omgärdas av lagbundenhet samt allmängiltiga lagar. På det sättet blir vetenskapen upprepningsbar. Detta medför att resultat från undersökningar kommer att bli det samma om undersökningen upprepas.

Den andra filosofin är *hermeneutiken*. Inom detta paradigm tas avstånd från Comtes idéer om lagbundenhet samtidigt som man studerar fenomenen med ett föränderligt synsätt. Med detta menas att man ”går in i undersökningen med ett öppet sinne.” Ordet *hermeneutik* härstammar från grekiskan och betyder *tolkning av bibliska texter* och började nyttjas på 1800-talet, men fick sitt stora genombrott och acceptans under 1900-talet.¹¹¹ Den stora skillnaden mot *positivismen* är att det *hermeneutiska* synsättet inte innebär att en undersökning ska vara omgärdad av allmängiltiga lagar, utan vara föränderlig. Således är inte heller resultatet i en vetenskaplig undersökning alltid upprepningsbart.

Denna undersökning kommer att genomföras med ett *hermeneutiskt* synsätt, där författarna med ett öppet sinne söker efter en förklaringsmodell på problemställningen. Detta innebär att resultatet, i form av den teorimodell och fallstudie som genomförs, inte nödvändigtvis är reproducerbart i alla avseenden.

3.2 Metodansats

Undersökningen har inledningsvis varit teoriskapande, för att sedan övergå till att bli teoriprovande. *Deduktiv* ansats innebär att forskaren tar sin utgångspunkt i en redan fastställd teori eller referensram, för att sedan tillföra empiri och ta fram egna hypoteser eller teorier.¹¹² *Induktiv* ansats innebär att forskaren utgår ifrån observationer i verkligheten för att skapa en

¹¹⁰ Andersson, Sten, *Om positivism och hermeneutik: en introduktion i vetenskapsteori*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014, s.17

¹¹¹ Andersson 2014, s.19

¹¹² Jacobsen, Dag Ingvar, *Hur genomför man undersökningar?: introduktion till samhällsvetenskapliga metoder*, Uppgå 2:1, Studentlitteratur, Lund, 2017, s. 19-20

egen teori eller hypotes.¹¹³ Undersökningen har därmed en *deduktiv* ansats där vi genom att studera tidigare teorier, skapar en egen teori som sedan undersöks.

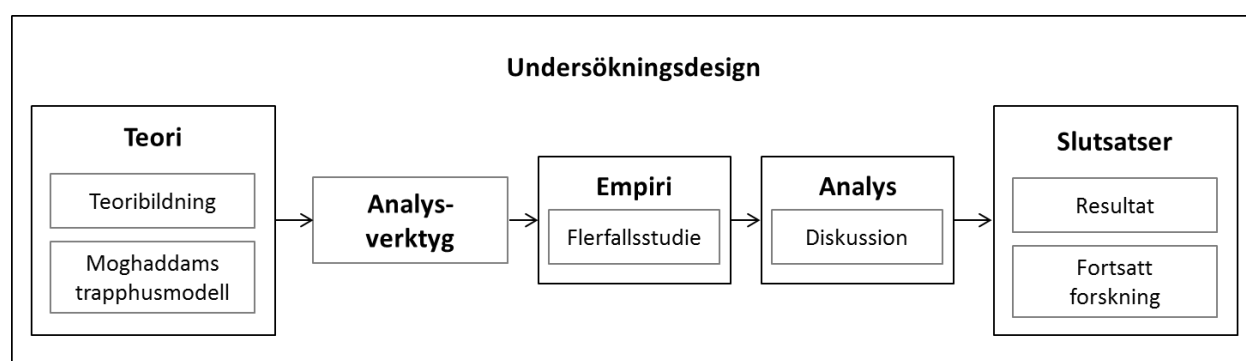
Den övergripande anledningen till studiens *deduktiva* ansats grundas i de studerade företeelserna, som är av samhälls- och beteendevetenskaplig karaktär, och där vi summerar tidigare teorier på området för att skapa vår egen teori. Radikaliseringsprocessen är starkt knuten till beteendevetenskap, då den framförallt beskriver människors uppfattning och perspektiv på den situation de befinner sig i. Radikalisering kan inte heller ses som något isolerat fenomen eller enskild händelse utan uppstår i växelverkan med andra människor och den miljö där dessa människor vistas, det vill säga ett betydande *holistiskt* inslag.

Metodval skiljer sig vanligtvis mellan *kvalitativ* och *kvantitativ* metod. En *kvalitativ* undersökning är starkt förknippad med *hermeneutikens* filosofiska synsätt och den *induktiva* ansatsen. Det handlar om att forskaren har ett mer *induktivt* synsätt på forskningen och i liten utsträckning bestämt på förhand vad som eftersöks.¹¹⁴ *Kvalitativ metod* handlar om att söka efter mönster och en innebörd. Den *kvantitativa* metoden tar sin utgångspunkt i det *positivistiska* synsättet och är starkt förknippad med naturvetenskap och statistiska analyser, men används även inom samhällsvetenskapen. *Kvantitativ metod* syftar ofta till att testa redan fastställda hypoteser eller teorier, till skillnad från den *kvalitativa metoden* som lämpar sig bättre på nya och oprövade områden.

Vi kommer inom ramen för vår *kvalitativa metod* genomföra en *operationalisering* av vår teorimodell. Med det menas att bryta ner det som ska undersökas till variabler som är mätbara. När vi skapat vår egen teori testar vi denna mot statistisk data över ett specifikt område. Därigenom kan vi undersöka vår egen teori genom ett *kvantitativt* metodval.

3.3 Undersökningsdesign

Denna studie kommer att besvara den aktuella problemställningen genom en process indelad i fyra steg. Stegen beskriver snarare flera delprocesser och deras gränssytor än en linjär arbetsgång i syfte att främja ett iterativt arbete och omhänderta nya insikter efterhand arbetet fortlöper. Kärnan i undersökningsdesignen är analyskapitlet, där analyseras undersökningen av det framtagna analysverktygets relevans i flerfallstudien.

Figur 3.1 Undersökningsdesign

¹¹³ Jacobsen 2017, s. 19-20

¹¹⁴ Jacobsen 2017, s. 87

Teoridelen

I det första steget (*Teoridelen*) studeras tidigare forskning inom ämnet islamistisk radikaliseringsprocess och terrorism, samt svenska myndigheters skrivelser och åtgärdsplaner på området. Relevanta teorier och drivande faktorer i radikaliseringsprocessen med avstamp i svenska förhållanden identifieras. De faktorer ur teoribildningen, som är relevanta och mätbara för undersökningen, tas med i analysverktyget som utgör resultatet av teoridelen.

Empiridelen

I nästa steg (*Empiridelen*) inhämtas empirin rörande de drivande faktorerna för radikaliseringsprocess i särskilt utsatta områden enligt vårt analysverktyg. Därutöver tydliggörs det teoretiska ramverket som ligger till grund för datainsamlingen. I denna del kommer analysverktyget att undersökas i en flerfallstudie.

Analysdelen

I det tredje steget (*Analysdelen*) diskuteras resultatet av flerfallstudien i empiridelen. Här kommer analysverktygets relevans att diskuteras samt studiens problemställning och forskningsfrågor besvaras. I denna del kommer även förslag på ytterligare forskning och författarnas reflektioner vägas in.

Slutsatser

I det sista och fjärde steget (*Slutsatser*) sammanfattas studiens viktigaste delar i form av att svara på studiens problemformulering, studiens och analysverktygets relevans, samt förslag på ytterligare forskning.

Fallstudie

Denna studie kan beskrivas som en jämförande och förklarande flerfallstudie. Studien är jämförande (komparativ) ur aspekten att den avhandlar flera kontexter vilka utgörs av tre särskilt utsatta områden i Sverige samt ett utsatt område, vilka är fördelade över Stockholm, Malmö och Göteborg.¹¹⁵ De olika kontexterna utgör undersökningsenheter på ett samhällsplan samtidigt som de avgränsas i rummet till de olika geografiska platser som områdena representeras.¹¹⁶ Enskilda individer och olika grupperingar ligger därmed utanför fokus i denna studie.

Kronologiskt är studien avgränsad till tidsspännat för inhämtandet av den senaste empirin, det vill säga under 2016. Studien tar därmed sikte på att vara så aktuell som möjligt i syfte att skapa en så hög grad av nutida relevans som möjligt. Med anledning av att studien söker motiven till uppkomsten av faktorer som förutsätter radikaliseringsprocessen är fallstudien av förklarande karaktär.

¹¹⁵ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann E. & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Femte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 108-109

¹¹⁶ Jacobsen, Dag Ingvar, *Hur genomför man undersökningar?: introduktion till samhällsvetenskapliga metoder*, Upplaga 2:1, Studentlitteratur, Lund, 2017, s. 67

I likhet med vad *Yin* föreskriver i sin definition av fallstudier kommer undersökningsenheterna att studeras utifrån flera olika kriterier ur skilda angreppsvinklar i syfte att skapa en helhetsförståelse för de områden som studeras.¹¹⁷

Studien tar sikte på att vara generaliserbar då den söker gemensamma förklaringar till uppkomsten av radikaliseringsprocesser i de områden som studeras. Förhoppningsvis kan vissa signifikanta orsakssamband därmed utkristalliseras.¹¹⁸ Förklaringarna och de signifikanta orsakssambanden kan därefter utgöra en utgångspunkt för fortsatta studier av andra områden, exempelvis för att skapa en uppfattning huruvida ett specifikt område har förutsättningar att utveckla radikaliseringsprocesser på sikt.

3.4 Etiska överväganden

Alla undersökningar där människors religiösa tro samt etnicitet är en del av undersökningens parametrar, är ofta känsliga till sin natur. Det är naturligt att resultatet av undersökningar som grundas på dessa parametrar både granskas och debatteras i det offentliga rummet. En aspekt som forskningen måste ta hänsyn till är olika politiska viljors intention att misskreditera och misstolka forskningen i syfte att göra populistiska och politiska poänger. Det är därför av särskild vikt för undersökningen att forskningen bedrivs objektivt och förutsättningslöst i syfte att undvika stigmatisering inom det som undersöks. Dock är fenomenet radikalisering ett problem i samhället där ny kunskap måste tillföras.

I denna undersökning kommer *särskilt utsatta områden* i Sverige studeras samt faktorer som påverkar förutsättningarna till islamistisk radikalisering. Ett *särskilt utsatt område* har generellt en befolkning som domineras av utomeuropeiska befolkningsgrupper och genomförs av sociala problem.¹¹⁹ Det finns därför en risk att denna undersökning ytterligare stigmatiserar dessa invånare genom att utpeka deras etnicitet och religion som en orsak till våldsbejakande terrorism. Detta kommer att undvikas genom att se på de parametrar som tidigare forskning tagit fram och inte undersöka de olika etniciteterna i området. Empirin kommer således inte att peka ut särskilda etniska grupper utan istället geografiska områden som redan framställts i tidigare forskning och rapporter.

3.5 Operationalisering av teoribildningen

Kopplat till de två kriterier som angetts för att ett område ska löpa en högre risk att drabbas av radikalisering kommer vi se på orsakssambandet mellan dessa två kriterier och de fyra mätbara faktorerna för ett specifikt område. Därav kommer teorimodellen att bestå av två kriterier som omfattar: 1. *Närvaro av moské med kända salafistiska eller extremistiska predikanter* samt: 2. *En utmärkande stor del IS-resenärer och/eller IS-återvändare*. Dessa två kriterier utgör grunden för vår teorimodell. Ingen generell skattning av antal eller koncentration av dessa entiteter kommer att värderas i vår teori, då det är förekomsten som är

¹¹⁷ Yin, Robert K., *Case study research: design and methods*, Rev. ed., Sage Publications, Newbury Park, Calif., 1989, s. 23

¹¹⁸ Wallén, Göran, *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 1996, s. 117-119

¹¹⁹ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015, s. 8

intressant. I fallet med IS-terrorister, är det endast förekomsten av dessa i ett antal som utmärker sig från andra områden som är intressant. Uppfylls något av de två kriterierna för ett område är nästa steg att undersöka de strukturella faktorerna. Matrisen för att konstatera detta ser ut som nedan:

Kriterier i teoribildningen		
Kriterium 1	Kriterium 2	Uppfylls ett eller bägge kriterierna för ett område är nästa steg de strukturella faktorerna.
Ja/Nej	Ja/Nej	

Figur 3.2 Kriterier i teoribildningen

De strukturella faktorerna för respektive område är, som tidigare beskrivits under respektive kategori, beroende av varandra i olika grader. Vi kommer i vår teori att se på de olika faktorerna individuellt i teorimodellen och sedan problematisera runt orsaksamband med andra faktorer, både strukturella och individuella, i analyskapitlet. De faktorer som kommer att finnas i teorimodellen är:

1. *Andel av befolkningen som är första och andra generationens invandrare*
2. *Andel av befolkningen som har eftergymnasial utbildning*
3. *Andel män i åldern 20-35 år som är öppet arbetslösa samt*
4. *Graden av kriminalitet i området*

Dessa fyra faktorer kommer att undersökas var för sig och ge ett värde som påvisar *högt*, *lågt* eller *medel* i förhållande till medelvärdet i Sverige. Alla värden som är *högt* indikerar att området utmärker sig negativt i förhållande till Sveriges medelvärde. Dessa värden är endast giltiga om något av de två kriterierna är uppfyllda, och har därför endast giltighet i teorimodellen om något av de två kriterierna konstaterats.

Faktor 1 – Första och andra generationens invandrare

Faktor 1 kommer att mätas genom att undersöka antalet första och andra generationens invandrare i förhållande till hela områdets befolkning. Antalet första och andra generationens invandrare i områden divergerar kraftigt i Sverige. För att ge en rättvis bild har 10 procent över eller under medelvärdet för Sverige använts som brytpunkter. Ett högt antal, 10 procent och mer än Sveriges medelvärde, kommer därvid att indikera *högt*. Ett värde i paritet med medelvärdet för hela landet, 9 procent över eller under medelvärdet för Sverige, kommer att indikera *medel* samt ett värde under det svenska medelvärdet, 10 procent eller mindre än medelvärdet för Sverige, kommer att indikera *lågt*.

Faktor 2 – Eftergymnasial utbildning

Faktor 2 anger andelen av befolkningen i ett område som har eftergymnasial utbildning. Detta kommer att värderas genom att undersöka andelen av hela befolkningen i ett område som har eftergymnasial utbildning. Med eftergymnasial utbildning menas enstaka kurser, yrkesexamen eller akademisk examen vid yrkesskola eller högskola. Dessa värden påvisar om det är en stor andel som inte har eftergymnasial utbildning i förhållande till Sveriges medelvärde. Vi har i undersökningen valt att, liksom för faktor 1, använda oss av 10 procent som brytpunkt. Det är

avsaknad av eftergymnasial utbildning som är intressant för undersökningen. Ett högre antal som saknar eftergymnasial utbildning kommer således att indikera *högt*. Är det 10 procent eller fler, i förhållande till Sveriges medelvärde, som saknar eftergymnasial utbildning kommer det indikera *högt*. Ligger andelen i paritet med det svenska medelvärdet, 9 procent över eller under, får området *medel*. Är det få som saknar eftergymnasial utbildning i förhållande till Sveriges medelvärde, 10 procent färre än medelvärdet för Sverige, kommer området få värdet *lågt*.

Faktor 3 - Arbetslöshet

Faktor 3 anger den öppna arbetslösheten hos män i åldern 20-35 år i ett område. I enlighet med teoribildningen väljer vi att endast mäta denna kategori av befolkningen, då dessa utgör lejonparten av de individer som radikaliseras på något sätt.¹²⁰ Antalet förvärvsarbetande i ett område i förhållande till den totala befolkningen kommer att studeras. Då arbetslöshet också är en faktor som divergerar mycket mellan olika områden i Sverige har vi valt att ange 10 procent som brytpunkt för faktorn. Ett värde som ligger klart över det svenska genomsnittet, 10 procent eller mer, kommer att få värdet *högt*. Ett värde som ligger i paritet med det svenska medelvärdet, 9 procent över eller under medelvärdet, kommer att få värdet *medel*. Ett värde som ligger under det svenska medelvärdet, 10 procent under eller mindre, kommer generera värdet *lågt*.

Faktor 4 - Kriminalitet

Faktor 4 anger nivån av kriminalitet som belastar ett område. Detta värde kommer likt de tre tidigare faktorerna att delas in på samma sätt. Kriminalitet kan vara svårt att mäta då det är beroende av anmälningsbenägenheten i ett område. I särskilt utsatta områden är, enligt svenska polisen, anmälningsbenägenheten lägre än för landet i övrigt. Därigenom kommer vi att tolka Nationella operativa avdelnings rapport angående kriminalitet i de områden som undersöks.¹²¹ Detta medför att denna mätbara faktor grundar sig på bedömningar och analyser från polismyndigheten. Vi har valt att inte använda BRÅ-statistik då denna kommer att vara missvisande på grund av den uttalat låga anmälningsbenägenheten i särskilt utsatta områden. Har området en hög kriminalitet får området värdet *högt*. En kriminalitet som återspeglar hur det ser ut i hela Sverige ger värdet *medel*. En låg kriminell belastning av området kommer att ge värdet *lågt* i teorimodellen.

Dessa fyra faktorer utgör grunden för undersökningen och teorimodellen. De är avhängda av att något av de två kriterier är uppfyllda och ger därefter en indikation på huruvida området har en förhöjd risk att främja radikaliserings.

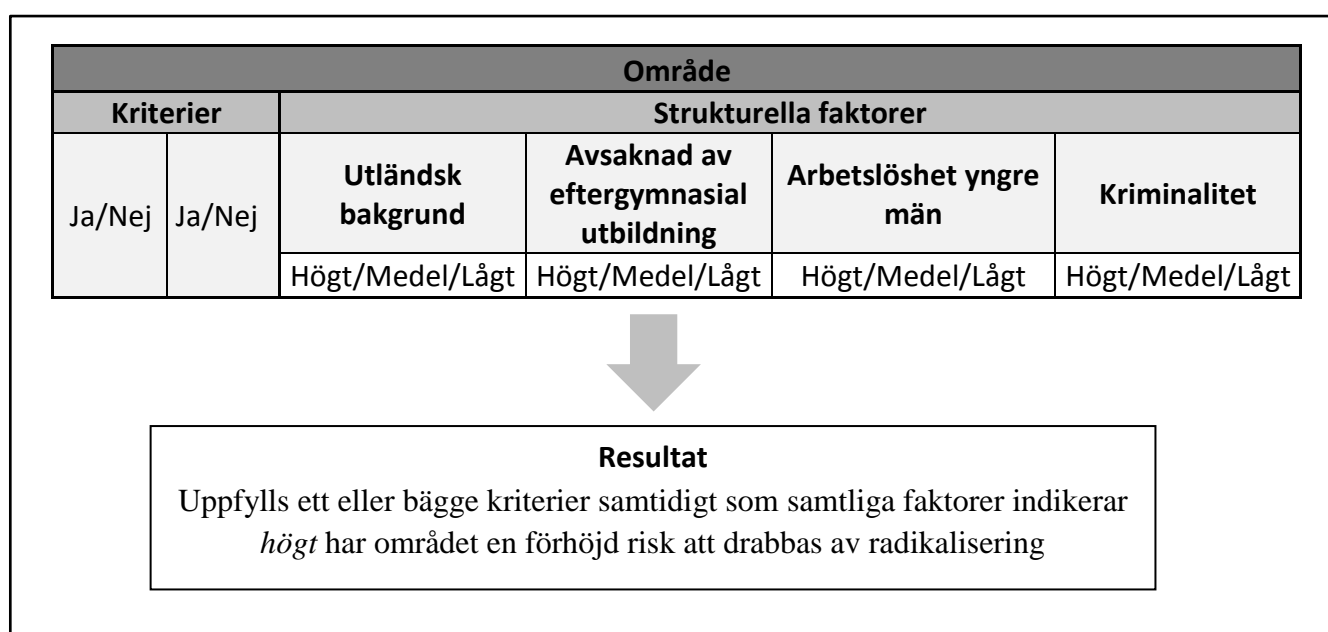
¹²⁰ Regeringskansliet Justitiedepartementet, *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*, Ds 2014:4, Rapport, 2014, s. 55

¹²¹ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015, s. 4

Operationalisering av strukturella faktorer				
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Sverige	Medelvärde	Medelvärde	Medelvärde	Normalvärde
Område	Ett värde lägre än 10 % under medel för Sverige. 10 % < Medelvärde = Lågt	Ett värde lägre än 10 % under medel för Sverige. 10 % < Medelvärde = Lågt	Ett värde lägre än 10 % under medel för Sverige. 10 % < Medelvärde = Lågt	Ett bedömt värde under medel för Sverige. < Normalvärde = Lågt
	Ett värde högre eller lägre än 9 % från medel för Sverige. 9 % < > Medelvärde = Medel	Ett värde högre eller lägre än 9 % från medel för Sverige. 9 % < > Medelvärde = Medel	Ett värde högre eller lägre än 9 % från medel för Sverige. 9 % < > Medelvärde = Medel	Ett bedömt värde i paritet med medel för Sverige. Normalvärde = Medel
	Ett värde högre än 10 % över medel för Sverige. 10 % > Medelvärde = Högt	Ett värde högre än 10 % över medel för Sverige. 10 % > Medelvärde = Högt	Ett värde högre än 10 % över medel för Sverige. 10 % > Medelvärde = Högt	Ett bedömt värde över medel för Sverige. > Normalvärde = Högt

Figur 3.3 Operationalisering av strukturella faktorer

Sammantaget bildar de två kriterierna och de fyra faktorerna ett analysverktyg som möjliggör att värdera ett områdes risk att drabbas av radikaliserings. Uppfylls ett eller bägge kriterier och samtliga faktorer anger *högt* kommer detta, enligt teorimodellen, att indikera att ett område har en förhöjd risk att drabbas av radikaliserings. Analysverktyget är därav trubbigt och kommer endast att indikera om området har en förhöjd risk. Vårt analysverktyg ser således ut på följande sätt:

Figur 3.4 Analysverktyg

När något av de två kriterierna är uppfyllda för ett område kan de fyra strukturella faktorerna undersökas vidare. Dessa jämförs med medelvärdet för Sverige och rangeras i de tre kategorierna *högt*, *medel* och *lågt*. Enligt teorimodellen och gällande teoribildning ställs följande hypotes: Har ett område någon eller bägge kriterier uppfyllda och *högt* på samtliga fyra faktorer, indikerar detta att området har en förhöjd risk för radikalisering. Vi kommer att återkomma till teorimodellen i analyskapitlet där vi söker svar på undersökningens problemställning och forskningsfrågor. Detta görs med hjälp av analysverktyget och undersökningen av teorimodellens giltighet, som genomförs i nästa kapitel.

4 Undersökning av den teorimodellen

I detta kapitel undersöks den framtagna teorin på tre särskilt utsatta områden samt ett referensområde, som enligt Polisens kategorisering endast är utsatt. Genom att applicera analysverktyget på ett referensområde, kan vi identifiera eventuella brister i analysverktyget från flera perspektiv. Vi tillför statistisk data i teorimodellen i enlighet med operationaliseringen för att utröna om området indikerar risk för radikaliserings.

4.1 Val av särskilt utsatta områden

Denna studie tar fasta på tre av de 23 särskilt utsatta områden som i dagsläget är utpekade av Nationella operativa avdelningen.¹²² Områdena är geografiskt spridda över Sveriges södra delar, då Norrland hitintills saknar både utsatta och särskilt utsatta områden. De områden vi valt är geografiskt åtskilda såtillvida att de är fördelade över Sveriges tre största städer - Stockholm, Göteborg och Malmö. Alla tre områden utgörs av avgränsade stadsdelar inom respektive stad. Områdena har utsetts på grundval av sin geografiska spridning samt förekomsten av de kriterier som omnämns i teorikapitlet – förekomst av radikala element samt terrorister som rest för att ansluta sig till IS i Mellanöstern. Alla områden finns därtill beskrivna i CATS rapport *”Mellan salafism och jihadistisk salafism”* där Ranstorp m.fl. i detalj granskar framväxten av en rad *salafistiska* miljöer i Sverige från 1990-talet och framåt, med fokus på specifika individer och grupperingar.¹²³

För att öka kvalitén i undersökningen kommer vi att undersöka vår teoris aktualitet på ett område som inte finns med i CATS rapport *”Mellan salafism och jihadistisk salafism”*, men som förekommer i Nationella operativa avdelningens rapport över utsatta och särskilt utsatta områden.¹²⁴ Detta medför att vi frångår vår hypotes om att området måste uppfylla ett eller flera kriterier för att vår teori ska vara relevant. Området har dock likheter med de tre särskilt utsatta områden som vi valt, vad gäller områdets art, demografi och läge. Genom att undersöka teorin på ett område som detta kan vi senare i analyskapitlet problematisera runt teorins svagheter och styrkor på ett mer adekvat sätt. Detta område benämns som referensområde.

4.2 Område 1 Rinkeby

Allmänt

Rinkeby utgör ett förortsområde i Västerort i Stockholms kommun. Stadsdelen härbergerar enligt Stockholms stads statistik strax över 16 400 invånare.¹²⁵ Det är dock möjligt att stadsdelsområdet inhyser avsevärt många fler människor som står utanför myndigheternas kontroll.

¹²² Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen, Stockholm: 2017, s. 41

¹²³ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s.

¹²⁴ Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen, Stockholm: 2017, s. 41

¹²⁵ SCB/SWECO 31 december 2018 www.statistik.stockholm.se/detaljerad-statistik, [Hämtad 2019-05-12]

Området karaktäriseras av miljonprogramsbebyggelse som uppfördes mellan sent 60-tal till tidigt 70-tal. Bostäderna utgörs i huvudsak av hyreslägenheter koncentrerade kring ett mindre centrum, med en galleria och ett torg.^{126, 127}

De offentliga samhällsinstitutionerna som inledningsvis fanns på plats i området har från och med 90-talet gradvis lagts ner eller förflyttats från stadsdelen. Tidigare hade Rinkeby bland annat både post- och bankkontor, försäkringskassa, arbetsförmedling och en stadsdelsnämnd med ett lokalt kontor. Den offentliga servicen i området utgörs numer endast av fyra grundskolor och en vårdcentral. Även de lokala företagarna har i vissa avseenden problem att bedriva sin affärsverksamhet i området med anledning av närvaron av parallella samhällsstrukturer och den utbredda kriminaliteten.¹²⁸

Strukturella faktorer

Förekomsten av utrikes födda och personer med utländsk härkomst har gradvis ökat i området sedan början av 80-talet. I dagsläget utgör dessa båda kategorier strax över 90 procent (91,3 procent) av befolkningen.¹²⁹ Rinkeby tillhör därmed ett av de allra mest segregerade områdena i dagens Sverige. Framförallt härstammar invånarna i Rinkeby från muslimska länder i Afrika och Mellanöstern. De största grupperna kommer från Iran, Irak och Somalia.¹³⁰

Den generella utbildningsnivån hos invånarna i Rinkeby är lägre än riksgenomsnittet.¹³¹ Personer med någon form av eftergymnasial utbildning utgörs i dagsläget av en knapp femtedel (17,8 procent) av befolkningen i området jämfört med riksgenomsnittet som ligger på två femtedelar (43 procent).¹³² Med tanke på den allmänna socioekonomiska situationen som råder i området är skillnaden i utbildningsnivå knappast någon överraskning.

När det kommer till förvärvsarbetande män i ålder 20-35 år är andelen låg (vilket innebär att arbetslösheten är hög jämfört med riksgenomsnittet). Arbetslöshetsnivån för området är 40 procent, vilket innebär att det är endast drygt hälften av männen i det yngre åldersspannet som har ett jobb att gå till.¹³³ Detta kan jämföras med tre av fyra (74 procent) som speglar riksgenomsnittet.^{134, 135} I sammanhanget är det även värt att nämna att det bedrivs en rad arbetsmarknadsmässiga projekt i området vars deltagare hänförs till skaran av förvärvsarbetande i statistiken. Detta gör att värden på arbetslösheten i det angivna

¹²⁶ Fastighetsvärlden, www.fastighetsvarlden.se/betong-och-brott-eller-liv-och-hopp/, [Hämtad 2019-05-12]

¹²⁷ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015, s. 8

¹²⁸ Nationella operativa avdelningen 2015, s. 7

¹²⁹ SCB/SWECO 31 december 2018 www.statistik.stockholm.se/detaljerad-statistik, [Hämtad 2019-05-12]

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.

¹³² SCB, Utbildningsnivån i Sverige www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivån-i-sverige/ Uppdaterad 2018-11-06. [Hämtad 2019-05-12]

¹³³ SCB/SWECO 31 december 2018 www.statistik.stockholm.se/detaljerad-statistik, [Hämtad 2019-05-12]

¹³⁴ SCB/Statistikdatabasen

www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AM_AM0207_AM0207H/BefSysAldKonK/table/tableViewLayout1/?rxid=c7d52b71-2d10-45f1-8ae4-5ad454c7cd43 [Hämtad 2019-05-12]

¹³⁵ SCB/Statistikdatabasen

http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/table/tableViewLayout1/?rxid=c7d52b71-2d10-45f1-8ae4-5ad454c7cd43 [Hämtad 2019-05-12]

åldersspannet inte är exakt, men de ger ändå en indikation på huruvida området ligger över eller under riksgenomsnittet.

Andelen anmälda brott i området är aningen högre än riksgenomsnittet (Rinkeby 18 518 st /100 000 invånare – riksgenomsnitt 15 239 st /100 000 invånare).¹³⁶ Siffrorna ger dock endast en vag bild av kriminaliteten då anmälningsbenägenheten enligt polisen är ytterst låg. Den allmänna tendensen att delta i legitima rättsprocesser är per definition signifikant lägre än det svenska genomsnittet i särskilt utsatta områden. Detta grundas framförallt i den potentiella hotbild som de kriminella i området presenterar för dess innevånare.¹³⁷

Kriterier

Som nämns i det inledande avsnittet hyser Rinkeby en ansenlig somalisk diaspora vilken uppvisar en påtaglig klanstruktur, med en hög grad av påverkan och anknytning till Afrikas horn, samtidigt som den lokala kontrollen är betydande.^{138, 139} Samhällsordningen i Rinkeby präglas därför i stor utsträckning av de traditionella värderingar som klanstrukturen medför. Klanstrukturen har i sin tur kopplingar till terrororganisationen al-Shabaab som framförallt opererar på Afrikas horn men har förgreningar världen över, däribland Rinkeby. En tydlig koppling kan göras via inflytelserika imamer som sedermera fått framträdande positioner inom al-Shabaab då de återvänt till Somalia.¹⁴⁰ Dessa har under relativt lång tid kunnat predika ett extremistiskt budskap i området.

Rekryteringen till terrororganisationer i Rinkeby har varit känd under lång tid, även ur ett internationellt perspektiv.¹⁴¹ Efterhand har dock rekryteringen fjärmats från moskén, istället har anknuten verksamhet vid exempelvis fritidsgårdar använts som mötesplats och forum för att rekrytera ungdomar. Vid dessa sammankomster har det inte varit ovanligt att predikanter och föredragshållare med kopplingar till terrororganisationer fått utrymme att framföra sitt budskap.¹⁴² Ett exempel på detta är då en ökad predikant tilläts framföra sitt kontroversiella budskap vid Folkets hus i Rinkeby i juni 2015, vilket uppmärksammades av journalisten Per Gudmundson. Predikanten förespråkade införandet av sharia-lagar, med extrem form av rättskipning där det bland annat påbjuds dödsstraff för den som konverterar *från* islam.¹⁴³

Rinkeby har även haft en framträdande roll när det kommer till internetbaserade mötesplatser, bland annat har ett av de allra mest framträdande forumen knutet till al-Shabaab administrerats av personer med kopplingar till Rinkeby.¹⁴⁴

¹³⁶ BRÅ, Anmälda brott i <http://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/urval/sok> [Hämtad 2019-05-12]

¹³⁷ Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser, Stockholm: 2015, s 13

¹³⁸ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 67

¹³⁹ Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser, Stockholm: 2015, s 13

¹⁴⁰ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 65-66

¹⁴¹ Ranstorp m.fl. 2018, s. 67

¹⁴² Ranstorp m.fl. 2018, s. 66

¹⁴³ Ranstorp m.fl. 2018, s. 68-69

¹⁴⁴ Ranstorp m.fl. 2018, s. 67

Fram till bildandet av *Islamiska staten* (IS) har rekryteringen i området framförallt bistått det Somalia-anknutna terrornätverket al-Shabaab. Detta mönster ändrades dock kring 2014 i takt med IS framfart och erövringar i Mellanöstern. Alltsedan dess har rekryteringen framförallt kommit att understödja terrornätverket IS. Trots att rekryteringen till al-Shabaab, och på senare tid till IS, varit dominerande finns det exempel på individer från Rinkeby som anslutit sig till det ökända terrornätverket al-Qaida, och rest till Afghanistan för att bistå talibanrörelsen.¹⁴⁵

Enligt rapporter från SÄPO under 2017 var det minst 60 st individer med anknytning till Rinkeby och det islamistiska nätverket på plats som stod under myndigheternas bevakning. Rinkeby inhyser numer även många av de personer som lade grunden till olika islamistiska nätverk i Sverige på 80-talet, men som idag framförallt ägnar sig åt ekonomisk brottslighet, förtäckt som näringsverksamhet.¹⁴⁶

Den sammantagna utvecklingen i Rinkeby under senare tid indikerar en fortsatt problembild med förutsättningar att främja radikaliseringsprocesser.

RINKEBY					
Kriterier		Strukturella faktorer			
JA	JA	Utländsk bakgrund	Avsaknad av eftergymnasial utbildning	Arbetslöshet yngre män	Kriminalitet
		Högt	Högt	Högt	Högt

Figur 4.1 Analysverktyg med värden från Rinkeby

4.3 Område 2 Angered

Allmänt

Angered utgör ett stadsdelsområde i de nordöstra delarna av Göteborgs kommun. Stadsdelen är i sin tur indelad i ett antal mindre delområden – Agnesberg, Bergum, Eriksbo, Gårdstensberget, Gunnilse, Hammarkullen, Hjällbo, Linnarhult, Lövgärdet och Rannebergen. Fram till 1965 utgjordes Angered-området av landsbygd men i och med miljonprogramets utbyggnaden i mitten av 60-talet påbörjades exploateringen av jordbruksmarken.¹⁴⁷ Mellan 1965 och 1971 uppfördes huvuddelen av de flerbilshus som i dagsläget utgör majoriteten av bebyggelsen i Angered.^{148, 149} Initialt var planen att området skulle inhysa bortåt 100 000 invånare och vara helt självförsörjande avseende arbetsplatser och samhällsservice.^{150, 151} Så blev aldrig fallet, däremot färdigställdes ett centrum i

¹⁴⁵ Ranstorp m.fl. 2018, s. 68

¹⁴⁶ Ranstorp m.fl. 2018, s. 68

¹⁴⁷ Göteborgs stad, https://goteborg.se/wps/portal/start/kommun-o-politik/kommunens-organisation/forvaltningar/stadsdelsforvaltningar/angereds-stadsdelsforvaltning/om-forvaltningen/befolkning-och-geografi/!ut/p/z1/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziTYzcDQy9TAy9DSw8zAwcA8z93S293Q1DA030wwkpiAJKG-AAjgb6BbmhigAZ5v05/dz/d5/L2dBISFvZ0FBIS9nQSEh/ [Hämtad 2019-05-12]

¹⁴⁸ Göteborgs stad, Stadsbyggnadskontoret, *Gunnared beskrivning av stadsdelen*, Göteborg, 2008, s. 8

¹⁴⁹ Göteborgs stad, *Angereds lokala stadsutvecklingsprogram 2019-2030*, Göteborg, 2018, s. 6

¹⁵⁰ Göteborgs stad Stadsbyggnadskontoret, *Gunnared beskrivning av stadsdelen*, Göteborg 2008, s. 8

¹⁵¹ Göteborgs stad, *Angereds lokala stadsutvecklingsprogram 2019-2030*, Göteborg 2018, s. 7

stadsdelen 1978. Angereds centrum fungerar i dagsläget som ett regionalt centrum för nordöstra Göteborg, dit offentlig och privat service koncentrerats.¹⁵² I Angereds centrum återfinns även en välbesökt moské som även hyser vissa servicefunktioner för befolkningen i området. Redan i ett tidigt skede ansamlades en hel del social problematik i området vilket ledde till att området alltesedan dess förknippats med stora utmaningar avseende hög arbetslöshet och en utbredd kriminalitet. Under 80- och 90-talen stod många av lägenheterna tomma på grund av svårigheterna att komma till rätta med problemen i området.¹⁵³

Angered har på grund av sitt relativt isolerade läge hyst få arbetstillfällen vilket också kommit att präglade området som helhet. De senaste decennierna har Göteborgs stad drivit en rad projekt för att blanda upp bebyggelsen i området för att minska segregationen och locka företag till området.¹⁵⁴ Angered utmärks dock fortsatt av utanförskap och en prekär socioekonomisk situation, vilket karaktäriserar stadsdelen.^{155, 156}

Strukturella faktorer

Angered har en befolkning på omkring 54 000 invånare varav huvuddelen är av utländsk härkomst.¹⁵⁷ Andelen födda i utlandet och med två utlandsfödda föräldrar uppgår till 75,5 procent vilket är mindre än både Rinkeby och Rosengård men ytterst anmärkningsvärd ändå, med anledning av områdets jämförelsevis höga invånarantal.¹⁵⁸ Totalt sett är bortåt 100 nationer representerade i gruppen av människor med utländsk bakgrund.¹⁵⁹ De dominerande invandrargrupperna i området har dock sitt ursprung i Nordafrika och Mellanöstern.¹⁶⁰ Det finns också en viss andel med finsk härkomst.¹⁶¹ Ur ett genomsnittligt svenskt perspektiv får andelen invånare med utländsk bakgrund anses vara hög även om den inte är i paritet med nivån i Rinkeby och Rosengård. Angered särskiljer sig även vad avser andelen unga och barn som är högre än ett riksgenomsnitt.¹⁶²

När det kommer till utbildningsnivån i området så går denna i linje med vad som utmärker ett särskilt utsatt område - andelen invånare med eftergymnasial utbildning uppgår till 17,5 procent, vilket är markant mindre än det svenska genomsnittet som ligger på 43 procent.^{163, 164}

¹⁵² Göteborgs stad Stadsbyggnadskontoret, *Gunnared beskrivning av stadsdelen*, Göteborg 2008, s. 7

¹⁵³ Göteborgs stad 2008, s. 11

¹⁵⁴ Göteborgs stad 2008, s. 8

¹⁵⁵ Göteborgs stad 2008, s. 14

¹⁵⁶ Göteborgs stad 2008, s. 16

¹⁵⁷ Göteborgs stad, *Angereds lokala stadsutvecklingsprogram 2019-2030*, Göteborg 2018, s. 3

¹⁵⁸ Göteborgs stad statistikdatabas

http://statistikdatabas.goteborg.se/pxweb/sv/1.%20Goteborg%20och%20dess%20delområden/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden_Stadsdelsnämndsområden_Befolkning_Utrikes%20födda/20_Utl_SvenskBakgrund_SDN.px/?rxid=b5e6cd19-c99b-4f4d-8ad1-448d4176c6e9[Hämtad 2019-05-12]

¹⁵⁹ Göteborgs stad, Stadsbyggnadskontoret, *Lärjedalen beskrivning av stadsdelen*, Göteborg 2008, s. 14

¹⁶⁰ Göteborgs stad 2008, s. 14

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Göteborgs stad Stadsbyggnadskontoret, *Gunnared beskrivning av stadsdelen*, Göteborg 2008, s. 8

¹⁶³ SCB, Utbildningsnivån i Sverige www.scb.se/hitta-statestik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivån-i-sverige/ Uppdaterad 2018-11-06.[Hämtad 2019-05-12]

¹⁶⁴ Göteborgs stad statistikdatabas

http://statistikdatabas.goteborg.se/pxweb/sv/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden_Stadsdelsnämndsområden_Befolkning_Folkmängd_Folkmängd%20helår/10_FolkmängdHelår_B O.px/?rxid=b5e6cd19-c99b-4f4d-8ad1-448d4176c6e9 [Hämtad 2019-05-12]

Förutom en låg andel högutbildade har Angered även bekymmer med en hög del elever som lämnar grundskolan utan fullständiga och godkända betyg.¹⁶⁵

Vad avser andelen unga förvärvsarbetande män i åldern 20-35 år uppgår dessa till 65,4 procent.¹⁶⁶ Även denna siffra är markant lägre än det svenska genomsnittet.¹⁶⁷ Detta lämnar en stor skara av unga män helt sysslösa i området vilket utgör ett socialt problem i sig.¹⁶⁸

Kriminaliteten i området har i likhet med övriga särskilt utsatta områden ett stort mörkertal med anledning av invånarnas låga tilltro till samhälle och myndigheter. Enligt polisens rapport om utsatta områden har Hjällbo, Hammarkullen, Gårdssten och Lövgården en hög koncentration av kriminella. Övriga områden inom Angereds stadsdelsförvaltning har en lägre nivå men jämfört med den svenska genomsnittsnivån får graden av kriminalitet anses som hög i helhet.¹⁶⁹ Enligt Brottsförebyggande rådet låg anmälda brott per 100 000 invånare på 10 503 st i Angered under 2018.¹⁷⁰ Denna siffra är dock inte helt relevant med anledning av den låga anmälningsbenägenheten i ett särskilt utsatt område.¹⁷¹

Kriterier

Göteborg har i sin helhet utpekats som wahabismens (salafistisk tolkning) högborg i Sverige.¹⁷² I staden återfinns många av de element som bygger upp en salafistisk miljö såsom radikala organisationer med öppet islamistiska företrädare samt stora skaror av anhängare. I Göteborg återfinns även Sveriges största moské, Bellevuemoskén, som också är en av Europas allra största moskéer.

Moskén är relativt centralt belägen i Gamlestaden och finansieras av Saudiarabien. Moskén har under mycket lång tid sammankopplats med extremism. Det går därför att knyta en rad terrorister och framträdande islamister till moskén och dess verksamhet. Bland annat går det att koppla den numer framlidne IS-terroristen och konvertiten *Michael Skråmo* till Bellevuemoskéns ungdomsverksamhet innan han sedermera anslöt sig till terrorsekten. Han utgör samtidigt ett tydligt exempel på hur en till synes normal ung man snabbt kan radikaliseras och begå våldsdåd i ett islamistiskt terrornätverks namn.¹⁷³

Till skillnad mot Malmö och Stockholm är det de största moskéerna i Göteborg som står för de allra mest radikala budskapen. I Rinkeby och Rosengård gäller det omvända. Där är det

¹⁶⁵ Göteborgs stad Stadsbyggnadskontoret, *Gunnared beskrivning av stadsdelen*, Göteborg 2008, s. 16

¹⁶⁶ Göteborgs stads statistikdatabas

http://statistikdatabas.goteborg.se/pxweb/sv/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden_Stadsdelsnämndsområden_Befolkning_Folkmängd_Folkmängd%20helår/10_FolkmängdHelar_B_O.px/?rxid=b5e6cd19-c99b-4f4d-8ad1-448d4176c6e9 [Hämtad 2019-05-12]

¹⁶⁷ SCB/Statistikdatabasen

www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AM_AM0207_AM0207H/BefSysAldKonK/table/tableViewLayout_1/?rxid=c7d52b71-2d10-45f1-8ae4-5ad454c7cd43 [Hämtad 2019-05-12]

¹⁶⁸ Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser, Stockholm: 2015, s. 22

¹⁶⁹ Ibid, s. 29

¹⁷⁰ BRÅ statistikdatabas, <http://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/urval/sok> [Hämtad 2019-05-12]

¹⁷¹ Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser, Stockholm: 2015, s 13

¹⁷² Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 97.

¹⁷³ Ranstorp m.fl. 2018, s. 98

framförallt de mindre källarmoskéerna som predikar ett islamistiskt budskap.¹⁷⁴ Detta får till följd att den islamistiska falangen i Göteborg når ut till större skaror av muslimer. Bellevuemoskén framför även sitt budskap på internet, där det helt ogenerat propageras för nödvändigheten att införa sharialagar. Moskén driver även en linje om att knyta andra moskéer till sig för att utvidga möjligheterna att nå fram med det radikala budskapet.¹⁷⁵

I Angered återfinns Vetenskapsskolan som är knutet till *Sveriges förenade muslimer* (SFM). Utåt sett utger sig skolan för att vara en friskola i mängden men Skolinspektionen har vid flertalet tillfällen levererat skarp kritik mot skolans verksamhet som inte anses följa läroplanen samtidigt som eleverna indoktrineras i skolans religiösa ideal.¹⁷⁶ Bland annat saknar skolan sex- och samlevnadsutbildning och pojkar och flickor särskiljs i klassrummen. Det är tydligt att man i Göteborg riktar in sig mot att påverka ungdomar och barn för att påbörja en radikaliseringsprocess i ett tidigt skede. Det stora flertalet av moskéerna bedriver en omfattande koranskolverksamhet där budskapen uppges vara av det mer radikala slaget.¹⁷⁷

Göteborg är en av de städer som producerat allra flest IS-terrorister. Enligt siffror från SÄPO har minst 88 st individer från Västra Götalands län rest för att ansluta sig till IS.¹⁷⁸ Den allra största andelen av dessa torde vara från Göteborg och Angereds-området då den salafistiska miljön är välkänd i dessa områden.

Angered					
Kriterier		Strukturella faktorer			
JA	JA	Utländsk bakgrund	Avsaknad av eftergymnasial utbildning	Arbetslöshet yngre män	Kriminalitet
		Högt	Högt	Högt	Högt

Figur 4.2 Analysverktyg med värden från Angered

4.4 Område 3 Rosengård

Allmänt

Rosengård är en relativt central stadsdel i Malmö. Bebyggelsen i området utgörs till huvuddel av flerfamiljsbostäder vilka i huvudsak är uppförda mellan 1967-72. Rosengård är i likhet med Rinkeby och Angered ett så kallat miljonprogramsområde.¹⁷⁹ Rosengård har som de flesta andra miljonprogramsområden ett centrum, med intilliggande och avgränsade bostadsområden. Totalt sett uppgår Rosengårds befolkning till ungefär 24 000 människor.¹⁸⁰

¹⁷⁴ Ranstorp m.fl. 2018, s. 106

¹⁷⁵ Ranstorp m.fl. 2018, s. 99

¹⁷⁶ Ranstorp m.fl. 2018, s. 104-105

¹⁷⁷ Ranstorp m.fl. 2018, s. 106

¹⁷⁸ Ranstorp m.fl. 2018, s. 105

¹⁷⁹ Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Roseng%C3%A5rd> [Hämtad 2019-05-12]

¹⁸⁰ Malmö stad, <https://malmo.se/Service/Om-Malmo-stad/Demokrati-beslut-och-paverkan/Fakta-och-statistik/Sammanstallning-av-statistik.html> [Hämtad 2019-05-12]

Grundtanken med Rosengård var att erbjuda moderna lägenheter till en expanderande stads befolkning, samtidigt som Malmö centrum skulle avlastas.¹⁸¹ När området väl stod klart utgjordes befolkningen i huvudsak av inflyttade från andra städer och den intilliggande landsbygden. Från början återfanns de allra viktigaste samhälls- och servicefunktionerna i området. Dessa har i likhet med utvecklingen vid övriga miljonprogramsområden fasats ut efterhand. Till skillnad mot Rinkeby har Rosengård behållit sin polisstation, den har dock flyttats från den ursprungliga placeringen för att tillgodose ett bättre fysiskt skydd i syfte att förhindra direkta beskjutningar och vandalism.¹⁸²

Rosengård kritiserades redan tidigt för den sterila betongarkitekturen och avsaknad av integrerade och intilliggande grönområden vilket var en strakt bidragande anledning till att de som hade råd sökte sig till villaförorter och radhusområden. Kvar i området lämnades en mindre bemedlad befolkning vilket i många fall inkluderade invandrare. Efterhand har även de sociala problemen i området ökat vilket omgärdat Rosengård med ett dåligt rykte alltsedan mitten på 70-talet. På senare tid har området kommit att förknippas med kravallerna under 2008 och alltjämt tilltagande agg gentemot utryckningsfordon och myndighetsföreträdare, vilka regelmässigt utsätts för stenkastning.¹⁸³

Strukturella faktorer

Rosengård hade redan i mitten av 70-talet en förhållandevis hög andel invandrad befolkning – 1972 bestod befolkningen i området till en femtedel av invandrare. Alltsedan dess har andelen boende i området med utländsk bakgrund stadigt tilltagit.¹⁸⁴ I dagsläget kan närapå 90 procent av de boende i Rosengård räknas in i kategorin av personer med utländsk bakgrund - det vill säga individer vilka är födda utomlands eller har föräldrar som båda är födda utrikes.¹⁸⁵ Denna höga siffra gör Rosengård till ett av de allra mest segregerade områdena i Sverige. I jämförelse med Rinkeby har Rosengård en något annorlunda demografisk sammansättning med en avsevärt lägre andel individer med somalisk anknytning. Istället har Rosengård en större part individer från bland annat forna Jugoslavien, Irak och Afghanistan.¹⁸⁶

Vad avser utbildningsnivån så erhåller endast strax över hälften av eleverna godkända betyg i kärnämnen efter avslutad grundskola, vilket är markant sämre än riksgenomsnittet. När det kommer till eftergymnasial utbildning så ligger Rosengård markant under riksgenomsnittet – 23,7 procent jämfört med riksgenomsnittet på 43 procent.^{187, 188} Statistiken antyder därmed en generellt sett lägre utbildningsnivå hos invånarna i Rosengård än ett riksgenomsnitt.

När det kommer till förvärvsarbete män i yngre åldrar (20-35 år) så särskiljer sig Rosengård i hög grad jämfört med riksgenomsnittet. Under hälften av de yngre männen har ett

¹⁸¹ Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Roseng%C3%A5rd> [Hämtad 2019-05-12]

¹⁸² Aftonbladet, Kadhammar, <https://kadhammar.aftonbladet.se/chapter/bunkern-som-ska-forsvara-demokratin/> [Hämtad 2019-05-12]

¹⁸³ Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Roseng%C3%A5rd> [Hämtad 2019-05-12]

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Malmö stad, <https://malmo.se/Service/Om-Malmo-stad/Demokrati-beslut-och-paverkan/Fakta-och-statistik/Sammanstallning-av-statistik.html> [Hämtad 2019-05-12]

¹⁸⁶ Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Roseng%C3%A5rd> [Hämtad 2019-05-12]

¹⁸⁷ Malmö stad, Samhällsplaneringsavdelningen, Necmi Incegul, mail

¹⁸⁸ SCB, Utbildningsnivån i Sverige, www.scb.se/hitta-statestik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivån-i-sverige/ Uppdaterad 2018-11-06, [Hämtad 2019-05-12]

arbete att gå till, närmare bestämt 44,9 procent.¹⁸⁹ Denna siffra inkluderar även de individer som ingår i någon form av arbetsmarknadsmässiga åtgärder. I vissa fall utgörs dessa endast av ett fåtal sammankomster under en normal arbetsvecka.

Vad avser kriminaliteten i området så antyder statistiken gällande antalet anmälda brott i området en lägre brottslighet än genomsnittet. I detta fall går det att diskutera statistikens relevans då förekomsten av parallella samhällsstrukturer är påtaglig och den legitima anmälningsbenägenheten får därmed anses vara låg.¹⁹⁰ Polisen ger i sin rapport om utsatta områden en helt annan bild av området. Från polisens sida är Rosengård ett svårarbetat område där det saknas tillräckliga resurser för att fullgöra arbetet. De kriminella elementen i Rosengård har därmed stor kontroll över området och dess invånare vilket efterhand har lett till en normalisering av brottslighet.¹⁹¹

Kriterier

Vid en första anblick tycks de islamistiska elementen i Rosengård vara mindre påtagliga än i Rinkeby.¹⁹² Radikaliseringsproblematiken i området uppmärksammades på bred front först i samband med att ”Rosengårdsrapporten” utkom 2009. Rapporten som är författad av CATS på uppdrag av den svenska regeringen tar sikte på att utreda antidemokratiska krafter i Malmö med huvudsyfte att belysa islamistisk extremism.¹⁹³ I rapporten beskrivs bland annat förekomsten av en rad källarmoskéer. Ett flertal av dessa moskéer är uttalat radikala och inriktade på att nå just yngre människor.¹⁹⁴ Malmö och Rosengårds närhet till Danmark och Köpenhamn har lett till ett tätt samarbete mellan olika islamistiska nätverk över landsgränserna. Ökända predikanter från båda länder gästföreläser regelmässigt på båda sidor av Öresund.¹⁹⁵

Vid sidan av källarmoskéerna existerar en hel rad av olika muslimska organisationer som uttrycker mer eller mindre radikala åsikter.

Ranstorp m.fl. citerar i rapporten ”*Mellan salafism och jihadistisk salafism*” en lokalt förankrad polis som anger att: ”Malmö är centrat för radikaliserings i Sverige.”¹⁹⁶ Även säkerhetspolisen har utpekade Malmö som en av de städer som försett IS med flest terrorister.¹⁹⁷ Det kan dock vara svårt att jämföra de miljöer som driver islamistisk radikaliserings med tanke på bristen av insyn i de olika nätverk som konstituerar den extremistiska miljön i sin helhet. Det råder dock ingen tvekan om vidden av problematiken i

¹⁸⁹ Malmö stad, Samhällsplaneringsavdelningen, Necmi Incegul, mail

¹⁹⁰ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015, s. 13

¹⁹¹ Nationella operativa avdelningen 2015, s. 21

¹⁹² Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 97

¹⁹³ Ranstorp, Magnus & Dos Santos Josefin. *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö*, Stockholm: Försvarshögskolan, Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier. 2009, s. 3.

¹⁹⁴ Ranstorp & Dos Santos 2009, s. 14

¹⁹⁵ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 88

¹⁹⁶ Ranstorp m.fl. 2018, s. 205

¹⁹⁷ Ibid.

Malmö generellt, och Rosengård specifikt.¹⁹⁸ I Rosengård är den islamistiska påverkan på lokalsamhället många gånger offentlig, där så kallade åsiktskontrollanter gör sig påminda, framförallt genom att påverka kvinnor som rör sig utomhus.¹⁹⁹ Samma individer driver även kampanjer för att fånga upp ungdomar genom att stödja med läxhjälp och fritidsaktiviteter – ett enkelt sätt att komma åt sårbara och lättpåverkade individer i yngre åldrar.

Förutom att Rosengård frambringat ett anseeligt men okänt antal IS-terrorister genom åren så finns det även kopplingar till terrordåd i Europa.²⁰⁰ En av terroristerna som deltog i terrordådet i Bryssel 2016 har kunnat kopplas till en källarmoské i Rosengård.²⁰¹ I Rosengård tycks även släktskap med IS-terrorister tillföra status vilket vissa familjer kommit att utnyttja inom ramen för lokalsamhället.²⁰²

Rosengård					
Kriterier		Strukturella faktorer			
Ja	Ja	Utländsk bakgrund	Avsaknad av eftergymnasial utbildning	Arbetslöshet yngre män	Kriminalitet
		Högt	Högt	Högt	Högt

Figur 4.3 Analysverktyg med värden från Rosengård

4.5 Område 4 Referensområde Vällingby

Allmänt

Vällingby är i likhet med Rinkeby en stadsdel inom Stockholms stads nordvästra delar. Stadsdelen angränsar till Hässelby i väster och Bromma i öster och kom att bli en del av Stockholms stad 1949. Vällingbys stadsbebyggelse tillkom på 50-talet för att motverka den trångboddhet som rådde i Stockholm under samma tidsperiod. Området är en så kallad ABC-stadsdel där tanken var att invånarna skulle ha tillgång till arbete, boende och centrum lokalt. ABC-stadsdelarna kan ses som föregångare till miljonprogramsområdena som tillkom något senare på 60- och 70-talen.²⁰³ Bebyggelsen i området påminner i många avseenden om den som återfinns i miljonprogramsområdena med arkitektoniskt sterila flervåningshus i betong, uppförda kring ett centralt placerat centrum med olika former av privata och offentliga servicefunktioner. Vällingby har dock genomgått en välbehövlig och övergripande renovering i mitten av 00-talet vilket framförallt avspeglas i stadsdelens centrum.²⁰⁴

Vällingby är tillsammans med angränsade Hässelby kategoriserat av polisen som ett utsatt område sedan 2017. De tidigare beskrivna områdena är till skillnad mot Vällingby särskilt

¹⁹⁸ Ranstorp, Magnus & Dos Santos Josefin. *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö*, Stockholm: Försvarshögskolan, Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier. 2009, s. 11

¹⁹⁹ Ranstorp & Dos Santos 2009, s. 15

²⁰⁰ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 205

²⁰¹ Ranstorp m.fl. 2018, s. 88

²⁰² Ranstorp m.fl. 2018, s. 206

²⁰³ Stockholms stad, <https://stockholmskallan.stockholm.se/teman/Stockholmsplatser/vallingby/> [Hämtad 2019-05-12]

²⁰⁴ Vällingby centrum, <https://vallingbycentrum.se/om-vallingby-city/> [Hämtad 2019-05-12]

utsatta.²⁰⁵ Det finns på ett grundläggande och strukturellt plan många likheter mellan Vällingby och det närliggande Rinkeby. Båda områdena tillhör Stockholm stads nordvästra delar, vilket innebär att det endast är några kilometer mellan de båda stadsdelarnas utkanter. Områdenas utformning och storlek och är ur ett Stockholmsperspektiv relativt likartade. De samhällsutmaningar som återfinns i Rinkeby kan i många avseenden även urskiljas i Vällingby - i mindre utsträckning och av en ringare art.²⁰⁶

Strukturella faktorer

Andelen invånare med utländsk bakgrund, det vill säga individer som är födda utomlands eller vars båda föräldrar är födda utomlands, får i Vällingby anses vara relativt hög (44,3 procent) även om andelen är signifikant lägre än i exempelvis Rinkeby.²⁰⁷

När det kommer till utbildningsnivån så har knappt 30 procent (29,4 procent) av invånarna i Vällingby en eftergymnasial utbildning vilket är en högre andel än hos de tidigare beskrivna områdena.²⁰⁸

Vad avser graden av arbetslöshet i området så kan denna kategoriseras som hög då andelen män utan förvärvsarbete i åldern 20 till 35 år uppgår till 25 procent. Denna andel är lägre än för de tidigare redovisade områdena samtidigt som den är högre än riksgenomsnittet. Kriminaliteten i området är högre än riksgenomsnittet eftersom Polisen valt att hänföra Vällingby till skaran av utsatta områden, vilka utmärks av en kriminalitet som påverkar lokalsamhället negativt. Exempelvis genom öppen narkotikahandel och offentliga våldshandlingar.²⁰⁹

Kriterier

I CATS rapportering från 2018 omnämns inte någon salafistisk eller islamistisk miljö i Vällingby, inte heller någon moské som predikar liknande budskap.²¹⁰ Detta faktum indikerar att området saknar uttalat islamistiska predikanter. I tidigare nämnd rapport saknas Vällingby bland de stadsdelar som i störst utsträckning försett IS med terrorister. Den övervägande huvuddelen av de som rest för att stödja IS har kommit från ”Järvaområdet”, vilket innefattar det tidigare nämnda Rinkeby och två angränsande områden - Husby och Tensta.²¹¹

Sammantaget indikerar detta en avsaknad av kriterier för radikaliserings i stadsdelen Vällingby.

²⁰⁵ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015, s 29

²⁰⁶ Nationella operativa avdelningen 2015, s. 4

²⁰⁷ Stockholms stad, <http://statistik.stockholm.se/detaljerad-statistik> [Hämtad 2019-05-12]

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015, s. 4

²¹⁰ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 70

²¹¹ Ranstorp m.fl. 2018, s. 70

Vällingby					
Kriterier		Strukturella faktorer			
Nej	Nej	Utländsk bakgrund	Avsaknad av eftergymnasial utbildning	Arbetslöshet yngre män	Kriminalitet
		Högt	Högt	Högt	Högt

Figur 4.4 Analysverktyg med värden från Vällingby

4.6 Sammantaget resultat av den empiriska undersökningen

Studiens empiriska undersökning av de tre särskilt utsatta områdena, samt ett fjärde referensområde gav följande resultat. Här presenteras bara om området har *högt*, *medel* eller *lågt* i förhållande till Sverige som helhet i enlighet med den operationalisering vi genomfört i kapitel 4.7. I kolumnen längst ut presenteras resultatet av respektive område om de, enligt vår teori, har en förhöjd risk att drabbas av radikalisering. Har området förhöjd risk markeras detta med röd färg i den högra kolumnen. En grön färg indikerar att ingen förhöjd risk föreligger.

Område	Kriterium 1	Kriterium 2	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Resultat
Rinkeby	Ja	Ja	Högt	Högt	Högt	Högt	Höjd risk
Angered	Ja	Ja	Högt	Högt	Högt	Högt	Höjd risk
Rosengård	Ja	Ja	Högt	Högt	Högt	Högt	Höjd risk
Vällingby	Nej	Nej	Högt	Högt	Högt	Högt	Ej höjd risk

Figur 4.5 Summering av områdenas värden

5 Analys

I detta kapitel kommer vi att problematisera runt vår framtagna teori, samt den empiriska undersökningen av teorin. Vi kommer att se på de strukturella faktorerna och de kriterier vi tagit fram för att utröna om vår teori gällande radikaliseringsprocessen är relevant. För att göra detta kommer vi även problematisera runt de individuella och de strukturella faktorer som inte är mätbara i vår undersökning. Vi benämner dessa faktorer som *triggers* i referensramen.

Triggers används här i analyskapitlet för att skapa en kontext runt radikaliseringsprocessen samt för att förklara hur individer klättrar i *Moghaddams* trapphusmodell. Målbilden för kapitlet är att kunna svara på undersökningens problemställning samt de två forskningsfrågorna.

5.1 Analys av teorimodellens relevans

Teorimodellen bygger på att de strukturella faktorerna i teoribildningen, tillsammans med vissa kriterier, kan indikera ett områdes ökade risk för radikaliseringsprocessen. De strukturella faktorerna var som förväntat höga i de tre områden vi valt att undersöka, och där fanns i de tre fallen även kriterier som utgjorde en giltighet för teorin. I *Ranstorps* kalejdoskop av faktorer framgår att anledningen till att människor blir radikaliserade inte beror på en faktor eller anledning. Det är en kedja av, som *Ranstorp* uttrycker det, *push-* och *pull-faktorer* som får människor att klättra i trapphusmodellen till olika nivåer.²¹² De strukturella faktorerna utgör det sociala rummet som bildar individens grund för att vara mottaglig för de individuella faktorerna, som i denna studie benämns som *triggers*.

Enligt den empiriska undersökningen av teorimodellen indikerar de tre särskilt utsatta områdena att det föreligger en förhöjd risk att området drabbas av radikaliseringsprocessen. Enligt CATS rapport ”*Mellan salafism och jihadistisk salafism*” 2018, är de tre särskilt utsatta områdena Rinkeby, Angered och Rosengård områden där islamistisk radikaliseringsprocessen tydligt kan påvisas.²¹³ Är då de strukturella faktorerna som vi tagit upp i vår teorimodell förklaringen till att dessa områden har en hög andel individer som radikaliserats? Svaret på den frågan är inte absolut, utan snarare en delförklaring till att en högre andel individer är mottagliga för radikaliseringsprocessen än genomsnittet i Sverige.

Teorimodellen är därav en del av förklaringen till att radikaliseringsprocessen är ett vanligare fenomen i särskilt utsatta områden, än till exempel områden som inte uppvisar samma höga värden i de fyra drivande faktorer vi presenterat i teorimodellen. Men för att en individ ska gå vidare i *Moghaddams* trapphusmodell och slutligen nå till den översta nivån där individen är i stånd att genomföra, eller har genomfört, terroråd, krävs individuella faktorer.

Påvisade resultat i tre särskilt utsatta områden

Enligt vår teori påvisar den empiriska undersökningen att de tre särskilt utsatta områdena har en förhöjd risk att drabbas av radikaliseringsprocessen. Områdena som valts har också konstaterats avkasta en större mängd IS-krigare till Syrien och omgärdas av en mängd problem som NOA

²¹² Ranstorp, Magnus, *The Root Causes Of Violent Extremism* 04/01/2016, artikel, (Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence 2016), s. 3

²¹³ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018

beskriver i sin rapport.²¹⁴ Områdena uppvisar, som tidigare tagits upp, en stor likhet vad gäller de faktorer som teorin undersöker. Det står dock klart att de tre områdena har en förhöjd risk, i förhållande till andra områden i Sverige, att drabbas av islamistisk radikaliserings på grund av de strukturella faktorer som vi identifierat i den teoribildning vi nyttjat. Vad gäller faktorer som skapar *marginalisering*, *utanförskap* och *social stigmatisering* ligger dessa sannolikt ofta bakom att individen i större utsträckning vänder samhället ryggen och söker andra vägar för att nå bekräftelse och framgång. Detta faktum tar både *Ranstorp* och *Roy* upp i sina teorier runt islamistisk radikaliserings. Finns då dessa grundläggande kriterier som studien belyser i teorikapitlet närvarande, utgör dessa en väg för individer att söka den bekräftelse och framgång som de upplever att de inte kan nå i det svenska samhället.

I NOA:s rapport över särskilt utsatta områden och i CATS rapport ”*Mellan salafism och salafistisk jihadism*”, finns de problem som tas upp i teorimodellen väl dokumenterade och förklarade.²¹⁵ Detta gör att vi till stor del kan vara säkra på att resultatet, det vill säga utfallet av undersökningen, är sannolikt nära sanningen vad gäller de tre områdenas risk för radikaliserings. Vad gäller undersökningens problemställning, där studien söker svar på om de strukturella faktorerna i sig själv kan påvisa ett områdes risk för radikaliserings, är frågan inte lika glasklar. Den empiriska undersökningen på de tre områdena och vårt referensområde påvisar en differentiering mellan de tre särskilt utsatta områdena och i det här fallet Vällingby. Områdena påminner om varandra rent strukturellt och demografiskt, men Vällingby saknar de två grundläggande kriterierna som satts upp i teorimodellen, och har därför inte en förhöjd risk för radikaliserings. Detta stöds av NOA och CATS rapporter som inte målar upp Vällingby som ett område där radikal islamism sprids på ett liknande sätt som i andra mer problematiska områden. Detta resultat indikerar att kriterierna i teorimodellen är det som ger de strukturella faktorerna giltighet, och att undersökningen av teorimodellens giltighet påvisar det resultat som andra forskare fått fram genom andra metoder.

Kriteriernas aktualitet

De kriterier som tagits upp i teorimodellen är entiteter som utgör grundläggande kriterier i teoribildningen. Dessa är kopplade till det existerande fenomenet islamistisk radikaliserings och är inte kriterier som förklarar annan typ av radikaliserings eller grov brottslighet. Det är tydligt när man läser NOA:s rapport om särskilt utsatta områden, att de strukturella faktorerna i teorimodellen även, till viss del, förklarar varför dessa områden är särskilt utsatta och de problem med brottslighet och utanförskap som ligger till grund för att unga människor väljer att vända sin rygg mot samhället.²¹⁶ Teorimodellens två kriterier kan få individer att gå från första våningsplanet i *Moghaddams* trapphusmodell och sedan fortsätta klättra tills individen är fullt ut radikaliserad, och beredd att genomföra terrorhandlingar. Det ligger nära till hands att bedömningar av ett områdes sårbarhet för att drabbas av radikaliserings bygger på att de socioekonomiska förhållandena i området skapar en mottaglighet hos befolkningen för

²¹⁴ Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen, Stockholm: 2017

²¹⁵ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018

²¹⁶ Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen, Stockholm: 2017

element så som islamistiska radikalas budskap. I den empiriska undersökningen av teorimodellen påvisar förekomsten av de två kriterierna att områden som ändå uppfyller de strukturella faktorerna, inte har samma risk att drabbas av radikaliseringsprocessen som områden där de två kriterierna finns konstaterade. Detta faktum gör att hypotesen, om att dessa två kriterier behövs för att förklarar de strukturella faktorernas påverkan för att främja islamistisk radikaliseringsprocess, sannolikt är riktig på ett generellt plan. Det finns naturligtvis undantag och precis som både *Roy* och *Ranstorp* poängterar, är varje individs radikaliseringsprocess unik. För att kunna undersöka hela radikaliseringsprocessen måste man dock ta i beaktande de faktorer som inte tas upp i denna studies teorimodell.

Det som är tydligt när vi söker svar på kriteriernas aktualitet kopplat till bildandet av teorimodellen och den empiriska undersökningen är att förekomsten av de två kriterierna medför att individer kommer i kontakt med islamistiska element. Just närvaron av dessa, och att individer som redan är socialt stigmatiserade från samhället, leder sannolikt till att dessa radikala element har lätt att rekrytera och indoktrinera individer ur den gruppen. Utöver dessa två kriterier finns det andra *triggers*, som återkommer till i nästa del, som sannolikt också kan fungera som kriterier om de strukturella faktorerna är oförändrade. Dessa *triggers* är då inte faktiska entiteter, utan snarare faktorer som kategoriseras under individuella faktorer. Det kan vara internetforum, familjepåverkan, sociala medier eller propagandafilmer och budskap på internet. Dessa andra kriterier har vi valt att bortse från i teorimodellen på grund av de inte är mätbara inom ramen för denna studies undersökningsmetod, men det fråntar dem inte dess aktualitet.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera utifrån teoribildningen och den empiriska undersökningen att teorimodellens kriterier är giltiga på ett generellt plan. De utgör sannolikt en förklaring till varför områden där dessa förkommer har en högre del radikaliserade än liknande områden där dessa kriterier saknas i samma utsträckning.²¹⁷ Dock finns det undantag vad gäller individers radikaliseringsprocesser.

Faktorernas aktualitet

De faktorer som tagits upp i vår teorimodell är de faktorer som *Ranstorp* och *Roy* påvisar vara en del av förklaringen till att människor blir radikaliserade. Dessa faktorer är naturligtvis inte absoluta och beroende av varandra. Vi har i vår teorimodell valt att bryta ner dessa faktorer till mätbara parametrar för att skapa en teorimodell som är mätbar mot ett geografiskt område. Den empiriska undersökningen av teorimodellen påvisade *högt* på varje faktor för de tre särskilt utsatta områden som vi valde att undersöka. Detsamma gällde för Vällingby, som liknar de särskilt utsatta områdena i undersökningen, men där saknades kriterierna.

För att vi ska kunna påvisa att teorimodellen är giltig och svara på studiens problemställning måste de olika faktorernas giltighet, efter att den empiriska undersökningen genomförts, undersökas. I den första faktorn som anger procentuell del av befolkningen som har utländsk bakgrund visar den *högt* på alla tre särskilt utsatta områden, samt Vällingby som referensområde. Islamistisk radikaliseringsprocess är något som är starkt knutet till muslimskt

²¹⁷ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s 206

dominerade områden. Det finns dock undantag där även etniska svenska medborgare, som inte tidigare kommit i kontakt med islam, radikaliserats och åkt till Syrien för att strida med IS. Generellt sett är den största mängden IS-sympatisörer och individer som radikaliserats dock första och andra generationens invandrare.²¹⁸ Det gör att undersökningen påvisar att den första faktorn har giltighet i teorimodellen, då den indikerar risk för radikalisering i ett område och inte antalet som kan komma att radikaliserats.

Den andra faktorn belyser avsaknad av eftergymnasial utbildning då detta är något vi härlett till individers förmåga att kunna integreras och ha möjlighet till social rörlighet. En avsaknad av utbildning och kulturell förståelse för det svenska samhället bidrar till segregering och utanförskap. Detta är ingredienser som utgör grundfundamentet i *Moghaddams* trapphusmodell. Den empiriska undersökningen påvisar att samtliga särskilt utsatta områden indikerar högt i faktor 2, samt att även Vällingby har högt värde i analysverktygets tabell. Då denna faktor är direkt kopplad till faktor 3 och faktor 1 är det rimligt att anta att denna faktor har en giltighet i teorimodellen. Det finns undantag från detta på individnivå, där även välutbildade individer radikaliserats, men detta kan vi bortse från då det är ett områdes socio-ekonomiska och strukturella förhållanden som framförallt är intressant i undersökningen.

Faktor 3 anger arbetslöshet bland unga män i ålder 20-35 år och har direkt koppling till faktor 2. Saknar en större del av befolkningen utbildning och arbete för att kunna förbättra sin sociala situation kommer detta öka risken för att dessa individer söker framgång på annat håll. Att inte kunna påverka sin situation på laglig väg ger en utsatt och hopplös känsla hos individer. Särskilt unga är enligt teoribildningen mer mottagliga för radikala element och utgör därför en riskgrupp. Samtliga områden, inklusive Vällingby, har högt i denna faktor och precis som faktor 1 och faktor 2 bedömer vi att denna har giltighet i vår undersökning.

Den fjärde faktorn bygger på *Ranstorps* och *Roys* teorier om att radikalisering är starkt kopplat till en kriminell livsstil. I de särskilt utsatta områdena är anmälningsbenägenheten ofta väldigt låg, vilket resulterar i att statistik från BRÅ inte kan appliceras i teorimodellen på samma sätt som övrig statistik på de andra faktorerna. Vi har därför utgått från polisens egen bedömning av området, vilket inte bygger på statistiskt underlag utan får ses som en kvalitativ bedömning av ett områdes särart. I den empiriska undersökningen var dock samtliga tre särskilt utsatta områden och även referensområdet Vällingby över medel i Sverige och indikerade högt i tabellen. Detta ligger i linje med de teorier vi har utgått ifrån och testet indikerar därför att den fjärde faktorn är giltig i teorimodellen.

Sammantaget har de fyra faktorerna påvisat högt värde på samtliga områden och detta ligger i linje med CATS rapport ”*Mellan salafism och jihadistisk salafism*” och polisens rapport där dessa problem lyfts fram.²¹⁹ Tillsammans med de två kriterierna kan därför de fyra faktorerna sammanvägt indikera ett områdes risk för radikalisering.

²¹⁸ Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus, *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Stockholm, 2017, s. 85

²¹⁹ Nationella operativa avdelningen, Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen, Stockholm: 2017

Triggers inverkan på den fortsatta processen

De olika *triggers* som har tagits upp i teoridelen är inte en del av teorimodellen, då modellen endast fokuserar på strukturella och mätbara faktorer, samt våra två kriterier. *Triggers* är, som vi fastställer i vår referensram, individuella faktorer och entiteter som inte är mätbara med studiens undersökningsmetod, och därigenom inte går att operationalisera i en hypotes som vi gjort i teorimodellen. *Triggers* är dock en viktig del av själva radikaliseringsprocessen och utgör en del av förklaringen bakom varför individer klättrar i *Moghaddams* trapphusmodell.

I studier av tidigare forskning på ämnet och i de rapporter som bland annat CATS publicerat, framgår det att radikalisering av unga är en kombination av strukturella och individuella faktorer. Ett exempel på detta är att individer i ett område som uppfyller kriterierna samt har högt på samtliga faktorer i vår teorimodell, kommer troligtvis att vara mer mottagliga för dessa *triggers*.

För att exemplifiera kan till exempel *politiska faktorer* och *kulturell marginalisering*, som tas upp av *Ranstorp* som individuella faktorer, vara de *triggers* som får individer att klättra i trapphusmodellen. Ett hat mot västerländska länder för deras deltagande i krigshandlingar mot islamistiskt väpnade grupper kan skapa en känsla av att individens kultur och religion är attackerad. Befinner sig individen i ett område där teorimodellen indikerar hög risk för radikalisering ökar risken för att individen ska komma i kontakt med radikala element. Ett annat sätt är att individen redan känner sig så pass kulturellt marginaliserad att han på egen hand söker kontakt med individer via internet, eller ser propaganda, och därigenom tar sig in i radikaliseringsprocessen. Därtill kan en kombination av andra socioekonomiska förutsättningar och händelser i individens tillvaro göra att en individs förväntningar på samhället inte lever upp till den sociala situation som individen befinner sig i. Detta leder till en förbittring mot samhället och individen söker bekräftelse genom söka en mening, ett högre syfte, och att nå "hjältestatus". Finns då radikala element i form av *sociala medier* kommer individen att vara mottaglig för detta.

Om vi ser på fenomenet radikalisering och hur dessa *triggers* verkar i ett sådant scenario, finns det exempel på dessa "ensamvargar" (eng. *Lone wolves*) som genomför attentat själva och utan kontakt med andra på grund av sin upplevda situation och för att nå "hjältestatus". Det är möjligt att dessa individer inte, i samma utsträckning, kommer från områden med stora socioekonomiska problem, utan känner sig utsatta och marginaliserade av andra anledningar. Andra radikaliserar själva, men kommer först senare, när individen nått högt upp i *Moghaddams* trapphusmodell, i kontakt med andra radikala element. Dessa individer torde vara de svåraste att kartlägga då sociala kontakter och mänskliga källor ofta är myndigheters främsta underrättelsemetod för att kartlägga individerna. I denna grupp av självradikaliserade finns sannolikt de flesta av de individer som aldrig tidigare kommit i kontakt med islam och som kommer från områden som inte har samma socioekonomiska problem som de områden vi undersökt i fallstudien.

Kedjan av händelser, förutsättningar och situationer som leder fram till att en individ blir radikaliserad är som tidigare påvisats unik och det handlar alltid om ett orsakssamband. I teoribildningen står det dock klart att det är de individuella faktorerna, *triggers*, som får

individer att ta sig vidare från första våningsplanet i *Moghaddams* trapphusmodell. Vi kan därför säga att teorimodellen skapar en förståelse för de förutsättningar som råder i de särskilt utsatta områdena och hur dessa förutsättningar gynnar islamistisk radikaliseringsprocess. När dessa förutsättningar finns, kommer individer i större utsträckning vara mottagliga för de *triggers* som sedan förändleder att de radikaliserar. Därav förklarar inte vår teorimodell förekomsten av fenomenet islamistisk radikaliseringsprocess, utan snarare ger en generell förklaring till varför individer i områden, med vissa förutsättningar, är mer mottagliga för de *triggers* som leder till islamistisk radikaliseringsprocess.

Särskilt utsatta områdens inverkan på radikaliseringsprocessen

Denna del omfattar en djupare analys bakom problematiken som islamistisk radikaliseringsprocess utgör i de särskilt utsatta områden som omfattas av vår flerfallstudie. Det är i vissa avseenden vanskligt att klumpa ihop särskilt utsatta områden då alla områden har sin särprägel, inte minst gällande den etniska och demografiska sammansättningen, vilket får en betydande påverkan i det dagliga livet för områdenas invånare. Det går dock att urskilja flera likheter förutom de strukturella faktorer och kriterier som ligger i fokus för denna undersökning.

Islamismen i våra särskilt utsatta områden är trots samhällets riktade satsningar och integrationsprojekt på frammarsch, vilket i ökande grad påverkar invånarna.²²⁰ Resultatet av en tilltagande islamistisk påverkan yttrar sig framförallt i att boende i särskilt utsatta områden begränsas i sin frihet och rörlighet, genom exempelvis könssegregering, påtvingade avståndstaganden från majoritetssamhället och strikta moraliska regelverk som strider mot grundläggande rättigheter.²²¹ Samtidigt som den allmänna *salafismen* breder ut sig har den mer radikala islamismen dragit sig undan rampljuset och verkar sedan en tid tillbaka i kulisserna, i syfte att minska insynen för myndigheterna. Det dolda tillvägagångssättet innebär inte att den islamistiska påverkan har minskat – den har helt enkelt växlat från övervägande öppna till dolda informationskanaler.²²² Detta har fått till följd att slutna sociala nätverk och medier används i större utsträckning. I takt med att islamisterna iakttar ett mer medvetet och förtäckt uppträdande går det samtidigt att urskilja ett tilltagande samarbete med kriminella.²²³

En ytterligare trend som går att urskilja är en växande *salafistisk* påverkan på barn och ungdomar. Detta yttrar sig framförallt i en ökning av muslimska friskolor, koranskolor samt fritidsaktiviteter och läxhjälp med *salafistiska* förtecken. Skolverksamhet och föreningsliv för unga finansieras i många fall genom statliga och kommunala medel trots det många gånger problematiska budskapet, men också via utländska organisationer med *salafistiska* anknytningar som ställer krav på att undervisningen utförs enligt *salafistiska* direktiv.²²⁴

²²⁰ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s. 222

²²¹ Ranstorp m.fl. 2018, s. 222

²²² Ranstorp m.fl. 2018, s. 186

²²³ Ranstorp m.fl. 2018, s. 223

²²⁴ Ranstorp m.fl. 2018, s. 227

Radikaliserade individer som anslutit sig till IS i mellanöstern har i övervägande majoritet kommit från särskilt utsatta områden (71 procent).²²⁵ I takt med IS gradvisa nederlag i Mellanöstern har flödet av IS-terrorister gått från anslutande till återvändande, vilkas närvaro sannolikt kommer att påverka situationen i särskilt utsatta områden framgent. I andra västeuropeiska länder har återvändare utgjort katalysatorer i radikaliseringsprocessen och även utfört terrorattacker på europeisk mark.²²⁶

En annan tydlig tendens är den senaste tidens alarmerande ökning av särskilt utsatta och utsatta områden. Enligt Polisen finns det 23 särskilt utsatta områden i dagsläget, vilket är en ökning med åtta stycken sedan 2015.^{227, 228} Dessa har därmed ökat med drygt 50 procent på ett fåtal år. Riskområdena, det vill säga de områden som riskerar att gå från utsatta till särskilt utsatta ligger kvar på samma nivå som under 2015 - det rör sig dock om nya områden vilka tidigare kategoriserades som utsatta områden.

Den sammantagna problembilden i särskilt utsatta områden är fortsatt bekymmersam med dystra framtidsutsikter. Det finns i dagsläget inget som pekar på att de strukturella faktorerna i särskilt utsatta områden kommer att förändras nämnvärt, varken i positiv eller i negativ riktning. Däremot verkar det som att de strukturella faktorerna gradvis försämras i områden som ligger i riskzonen för radikalisering, vilket på sikt kan öka det absoluta antalet individer som görs mottagliga för en begynnande radikaliseringsprocess. Parallellt med att fler områden hamnar i riskzonen pekar utvecklingen i särskilt utsatta områden på en ökad närvaro av individuella faktorer, vilket sannolikt kan komma att understödja redan påbörjade radikaliseringsprocesser.

5.2 Perspektiv på teorins kvalitet

Teorimodellen bygger på de tre teorier vi angett i vår referensram. Dessa teorier tar ansats i att förklara vilka faktorer som är drivande i en islamistisk radikaliseringsprocess. Vår ansats var att kunna bryta ut mätbara faktorer ur denna teoribildning för att skapa ett analysverktyg som vi sedan testade på tre särskilt utsatta områden, som vi enligt annan forskning sett att de har problem med islamistisk radikalisering. Syftet var att kunna bygga ett fungerande analysverktyg som kan ge en indikation på ett områdes risk för att drabbas av radikalisering.

Vårt verktyg är trubbigt och vi har endast tagit med de faktorer som vi kunnat mäta, utifrån den empiri som fanns tillgänglig, och kunde appliceras till vårt val av metod. Fler mätbara faktorer kan sannolikt tas fram genom djupintervjuer, enkätundersökningar och mer specifik empiri i form av statistik och mönsterlänk-analys, för att ge ett skarpare verktyg. Vårt verktyg har testats på områden som vi redan vet har socioekonomiska problem och där radikalisering är ett problem. Därtill testade vi vår teorimodell och dess analysverktyg på ett referensområde som inte hade samma problematik med bekräftad radikalisering. Hade fler faktorer kunnat

²²⁵ Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus, *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Stockholm, 2017, s 84-85

²²⁶ Gustafsson & Ranstorp 2017, s. 105

²²⁷ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015, s. 29

²²⁸ Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*, Stockholm: 2017, s. 41

tillföras och vi genomfört undersökningen på flera områden, hade vi även kunnat skapa kluster med vilka faktorer som spelar störst roll i olika typer av områden. Ett sådant verktyg, där faktorerna går att värdera i förhållande till områdets särart, hade sannolikt kunnat ge mer precisa indikationer om områdets risk för islamistisk radikaliserings.

Teorin går att föra i bevis mot den gällande teoribildning som vi funnit och använt oss av. Dock är vi övertygade om fler drivande faktorer, som är mätbara, står att finna om man använder en mer induktiv ansats i undersökningen.

6 Slutsatser

Det avslutande kapitlet omfattar övergripande slutsatser och författarnas personliga reflektioner samt förslag på fortsatt forskning.

6.1 Sammanfattande resultat av studien

För att sammanfatta resultatet av denna undersökning, och även de områden där ytterligare forskning kan skapa en djupare förståelse, tar vi här upp de viktigaste slutsatserna vi dragit.

Det som skapar förutsättningar för radikaliserings i ett givet område kan delvis förklaras av strukturella och socioekonomiska faktorer. Negativa värden på specifika strukturella faktorer, och förekomsten av radikala element, påvisar i undersökningen att ett område löper större risk att drabbas av islamistisk radikaliserings.

De strukturella faktorer som identifierats, i de teorier vi använt, och med den undersökningsmetod vi nyttjat, kan tillsammans med kriterierna påvisa ett områdes risk för islamistisk radikaliserings. Dessa faktorer, som i teorimodellen är mätbara är, *andelen individer i ett område som är första och andra generationens invandrare, andelen individer som saknar eftergymnasial utbildning, andelen unga män i åldern 20-30 år som är arbetslösa, samt områdets kriminella belastning*. Ett högt värde på dessa faktorer leder till att individer i ett område, i större utsträckning, är mottagliga för radikala element.

De kriterier vi funnit i undersökningen är *närvaron av islamistiska element* samt *ett utmärkande stort antal IS resenärer*, där även *återvändande IS resenärer* inräknas. Något av dessa två kriterier behöver finnas i ett område för att vår teori skall vara giltig. De strukturella faktorerna förklarar ett områdes mottaglighet för kriteriernas inverkan. En avsaknad av dessa kriterier, men med höga värden på de strukturella faktorerna, medför inte en förhöjd risk för islamistisk radikaliserings.

Radikaliseringsprocessen ser olika ut för varje individ och teorimodellen beskriver endast det första steget i processen. Därutöver behövs *triggers* för att förklara hur individer fortsätter i radikaliseringsprocessen. I vår teorimodell utgör även våra kriterier *triggers* och därutöver finns flera individuella faktorer som spelar in.

Denna undersökning behöver kompletteras med en studie av de *triggers* som utgör förutsättningar för individer att genomgå en komplett radikaliseringsprocess. Dessa *triggers* är nästintill av individuell art och behöver undersökas med ett annat, mer resurskrävande, metodval. Kan dessa *triggers* mätas och skattas kommer det att komplettera vår teorimodell och ge den en högre grad av relevans.

6.2 Författarnas egna reflektioner

Radikaliserings har gradvis och i ökande takt aktualiserats under senare tid. I skrivande stund har mycket hänt under de senaste månaderna – IS sista fäste i Syrien har nedkämpats, debatten om återvändande IS-terrorister har aktualiserats, den ökande konvertiten och IS-terroristen *Michael Skråmo* har bekräftats död och SÄPO har tagit flertalet radikala imamer i förvar. Den mediala rapporteringen beträffande terrorism har relativt länge varit en självklar

del av det svenska nyhetsflödet men det är främst på senare tid som begreppet radikaliserings letat sig in i *mainstream-medias* rapportering på allvar. Först när förutsättningarna och uppkomsten till terrorism aktualiseras och diskuteras kan långsiktiga lösningar på problematiken nås. Ur ett samhällsperspektiv är det därför intressantare att fokusera forskningen till terrorismens grundorsaker – radikaliseringsprocessen och dess förutsättningar.

Trots varningar om en tilltagande radikaliserings i våra utsatta områden, allt sedan ”Rosengårds-rapporten” 2009 och terrorattentatet på Bryggargatan 2010, har få effektiva åtgärder realiserats.²²⁹ Trots regeringens skrivelse ”Den svenska strategin mot terrorism” från 2015 med målsättning ”Att hitta och utveckla kunskapsbaserade metoder och åtgärder som kan förebygga radikaliserings, våldsbejakande extremism och terrorism” så är det först efter IS fall, fyra år senare, som lagstiftning kring hanteringen av IS-terrorister aktualiseras. Det är uppenbart att det krävs ytterligare forskning och debatt för att skapa förutsättningar till konkreta åtgärder. Det verkar fortsatt vara ett glapp mellan ord och handling - expertis och myndigheter. Det råder ingen tvekan om behovet av utökad insikt och kunskap inom området.

Förhoppningsvis kan denna studie bidra till att bringa ytterligare klarhet och förståelse kring fenomenet radikaliserings genom att knyta ihop strukturella faktorer med förekomsten av islamistiska element i en svensk kontext.

En av anledningarna till att få adekvata åtgärder vidtagits kan vara ämnesområdets inneboende komplexitet och spännvidd, vilket vi som författare till denna studie många gånger erfarit. Komplexiteten härrör framförallt till den mängd mekanismer och variabler som påverkar radikaliseringsprocessen samt den vetenskapliga bredd som krävs för att förklara dessa. Områdets spännvidd tar sig uttryck genom kravet på förståelse för ämnets beröringspunkter – från lokalt till internationellt, från individuellt till organisatoriskt. Detta medför att förebyggande och motverkande åtgärder kan vara svåra att förutse och utvärdera. Det finns med andra ord inga snabba lösningar.

Denna undersökning hade troligen gett en klarare bild kring problematiken om de områden som studerats hade kompletterats med fältstudier och intervjuer med boende och myndighetspersoner som verkar på plats. Speciellt eftersom radikaliserings till huvuddel sker på platser dit majoriteten av befolkningen generellt sett saknar tillträde. Då det inte funnits möjlighet att besöka de aktuella områdena har det varit svårt att bekräfta den information som framförallt insamlats via litteraturstudier. Mycket hade sannolikt underlättats om studien kunnat genomföras i direkt samverkan med Polisen, vilken har lokalkännedom, förståelse för problematiken och möjlighet att röra sig i de aktuella områdena.

Den kontakt vi haft med CATS, via *Filip Ahlin* har i flera hänseenden varit till stor nytta, framförallt med anledning av Filips medverkan i den rapport som denna studie stöttat sig allra mest mot, vilken beskriver de islamistiska miljöerna i Rinkeby, Rosengård och Angered.²³⁰

²²⁹ Ranstorp, Magnus & Dos Santos Josefin. *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö*, Stockholm: Försvarshögskolan, Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier. 2009

²³⁰ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018

Rekommendationer

I introduktionen till rapporten ”Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå” från 2015 skriver författarna

”Det finns idag kunskapsluckor och brist på vetenskapligt utvärderade insatser och metoder. Av detta skäl finns också begränsningar av evidensbaserat brottsförebyggande arbete som riktar sig mot våldsbejakande extremism. Många studier beskriver hur verksamheter bedrivs, snarare än att studera dess påverkan på den våldsbejakande extremismen.”²³¹

Det genomförs i dagsläget många olika projekt för att komma till rätta med de sociala problemen i utsatta och särskilt utsatta områden. Utkomsten av dessa går knappast i linje med samhällets förväntningar. Trots tydliga varningar sedan ett decennium tillbaka och otaliga satsningar går utvecklingen fortsatt i fel riktning.²³² Det saknas i dagsläget tydliga och strukturerade åtgärder som förbygger islamistisk radikaliserings och våldsbejakande extremism.²³³

För att komma till rätta med ovan nämnda problematik och målinriktade satsningar och resurser i särskilt utsatta områden föreslår författarna till denna studie följande:

- Tillsätt en tvärvetenskaplig expertgrupp med anknytning till de myndigheter och samhällsfunktioner som bär ansvar för förhållandena i särskilt utsatta områden.
- Låt expertgruppen utveckla den modell som presenteras i denna studie med fler indikatorer, faktorer och anpassa dessa ytterligare efter de lokala förhållanden som råder på plats i utsatta och särskilt utsatta områden.
- Låt därefter expertgruppen utarbeta årliga lägesbilder där graden av radikaliserings mätts. Den aktuella lägesbilden kan därefter utgöra måttstock för de förebyggande och motverkande satsningar som görs i de särskilt utsatta områdena. På detta sätt kan de mest effektiva åtgärderna och satsningarna urskiljas på längre sikt. Dessa åtgärder kan därefter koncentreras och användas i andra områden som är i riskzonen för att drabbas av radikaliseringsproblematik. Expertgruppen och dess insatser kommer sannolikt vara ekonomiskt försvarbara i relation till kostnaderna för nya terroråd på svensk mark.

Sammanfattningsvis, utnyttja tillgänglig kompetens och utför ett strukturerat långsiktigt arbete med hänsyn till lokala variationer i de olika områdena.

6.3 Förslag på fortsatt forskning

I detta avsnitt redovisas de behov av ytterligare forskning på området radikaliserings som författarna har identifierat under arbetet med denna studie. Förslagen på vidare forskning tar framförallt sikte på att bistå samhället i att bringa ytterligare klarhet kring

²³¹ Ranstorp, Magnus, Gustafsson, Linus & Hyllengren, Peder, *Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå [Elektronisk resurs] Exempel och lärdomar från Sverige och Europa*, 2015, s. 6

²³² Ranstorp, Magnus & Dos Santos Josefin. *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö*, Stockholm: Försvarshögskolan, Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier. 2009, s. 11.

²³³ Ranstorp, Magnus, Gustafsson, Linus & Hyllengren, Peder, *Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå Exempel och lärdomar från Sverige och Europa*, 2015, s. 8.

radikaliseringsprocesser - i linje med vad den svenska strategin mot terrorism från 2015 föreskriver: *Förebygg, försvåra och förhindra*.²³⁴

Redan i ett tidigt skede av studien stod det klart att islamistisk radikaliseringsprocess i Sverige är ett mycket komplext och svåravgränsat område. Mekanismerna i problematiken har en stor spännvidd och tangerar såväl internationella relationer och oroshärdar, som lokala och praktiska problem som till exempel trångboddhet i miljonprogramsbebyggelse. Områdets omfattning ställer därför krav på en särpräglad bredd av expertis för att täcka de ämnesområden som överlappar radikaliseringsprocessen. Den teorimodell som utvecklats i denna studie fokuserar på att *förebygga* och bortser därmed från de mellersta våningsplanerna i *Moghaddams* trappstegsmodell, med anledning av de individuella och psykologiska faktorer som är avgörande i denna del av radikaliseringsprocessen. Detta val grundar sig *inte* i ett ointresse från författarnas sida utan snarare på bristande kompetens inom ämnesområdena sociologi och psykologi.

För den som avser utveckla den modell som beskrivs i denna studie bör fokus ligga på att komplettera med indikatorer för radikaliseringsprocess som härrör till de mittere våningsplanerna i *Moghaddams* trapphusmodell. Ett sådant tillskott skulle ge en bättre helhetsbild av radikaliseringsprocessen och identifiera individer i riskzonen att ansluta sig till terrornätverk, snarare än bostadsområden och populationer som denna studie i första hand riktar in sig mot. En utveckling av denna studie, i den riktning som nämns ovan, skulle därmed svara upp mot de två sistnämnda aspekterna i den nationella strategin mot terrorism - *försvåra* och *förhindra*.

Ur ett samhällsperspektiv torde det vara minst lika intressant att i likhet med denna studie söka svar på förutsättningarna till, och uppkomsten av, den gängkriminalitet som breder ut sig tillsammans med den islamistiska radikaliseringsprocessen i utsatta och särskilt utsatta områden.²³⁵ De båda miljöerna rekryterar ofta samma typ av individer, vilka återfinns på de lägre planerna i *Moghaddams* trapphusmodell.

Vidare forskning som riktar in sig på individer i övergången mellan det första och andra planet i trapphusmodellen torde därför vara på sin plats. Individer i denna fas av radikaliseringsprocessen uppvisar beteenden och särdrag samtidigt som det fortfarande finns goda möjligheter till avradikalisering. Detta skede kan som nämnts i tidigare kapitel vara ytterst kort i tid, vilket ställer krav på precisa indikatorer samt snabba, kraftfulla och gemensamma åtgärder från samhällets sida. Att skapa möjlighet att indikera radikaliseringsprocess mer precist över bredd och samtidigt utöka beredskapen att vidta åtgärder behöver utforskas ytterligare för att effektivisera identifieringen av potentiella terrorister.

Det råder ingen tvekan om aktualiteten kring den problematik som radikaliseringsprocessen medför i dagsläget, inte minst då terrorister som rest till Mellanöstern för att ansluta sig till Islamiska staten nu börjar återvända till Sverige igen. Med tanke på vilken status dessa individer åtnjuter i islamistiska kretsar kan dessa utgöra katalysatorer i radikaliseringsprocessen, framförallt i

²³⁴ Regeringskansliet. *Regeringens skrivelse 2014/15:146 Förebygga, förhindra, och försvåra - Den svenska strategin mot terrorism*, Stockholm: 2015, s. 8

²³⁵ Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018, s 206

utsatta och särskilt utsatta områden.²³⁶ För att ta sig an den problematik som återvändande terrorister med krigserfarenhet och militär utbildning utgör krävs gränsöverskridande samarbeten. Som nämnts tidigare i detta avsnitt fordras kompetens inom en rad olika discipliner för att täcka de fenomen som utgör och skapar förutsättningar till radikaliserings.²³⁷ Förutom ytterligare kunskap kring radikaliserings som fenomen, krävs samarbete mellan olika myndigheter och samhällsfunktioner, i syfte att förebygga och motverka att individer hänger sig åt extremism. Det vore därför på sin plats att undersöka och utreda hur ett sådant samarbete borde utformas och vilka mandat som ska ges till myndigheter i förhållande till varandra. I dagsläget är expertis och de verkställande myndigheterna i flera avseenden skilda från varandra, vilket försvårar och skapar onödiga ledtider.

²³⁶ Ranstorp m.fl. 2018, s. 206

²³⁷ Ranstorp, Magnus (red.), Mapping terrorism research: state of the art, gaps and future direction, Routledge, London, 2007, s. 7

7 Litteraturförteckning

7.1 Litteratur

Andersson, Sten, *Om positivism och hermeneutik: en introduktion i vetenskapsteori*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann E. & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Femte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017

Goerzig, Carolin & Al-Hashimi, Khaled, *Radicalization in Western Europe: integration, public discourse and loss of identity among Muslim communities*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015

Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus, *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Stockholm, 2017

Maskulinaite, Asta, *Exploring the theories of radicalization*, Tartu: Baltic Defence College, 2015

McCauley, Clark & Moskalenko, Sophia, *Mechanisms of political radicalization: Pathways towards terrorism*, Bryn Mawr College, Pennsylvania

Ranstorp, Magnus (red.), *Mapping terrorism research: state of the art, gaps and future direction*, Routledge, London, 2007

Ranstorp, Magnus, Ahlin, Filip, Hyllengren, Peder & Normark, Magnus, *Mellan salafism och salafistisk jihadism: Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2018

Ranstorp, Magnus & Dos Santos Josefin. *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö*, Stockholm: Försvarshögskolan, Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier. 2009

Ranstorp, Magnus, Gustafsson, Linus & Hyllengren, Peder, *Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå Exempel och lärdomar från Sverige och Europa*, 2015

Ranstorp, Magnus & Hyllengren, Peder, *Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland: åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2013

Wallén, Göran, *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 1996

Yin, Robert K., *Case study research: design and methods*, Rev. ed., Sage Publications, Newbury Park, Calif., 1989

7.2 Vetenskapliga artiklar

Moghaddam, Fathali, "The Staircase to terrorism – a psychological exploration. *American Psychologist*, februari-mars 2005

Ranstorp, Magnus, *The Root Causes Of Violent Extremism 04/01/2016*, artikel, (Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence 2016)

7.3 Offentliga tryck

Göteborgs stad, *Angereds lokala stadsutvecklingsprogram 2019-2030*, Göteborg, 2018

Göteborgs stad, Stadsbyggnadskontoret, *Lärjedalen beskrivning av stadsdelen*, Göteborg 2008

Göteborgs stad, Stadsbyggnadskontoret, *Gunnared beskrivning av stadsdelen*, Göteborg, 2008

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, *Utvärdering av attentatet i Stockholm 7 april 2017*, 2018

Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – Sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*, Stockholm: 2015

Nationella operativa avdelningen, *Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*, Stockholm: 2017

Regeringskansliet Justitiedepartementet, *Våldsbejakande extremism i Sverige– nuläge och tendenser*, Ds 2014:4, Rapport, 2014

Regeringskansliet. *Regeringens skrivelse 2014/15:146 Förebygga, förhindra, och försvåra - Den svenska strategin mot terrorism*, Stockholm: 2015

Sverige. Utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, *Våldsbejakande extremism: en forskarantologi*, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017

Säkerhetspolisen, *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*, Säkerhetspolisen, Stockholm, 2010

7.4 Webbsidor

Aftonbladet, Kadhammar, <https://kadhammar.aftonbladet.se/chapter/bunkern-som-ska-forsvara-demokratin/> [Hämtad 2019-05-12]

Boncio, Alessandro, Towards a Definition of Jihadist Radicalization: A Case Study,
<https://eeradicalization.com/towards-a-definition-of-jihadist-radicalization-a-case-study/>,
 [Hämtad 2019-05-12]

BRÅ, Anmälda brott i <http://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/urval/sok> [Hämtad 2019-05-12]

Ekonomifakta, *Utbildningsnivå - utrikes födda*, 2019,
<https://www.ekonomifakta.se/fakta/arbetsmarknad/integration/utbildningsniva/> [Hämtad 2019-05-20]

Europaportalen, *Rapport: Tydligt minskad social rörlighet i Sverige*, 2017,
<https://www.europaportalen.se/2017/04/rapport-tydligt-minskad-social-rorlighet-i-sverige>
 [Hämtad 2019-04-15]

Fastighetsvärlden, www.fastighetsvarlden.se/betong-och-brott-eller-liv-och-hopp/, [Hämtad 2019-05-12]

Fazlhashemi, Mohammad, Politisk islam, 2011-05-02
<http://www.norstedts.se/nyheter/138015-politisk-islam> [Hämtad 2019-04-13]

Göteborgs stads statistikdatabas
<http://statistikdatabas.goteborg.se/pxweb/sv/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden%20Stadsdelsnämndsområden%20Befolkning%20Folkmängd%20Folkmängd%20helår/10%20FolkmängdHelår%20BO.px/?rxid=b5e6cd19-c99b-4f4d-8ad1-448d4176c6e9> [Hämtad 2019-05-12]

Göteborgs stad, https://goteborg.se/wps/portal/start/kommun-o-politik/kommunens-organisation/forvaltningar/stadsdelsforvaltningar/angereds-stadsdelsforvaltning/om-forvaltningen/befolkning-och-geografi/!ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziTYzcDQy9TAy9DSw8zAwcA8z93S293Q1DA030wwkpiAJKG-AAjgb6BbmhigAZ5v05/dz/d5/L2dBIS9nQSEh/ [Hämtad 2019-05-12]

Göteborgs stad statistikdatabas,
<http://statistikdatabas.goteborg.se/pxweb/sv/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden%20Stadsdelsnämndsområden%20Befolkning%20Utrikes%20födda/20%20Utl%20Svensk%20Bakgrund%20SDN.px/?rxid=b5e6cd19-c99b-4f4d-8ad1-448d4176c6e9> [Hämtad 2019-05-12]

Göteborgs stad statistikdatabas
<http://statistikdatabas.goteborg.se/pxweb/sv/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden%20Stadsdelsnämndsområden%20Befolkning%20Folkmängd%20Folkmängd%20helår/10%20FolkmängdHelår%20BO.px/?rxid=b5e6cd19-c99b-4f4d-8ad1-448d4176c6e9> [Hämtad 2019-05-12]

Malmö stad, <https://malmo.se/Service/Om-Malmo-stad/Demokrati-beslut-och-paverkan/Fakta-och-statistik/Sammanstallning-av-statistik.html> [Hämtad 2019-05-12]

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Vad är terrorism, 2010-08-29
<http://www.sakerhetspolitik.se/Hot-och-risker/Terrorism/Vad-ar-terrorism/>, [Hämtad 2019-05-12]

Perski, Tom, Snabb radikaliserings efter "personliga besvikelser" - så ser det islamistiska terrorhotet mot Sverige ut, Publicerad 180313,
<http://www.dagensjuridik.se/2018/03/snabb-radikaliserings-efter-personliga-besvikelser-sa-ser-det-islamistiska-terrorhotet-mot-sv>, [Hämtad 2019-05-12]

Regeringskansliet, <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2003:148> [Hämtad 2019-05-13]

SCB/SWECO 31 december 2018 www.statistik.stockholm.se/detaljerad-statistik, [Hämtad 2019-05-12]

SCB, Utbildningsnivån i Sverige www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivån-i-sverige/ Uppdaterad 2018-11-06. [Hämtad 2019-05-12]

SCB/Statistikdatabasen
www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AM_AM0207_AM0207H/BefSyssAdKonK/table/tableViewLayout1/?rxid=c7d52b71-2d10-45f1-8ae4-5ad454c7cd43 [Hämtad 2019-05-12]

SCB/Statistikdatabasen
http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/table/tableViewLayout1/?rxid=c7d52b71-2d10-45f1-8ae4-5ad454c7cd43[Hämtad 2019-05-12]

Stockholms stad, <http://statistik.stockholm.se/detaljerad-statistik> [Hämtad 2019-05-12]

Stockholms stad,
<https://stockholmskallan.stockholm.se/teman/Stockholmsplatser/vallingby/> [Hämtad 2019-05-12]

Svenska akademiens ordbok [*Elektronisk resurs*], OSA-projektet, Göteborg, 1997-
<http://www.saob.se/> [Hämtad 2019-05-12]

Vällingby centrum, <https://vallingbycentrum.se/om-vallingby-city/> [Hämtad 2019-05-12]

Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Roseng%C3%A5rd> [Hämtad 2019-05-12]

7.5 Övrigt

Olivier Roy, *International Terrorism: How can prevention and repression keep pace*, Tal vid BKA Autumn Conference 2015, Bundeskriminalamt 2015

Malmö stad, Samhällsplaneringsavdelningen, Necmi Incegul, mail